

ŞEM'DÂNÎ-ZÂDE FINDIKLILI SÜLEYMAN EFENDİ TÂRİHİ MÜR'İ'T-TEVÂRİH

III.

Hazırlayan

Prof. Dr. M. MÜNİR AKTEPE

Yeniçağ Tarihi

İSTANBUL
EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
1981

İÇİNDEKİLER

A. ÖNSÖZ

- B. ŞEM'DÂNÎ-ZÂDE SÜLEYMAN EFENDİ'NİN MÜR'İT-TEVÂ-
RÎH'İ METNİ İÇİNDEKİ KONU BAŞLIKLARI :
1188 (1774-1775) SENESİ OLAYLARI : 3 - 37.

Sebeb-i tezyîl-i târih. 3 — Vefât-ı Zeyneb Sultan. 4 — Azl-i Kaymakam Kuyucu Süleyman Paşa. 4 — Üç tuğ. 4 — Osman Efendi'ye üç tuğ. 5 — Yeğen Ali Ağa'ya üç tuğ. 5 — Zâta rağbet olunmayup mal için rağbet olunmaktan devlete zarar. 5 — Âtîf-zâde Ömer Efendi. 5 — Recâî Efendi. 5 — Reîs İsmail Bey. 5 — Meşveret-i hakîre. 5 — Yeğen Paşa'nın zahîre bahânesi. 5 — Abdürrezzak Efendi'nin Kozluca Ser-askerliği. 6 — Büyük Emîr-i âhûr'un orduya gittiği. 6 — Dağıstânî Paşa'nın su'i hâli. 6 — Düşmanı hor görmekten zarar. 6 — Kozluca inhizâmı. 7 — Terk-i ihtiyatdan zarar. 7 — Cengden firâr eden sekiz bin atının Beşiktaş'dan Üsküdar'a geçtiği. 8 — Defterdar Derviş Efendi'nin gayreti. 9 — Fitne-i garîbe der Şumnu. 9 — Abdürrezzak Efendi'nin eşkıyadan firârı ve azli. 9 — Ehl-i kalemin ehl-i seyf umûruna karışmaktan zararı. 10 — Ricâlin fıskından ve elvan ta'am eklinden askere nefret ve adâvet hâsıl olduğu. 10 — Mahâll-i ibret. 11 — Askere rağbet olunmamaktan zarar. 11 — Vezîrin şu'ûrsuzluktan şu'ûru selb olduğu. 11 — Küf-fârın Şumnu'yu muhâsara ettiği. 11 — Çerkes Paşa'ya üç tuğ. 12 — Defterdar'ın gayreti. 12 — Feld Mareşâl'den sülh talebi ile kâğıd geldiği. 13 — Zuhûr-ı mütâreke. 13 — Yenişehirli Osman Efendi ve Yâsinci-zâde Efendi'nin mürahhas olup, mütârekeye gittikleri tafsîli. 13 — Mütâreke mürahhası Abdülkerîm Efendi. 14 — Mükâleme-i mürahhasân ba-Moskov. 15 — Zuhûr-ı serbestiyet-i Tatar. 15 — Üç tuğ. 17 — Mürahhaslarımızın avdet ve orduya geldikleri. 17 — Fevt-i fırsat ve gaflet. 18 — Abdürrezzak Efendi'nin mürah-

has olduğu. 18 — Üç tuğ. 19 — Atâ Bey'in mükâlemeden Astâne'ye geldiği. 20 — Ayasofya Şeyhi Yâsinci-zâde Efendi'nin kelâmı. 21 — Abdürrezzak Efendi'nin bilâ sülh avdeti. 22 — Kaynarca sülhu beyân olunur. 22 — Yeniçeri Efendisi Mustafa Efendi'nin Astâne'ye geldiği. 23 — Nusret. 23 — Mükâleme-i Resmî Ahmed Efendi. 23 — Kat'-ı müsâleme. 24 — Dürri-zâde'nin Şeyhül-islâm olmasına sebep. 24 — İncili-köşk'de olan müşâvere-i cesîme. 25 — Hakikat-ı hâl. 25 — Baht-ı hümayûn. 26 — Moskov Kraliçesi'nin hâli ve Moskov'da zorba zuhûru. 26 — Ser-askerlere ahvâl-i düşmandan habîr olmağa sahîh câsuslar tedârîki lâzım olduğu. Ser-askerler düşman câsusunu men' ve za'af u kuvvetini düşmana bildirmemek lâ-büd olduğu. 27 — İtmâm-ı sülh-ı Moskov. 27 — Sebeb-i mevt-i Muhsin-zâde. 27 — İzzet Mehmed Paşa'nın mühre nâil olduğu. 28 — Reîs İsmail Bey. 28 — Sancağ-ı şerîfin Âstâne'ye duhûlü. 28 — Pâdişâh'ın sancağ-ı şerîfi istikbâli. 29 — Tebdîl-i İmâm-ı Sultânî. 30 — İbrahim Efendi Şeyhül-islâm oldu. 30 — İsmail Ağa Yeniçeri Ağası oldu. 30 — Turnacı-zâde. 30 — Dolmabahçe'de vezîr ile müftinin nizâ'ı. 30 — Tatar maddesi. 30 — Azl-i İzzet Mehmed Paşa ve nasb-ı Derviş Paşa. 31 — İsbir Ağa Cebeci-başı oldu. 31 — Azl-i Şeyhül-islâm İbrahim Bey ve nasb-ı Sâlih-zâde. 31 — Azl-i Yeniçeri Ağası İsmail Ağa. 32 — Turnacı-zâde. 32 — Tebdîl-i Ser-Topcuyân. 32 — Fütûhât-ı azîme-i Cezâyir. 32 — Bağdad. 33 — Cezâyirli Hasan Paşa. 33 — Moskov Elçisi. Pâdişâh top dökümüne teşrif buyurdu. 33 — Bağdad. 34 — Moskov. 34 — Paşa-kapısı'nda Hünkâr'a ziyâfet. 34 — Vilâdet-i Hadice Sultan. 34 — Şehir donanması. 34 — Derya donanması. 35 — Bağdad. 35 — Moskov elçisine ziyâfet. 36 — Azl ve nasb-ı acîbe. 36 — Tebdîl-i Ağây-i yeniçeriyân. 36 — Yeniçeri Ocağı nizâmı. 36.

1190 (1776 - 1777) SENESİ OLAYLARI : 37 - 46.

Moskov. 38 — Fayyum Kadısı olduğumuz. 39 — Mîr-i âhûr Köşkü'nde Hünkâr'a ziyâfet. 39 — Gümrükcü ziyâfeti. 39 — Basra'ya Kızılbaş istilâ ettiği. 39 — Defterdar Hasan Efendi. 39 — Reîs İsmail Bey ve Tatar. 40 — Mardîni Şeyh. 41 — Husûf. 42 — Zelzele. 42 — Abdürrezzak Efendi. 42 — Cezâyirli Hasan Paşa'nın Zâhir Ömer oğullarını kahr ettiği. 42 — Vilâdet-i Şehzâde Sultan Mehmed. 43 — Vefât-ı Hadice Sultan. 43 — Abdürrezzak Efendi. 43 — Paşa-kapısı'nda vezîr pâdişâhâ ziyâfet etti. 43 — Yeniçeri Ağası ziyâfeti.

43 — Azl-i Müftî Sâlih-zâde ve nasb-ı E's'ad Efendi. 44 — Vilâdet-i Şehzâde Sultan Ahmed. 44 — Acem-i Tiflis. 45 — Azl-i Sadr-ı a'zam Derviş Paşa. 45 — Harîk, harîk. 45 — Yeniçeri Ağası Turnacı-zâde Ahmed Ağ'a'ya üç tuğ ihsanı. 46 — Nüzûl-i Kalyon. 46.

1191 (1777) SENESİ OLAYLARI : 46 - 51.

Leh Elçisi geldi. — Mehmed Ağ'a'nın ikinci def'a Yeniçeri Ağ'a-sı olduğu. — Hind'den fil geldi. — Vezîr Mektubcusu Vezîr Kethüdâsı olduğu. — Şâhin Giray zuhûru. — Muhsin-zâde. — Bostancı-başı Ali Bey. — Murad Efendi. — Moskov. — Vilâdet-i Ayşe Sultan. — Paşa-kapısı'nda ulûfe sergisinde Sipâh'ın şamatası ve te'dîbleri. — Katl-i voyvoda-i Boğdan ba-tedbîr-i hasen. — Binây-i imâret-i Sultânî der İslâmbol.

CEDVEL-İ SELÂTİN-İ ÂL-İ OSMAN. 52-55.

CEDVEL-İ VÜZERÂ-Y-İ A'ZAMÛN. 55 - 62.

CEDVEL-İ MEŞÂYİH-İ İSLÂM. 62 - 67.

C. METNE AİT NÜSHA FARKLARINI GÖSTEREN
NOTLAR. 69 - 81

D. GENEL İNDEKS. 83 - 111

ÖNSÖZ

Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin Mür'i't-tevârih adlı eserine âit bulunan bu cild, târihinin son kısmını teşkil etmektedir. 1976 senesinde, aynı eserin hicri 1143-1168 yılları olaylarını ihtivâ eden kısmını I. cild; 1978 senesinde, hicri 1169-1182 yılı hâdiselerini anlatan kısmını, II. cildin A ve 1980 yılında da, hicri 1183-1187 seneleri vuku'âtını hâvî bulunan kısmını, II. cildin B fasikülü olarak yayınlamıştık. Bu def'a ise, bizim, baskı düzeni nedeniyle ba'zı kısımlara ayırmak mecbûriyetinde kaldığımız, hicri 1188-1191 seneleri olaylarını kapsayan kısmı, III. cild olarak hazırlayup, okuyucularımıza sunmuş bulunuyoruz.

Bu cild daha ziyâde, Küçük-Kaynarca ve onu ta' kib eden senelerin olaylarını içine almakta ve I. Abdülhamid'in imâreti inşâatı ile sona ermektedir. Barış görüşmeleri, devlet me'murlarının azil ve nasıbları, bu cildde daha geniş yer almaktadır.

Eserin mü'ellifi Süleyman Efendi, hicri 1188 senesine gelinceye kadar, olaylara sene sene birer başlık koymuş olmasına rağmen, 1189 senesi vuku'âtına özel bir başlık yapmadan, 1190 senesi hâdiselerine geçmiş ve 1191 yılı ile de kitabına son vermiştir. Bu itibarla 1189 senesinde cereyan eden hâdiseleri, ayrı başlıklar altında göstermek mümkün olamamıştır.

Diğer taraftan, neşre esas aldığımız Bayezid Devlet kütübhânesinde mevcûd nüshada, 1191 (1777) senesinde cereyan eden vuku'âtın dahi başlıkları olmadığı için metinde bunlar da gösterilememiştir. Ancak, Topkapı Sarayı, Hazîne kitaplığında bulunan nüshanın bu kısmı için konan başlıklar şöyledir : — Leh Elçisi geldi — Mehmed Ağa'nın ikinci def'a Yeniçeri Ağası olduğu — Hind'den fil

geldi — Vezîr Mektubcusu Vezîr Kethüdası olduğu — Şâhin Giray zuhûru — Muhsin-zâde — Bostancı-başı Ali Bey — Murad Efendi — Moskov — Vilâdet-i Ayşe Sultan — Paşa-kapısı'nda ulûfe sergisinde Sipâh'ın şamatası ve te'dîbleri — Katl-i Voyvoda-i Boğdan batedbîr-i hasen — Binâ-i İmâret-i Sultânî der İslâmbol.

Bu başlıklar, içindekiler kısmında yalnızca bu nüshadan alınarak verilmiştir.

Mür'it-tevârih'in bütün nüshaları sonunda Osmanlı pâdişâhlarının, doğum, ölüm ve cülûs tarihlerini gösteren, saltanat sürelerini bildiren birer cedvel bulunduğu gibi, vezîr-i a'zamların ve Şeyhü'l-islâmların göreve başladıkları târih ile iş başında kaldıkları müddetleri ve kaç def'a bu makamları işgal eylediklerini kayd eden kronolojik cedveller de vardır. Bu cedvellerde bazen şahıslar için değişik bilgilere de tesâdüf olunmaktadır. Bilhassa lâkablarda olan farklar dikkati çekmektedir.

Nihâyet bu cildin sonuna ilâve ettiğimiz bir genel indeks ile eserde mevcûd şahısların kimlikleri ve bâzı yer isimleri ile terimler üzerinde durarak, III. cildin muhtevâsı hakkında bilgi vermek istedik.

Tabi'i bu arada gözden kaçan hatalarımız olduğu gibi, okuma güçlüğünden doğan bâzı noksanlarımız da bulunmaktadır. Okuyucularımızın hoş görüsüne sığınarak, Mür'it-tevârih'in XVIII. yüz yılla âit bilgi veren bu kısmını, umûmun istifâdesine sunarken, bi'l-hassa tashihler sırasında bana yardım eden meslekdaşlarım ile yardımcı öğretim üyesi arkadaşlarıma da hasseten teşekkür ederim.

6 Aralık 1981

Bakırköy-İstanbul

Prof. Dr. M. Münir AKTEPE

ŞEM'DÂNÎ-ZÂDE
FINDIKLILI SÜLEYMAN EFENDÎ TÂRİHİ

KISIM : III

ŞEM'DÂNÎ-ZÂDE
FINDIKLI'LI SÜLEYMAN EFENDİ TÂRİHİ
M Ü R ' İ ' T - T E V Â R İ H
(1188-1191 = 1774-1777)

Sene : 1188 (1774-1775).

[514/b.] *Vefât-ı Zeyneb Sultan der Muharrem (Mart - Nisan) ve azl-i Kaymakam Süleyman Paşa ve nasb-ı Silâhdar Abdullah Paşa ve azl-i Abdullah Paşa¹ ve nasb-ı Emîn-i şehir İzzet Mehmed Efendi ba-vezâret ve ihrâc-ı Sekban-başı Yusuf Ağa ba-Mîr-i mîrân ve² ba'de ez ihsân-ı vezâret be- o ve Sekban-başı şuden-i İsmail Ağa ve azl-i Sekban-başı İsmail Ağa ve nasb-ı Silâhdar Mehmed Ağa ve ihsân-ı vezâret be-Kassab-başı Yeğen Ali Ağa ve İhsân-ı vezâret be-Yenişehirli Osman Efendi (515/a) Defterdar şuden-i Ömer Vâhîd Efendi ba-vekâle ve azl-i vekil-i Reîs İsmail Râif Bey ve nasb-ı o be-mansıb-ı o ve vekil-i Ser-Çavuşân şuden-i Recâi Efendi ve nakl-i Ordûy-ı hümayûn ez-meştây-i Şumnu be-sahrây-i Şumnu der tâsî' aşer-i Re-bî'ü'l-evvel (30 Mayıs 1774) ve Ser-asker şuden-i Reîsü'l-küttâb Abdürrez-zak Efendi ve inhizâm-ı o der Kozluca³ ve avdet-i ordu ez-sahrâ be-kasaba-i Şumnu⁴ ve muhâsara-i küffâr be-etrâf-ı Şumnu ve vuku'-ı muhârebe ve vuku'-ı müsâlâha ve avdet-i ordu ez-Şumnu ve vefât-ı Muhsin-zâde der kasaba-i Karîn-âbâd ve nakl-i meyt-i o be-Edirne ve nakl-i diğer meyt-i o be-türbe-i Hazret-i Hâlid der İstanbul ve i'tây-i mühr-i hümayûn be-Kaymakam İzzet Paşa ve vüsûl-i livâ-i Şerîf be-İstanbul⁵ der Receb (Eylül) ve azl-i Şeyhi'l-islâm Dürri-zâde Mustafa Efendi ve nasb-ı Mîr İbrahim Efendi bn. İvaz Paşa.*

Sebeb-i tezyîl-i Târih :

Gerçi bu Mür'i't-tevârih'i (مری' الواریحی) cem' ve terkîbe on üç sene⁶ gece ve gündüz sa'y-i lâ-mahsûr ile dört yüz cildten ziyade kütüb-i tevârihi tedârik ve nâdirü'n-nüsha olan kitabları teftiş ve tefahhus ve husûle bezl-i

makdûr olunup, halîfetü'l-islâm şehinşâh-ı enâm hazretlerinin cülûsu safâsı ile dîbâcesinde nâm-ı kerimânelerine hutbe inşâ ve takallüd-i seyf-i sa'âdet buyurdukları makâle-i şerîfi ile hatm⁷ olunmak kasdile müsveddeleri⁸ tebyîze âğâz kılınmış idi. Lâkin esnây-i tebyîzde sülh zuhûr edüp, âbâ ve ec-dâd-ı izâmının feth edüp, memâlik-i islâmiyâna ilhak ettikleri memleketden kati vâfir ber-vech-i meşrûh karındaşları Sultan Mustafa Hân merhûmun asrında küffâr istilâsına mübtelâ olmuş-iken, bu dâver-i mansûrül-livâ hazretlerinin hulûs ve safvet-i derûnlarından⁹ ve kevkeb-i kâhîrâne ve şevket-i âlemgîrânelerinden nâşi memâlik-i mezkûreyi küffâr 'ba-cemî'him teslim ve müsâlemeye râgıb olmağla, ta'b-ı kalîl ile memâlik-i kesîre, memâlik-i islâmiyeye munzam olucak, bu pâdişâhın dâver-i kitiküşâ olduğunu dahi hâme-i sühan-perdâz ve demdeme-sâz ve kûşe-gîr-i peygüle-i îcâzımda terkîne hâhiş olmağla, metnen ve şerhen envâ' heves ile işbu seksen sekiz (1774) sâlinde, gerek¹⁰ belde-i Kostantaniye ve gerek Ordûy-ı hümayûn'da vukû' yafte olan havâdisi zeyle şûrû' olundu.

Vefât-ı Zeyneb Sultan :

Muharrem'in on ikisinse (25 Mart 1774), şehinşâh-ı zamanm¹¹ li-eb hemşfresi olup, Paşa¹² kapısı kurbünde, Alay-köşkü karşısına bir zîbâ Cami'i mu'âllâ binâsına muvaffak olan Zeyneb Sultan hazretleri sâlik-i sebîl-i dârü'l-karar olmağla emvâl-i kesîresi irsen pâdişâh-ı âlî-baht hazretleri [515/b] hazînesine nakl olundu. Ve İmâm-ı evvel-i sultânî Hâfız Muham-

Azl-i Kaymakam Kuyucu Süleyman Paşa¹⁴ :

medi'ye¹³ Edirne pâyesi ihsan olundu. Ve iki ay mürûrunda Mekke pâyesi dahi Sultân-ı keremden inâyet buyruldu ve Muharrem'in yirmi

üçünde (5 Nisan 1774), Kaymakam Melek Mehmed Paşa gibi halîm vezîrin üzerine Kaymakam olan Süleyman Paşa Ocakdan muhrec olmağla ünf ü tehevvr mu'tâdı ve hod-binlik ile gazab-âlûdluk resmine sülûk ve vücûd-ı devletde dem mesâbesinde olan ulâmanın ta'zîm-i resmîsinde taksîr ve aceze-i ehl-i hîrefe noksan narh icrâsile¹⁵ nîceleri zarara mübtelâ edüp¹⁶, Hün-

Üç tuğ :

kâra inkisâra bâdi olduğu bilinmekle, otuz yedi günde azl olunup, üç gün mukaddem Silâhdâr-ı şehriyârî

Abdullah Ağa üç tuğ ile çırağ buyrulmuş-idi. İş-bu Muharrem'in yirmi üçünde (5 Nisan 1774), Kaymakam-ı Rikâb-ı hümayûn nasb olundu ve Âstâne¹⁷

Osman Efendi'ye üç tuğ :

da olmağla, üç tuğ ile kurb-i devletden ihrâç olundu. Ve Ordu Kassab-başı'sı Yeğen Ali Ağa'ya Silâhdar Ağalığı verilmiş-idi; Kassab-başı'lıktan servet¹⁸-i

Yeğen Ali Ağa'ya üç tuğ :

nî'de, i'tibar maldâra olup, aklı olmasa mal cem'ine kâdir olmaz-idi denilüp, maldarlar manâsıb-ı âliyye su'ûd edüp, gazâ ve bahâdîrlık edenler, ma-

*Zâta rağbet olunmayup mal için
rağbet olunmaktan Devlete zarar :*

lem-i Abbâsî¹⁹-ilm²⁰ cesâret edemedi. Çün Osman Efendi'ye vezâret inâyet

Âtuf-zâde Ömer Efendi :

olan Recâî Efendi Çavuş-başı vekîlî oldu. Ve kırk gün mukaddem Riyâset

Recâî Efendi :

mansıb-ı mezbûre lâhik oldu. Ve Rebi'ü'l-evvel'in on ikinci günü (23 Mayıs

Reîs İsmail Bey :

kıra'et ve Buhârî hatmî olundu ve Rebi'ü'l evvel'in on dördünde (25 Mayıs

1774), meşveret-i azîmede vezîr küffâr Hırsova'da temekkün edüp, Bazar-

Meşveret-i hakîre :

rinden²³, sen altı ay sa'y ü zahmet ile cem' olunan otuz bin adam ile mührü²⁴

almazdan evvel karşı geçüp, bir günde bozulup, iki adam ile Ruscuk'a kaçıp,

Yeğen Paşa'nın zahire bahanesi :

Defterdarı Osman Efendi, ahd-i

Sultan Mustafa Hânî'de hâll-i akd-i

umûr-ı seferîyede, istiklâl da'vâsın-

da olmağla, üç tuğ ile kurb-i devletden ihrâç olundu. Ve Ordu Kassab-başı'sı

Yeğen Ali Ağa'ya Silâhdar Ağalığı verilmiş-idi; Kassab-başı'lıktan servet¹⁸-i

mütekâsireye nâil olmağla, üç tuğ

nâil olup, Kars cânibi Ser-askeri

nasb olundu. Devr-i Mustafa Hâ-

nî'de, i'tibar maldâra olup, aklı olmasa mal cem'ine kâdir olmaz-idi denilüp,

maldarlar manâsıb-ı âliyye su'ûd edüp, gazâ ve bahâdîrlık edenler, ma-

melekini sarf ile bi-rağbet olduğun-

dan, şeci'âna nefret ve istikrâh hâ-

sıla olduğundan, işler dâima ber-

akis oldu. Bu husûsda tafsîle, ka-

lem-i Abbâsî¹⁹-ilm²⁰ cesâret edemedi. Çün Osman Efendi'ye vezâret inâyet

kılınmağla, mahlûl olan mansıba,

Çavuş-başı vekîli olan Âtuf-zâde

Ömer Efendi vâsıl olup, Reis vekîlî

olan Recâî Efendi Çavuş-başı vekîlî oldu. Ve kırk gün mukaddem Riyâset

vekâletinden teb'id kılınan İsmail

Râif Bey, her millet-i nasaranın

umûruna âşına olduğu için yine

mansıb-ı mezbûre lâhik oldu. Ve Rebi'ü'l-evvel'in on ikinci günü (23 Mayıs

1774), Âstâne-i aliyye'de kıra'et-i

manzûme-i mevlûd olduğu vakitte

orduda, otâk-ı sadr-ı âzamîde dahi

kıra'et ve Buhârî hatmî olundu ve Rebi'ü'l evvel'in on dördünde (25 Mayıs

1774), meşveret-i azîmede vezîr küffâr Hırsova'da temekkün edüp, Bazar-

cık'a karakolları rahat vermez-imiş; varup küffârı Hırsova'dan def'edüp,

akabinden²¹, karşı geçüp zabt ey-

lemek enseb mi? deyü isticvâb

[516/a] kıldıkta, huzzar²² kalble-

rinden²³, sen altı ay sa'y ü zahmet ile cem' olunan otuz bin adam ile mührü²⁴

almazdan evvel karşı geçüp, bir günde bozulup, iki adam ile Ruscuk'a kaçıp,

Yerkökü kal'asını a'dâya²⁵ terk etmiş-iken, şimdi mi²⁶? karşı geçeceksin de-

yüp sükût ettiler. Resmî Ahmed

Efendi'ye söyle deyü ibrâm ettükde,

beni söyletme, Bükreş maddesi ha-

tırdan çıkdı mı? deyü vezîrin ayıbını işrâb eyledikde, vezîr Yeniçeri Ağası Yeğen Paşa'ya senden gayri bu işin recülü yok dedikde, Ağa Paşa, baş üstüne, ancak Şumnu'dan Bazarcık'a ve Bazarcık'dan Hırsova'ya varınca umrân yok, zahîre yok, su yok deyicek, Defterdar Derviş Efendi küffâr eb'ad-ı

Abdürrezzak Efendi'nin Kozluca Ser-askerliği :

ba'îd mekândan gelüp, zahîreye ve suya ilâç bulup, devletine bahâne etmez²⁷; sizler ettiniz, zahîreye ben tekeffül ederim demekle, Ağa Pa-

şa'ya Ser-askerlik kürkü ilbâs olundukda, ben piyâdeyi idâre ederim, atluya bir baş lâzım dedikde, bir münâsib Paşa ve Baş-buğ bulunmayup, fesh-i meclis hâletleri zâhir oldukta, çünkü, mukaddema Maçın'de ve Bazarcık'da Baş-buğluğu idâre ettiği mücerreb olan Reisü'l-küttâb Abdürrezzak Efendi tasvîb olundukta, erbâb-ı kalem erbâb-ı seyfin ameline²⁸ karışmak ve tahammül etmek olmaz; lâkin Ordûy-ı hümayûn'da bir müdür²⁹ kalmamış denil-

Büyük Emîr-i âhûr'ın orduya gittiği :

mek kesr-i nâmûsu def' için kabûl eyledi ve Rebi'ü'l-evvel'in ve Mayıs'ın on dokuzuncu gününde livâ-i şerîf ile ordu meştâdan sahraya

nakl olundu. Ve vezîri cenge tahrîs için sultânü'l-mücâhidinden Büyük Mîr-i âhûr el-Hâc Mustafa Ağa yedîle vezîre bir samur kürk ile bir mücev-

Dağıstânî Paşa'nın su'-i hâlî :

her şemşîr vâsıl oldu. Çünkü Bazarcık Ser-askeri olan Dağıstânî Âli Paşa altı aydan berü ahvâl-i küf-

fârdan istihbâr olundukça, Hırsova'da iki yüz kâfirden gayri Tuna'nın beri tarafında bir düşman yok deyü tahrîr edüp, varup iki yüz kâfiri def' etmez; meğer- ise Dağıstan âdemisinin dünyadan haberi yok; Hırsova ve Baba-dağı ve Kara-su kefare ile mâlâ-mâl-imiş. Nevrûzdan sonra, müşrikînin karakolları zuhûr edicek, küffârın hadden efzûniyyetini tahrîr ettikde, mugalâta ve kizbe³⁰ haml olundu.

Düşmanı hor görmekten zarar :

Lâkin bu tahrîratı sahîh olup, mukaddem olan tahrîratı kizb-imiş. Hamilde³¹ galat olunmuş. Gerek bu kizbler ve gerek galata hamiller, cümlesi terk-i ihtiyattandır. Hasımın karınca ise, merdâne gör meselinden gaflet ile düşmanı hor görmekdendir. Füsekanın günâh-ı sagâyiri hor görüp, kayırmamağla [516/b] azâb-ı elîme mübtelâ olduğu gibi, eyyâm-ı şitâda yalnız

küffâr da Hırsova'da idi. Mikdârından³² habêrdar olmak, Ser-askere değil kurb-i civarda olan Sadr-ı a'zam olacak zâta ma'lûm olup, mıkdarına³³ vâfi tedârik ile def' olunmayup, ihmâl ve himmetsizliklerinden ekser küffâr beri geçtikte bîdâr oldular. Belki yine mugalâtaya haml ile galat ettiler. Ne hâl ise Yeniçeri Ağası ile Reîs Efendi ta'yîn olundu.

Kozluca inhizâmı :

Amma Rebi'ü'l-âhirin üçünde (13 Haziran 1774) kefare Hacı-oğlu'na geldikde, Dağıstânî ma'yyetinde olan Battal Bey üç yüz âdemisi ile cenge girüp mecmû³⁴ askeri şehîd olup, kendi cerihan esir olduğunu Ser-asker tamâşa, ba'dehu rû-kerdan olup, Kozluca'ya gelicek, ârâma mecâl kalmayup, heman Yeniçeri Ocağı ile Ağa Paşa ve Mîri Atlu askeri ile Abdürrezzak Efendi iki tuğlu Abdullah Paşa ve Süleyman Paşa ve Silâhdar ve Sipahdan³⁵ biner adam ve bin Bosnalı ile Battal Bey-zâde ve sâir Mîrî Levendi³⁶ sekiz bin atlı ile ve Ağa Paşa, Yeniçeri ve Cebeci ve Topcu piyâdeleri ve yirmi top ile alaylarını vezîrin Şumnu kenarına binâ ettiği Alay-köşkünden vezîr ile Mîr-i âhûr Ağa, seyran olunduktan sonra gayrete³⁷ gelenlerden gürûh gürûh varup mülhak olmağla, yirmi beş bin cengci askere bâliğ oldu ve toplar, hartuç nizâmlanur iken, muhterik olmağla vâfir topcu yevm-i merkûmda telef olması, alâmet-i şerr-idi. Lâ-ilâç revâne oldular. Üçüncü gün Kozluca'ya vardıklarında Çerkes Hasan Paşa ile Gem-almaz Bölük-başı a'dâ tecessüsüne, Hacı-oğlu'na irsâl olunmağla, üç sâ'at mahâl Uşenli (veya Uşatlı (= اوشتلی) karyesine vardıklarında, bir mikdar kâfir görüp, cenk ettiklerinde, Gem-almaz rütbe-i şehâdete vâsıl oldukda, a'dâ nâ-bedîd olucak avdet ettiler. İrtesi Uşatlı suyunu zabt için bin adet Boşnak irsâl olundu; varup ol-havâliyi tecessüs ettiklerinde, Gem-almaz'ın cesedinden gayrı insana müte'allık kimesne görmedik diyerek geldiklerinde, beride olanlar, küffâr havfinden firâr etmiştir deyü hüsn-i zann ettiler.

Terk-i ihtiyatdan zarar :

Sâhib-i ihtiyat olanlar, düşmanın firârını müşâhede etse dahi, hîyleye haml edüp, tedârikden ve tecessüsten gâfil olmaz. Lâkin bu sefer zuhûrundan beri hasmı za'if i'tikâdı ile ve küffâr hîyle ve ihtiyât ettikde, firâra haml ile hüsn-i zann olunarak³⁸ bu hâllere giriftâr oldular, yine hüsn-i zannı elden bırakmadılar. Ertesi müşâvere olunup, Abdullah Paşa dört bin süvâri ve

Kul-kethüdası iki bin piyâde ile Uşatlı'ya takdîm olunup, nehre karîb vardıklarında, dünkü gün ihûfâ eden küffâr Uşatlı'yı bu gün zabt ve bir kaç tabur çıkardıkda Abdullah Paşa süvâriler ile [5171a] cenge kıyâm ettükde, piyâdeler dahi henüz mübâşeret etmişler-idi. Süvâriler, küffârın kesretini görüp, avdet ettiklerinde piyâdeler, bunlar bizi esîr verecek deyü ric'at ettiler. Amma bunları Ağa Paşa ile Reîs Efendi takdîm edüp, ne gûne hareket en-seb deyü sohbet ederler-iken, Abdullah Paşa'nın cenge mübâşereti haberi gelecek, Efendi bir mikdar süvâri imdâd dahi gönderüp, bu hinde Baht-Giray Sultan dahi gelmiş-idi. Cenge mübâşeret edenler, avdet etmiş haberi gelecek, Paşa ile Efendi'nin akli münselib olup, heman Efendi, yanında bulunan üç yüz süvâri ve Tatar Sultanları ile süvâr ve avdet eden askeri cenge sevk için sür'at ile sürdükde, on dakıkada ric'at edenlere erişüp, başa-baş cengden firâr, zinâdan eşedd-i ekber-i kebâirdendir. Buyurun küffâr üzerine varalum der-iken, Ağa Paşa ardından sed-başına gelüp, ilerü yürümeyüp, küffâr top atarak takarrüb ettükde, Ağa Paşa dahi, top atmaya başladıkta, iki tarafın³⁹ güllésinin altında Efendi kalup, asker lûtuf ile cenge dönmiyecek, müslüman değilmişiz deyü ünf ve ibrâm kıldıkta, asker ise iki buçuk sâ'at ilerü yayan yürüyüp, bir sâ'at küffâr ile muhârebe edüp, iki buçuk sâ'at dahi⁴⁰ beri gel-meğle, bî-tâb olup, dönmeye tâkat yok deyü huşûnet ederler-iken, nâ-begâ-rın⁴¹ biri işte Efendi'ye cevap bu deyüp, bir tüfenk sıktıkda, rûfekâsından dahi üç yüz kurşun birden patlayup, kurşunlar üzerine munsab oldu. Hikmet-i hüda libâsından te'sîr etmeyüp, kaldıkta, etbâ'ından gayretlüler, düşmana doğru⁴² gider sûretinde firâr ve nefslerini tahlîs ve Ağa Paşa hurûba mübâşeret etti.

Lâkin meterissiz piyâde cenge yaramaz, açıktan gelen salkım ve sâir âteşden, düşmana karışmak gayreti olunmayup, Abdullah Paşa'nın münhezim askeri dahi lâhik oldukta, haşyet ve hirâs müstevlî olup, umûmen mukâbeleden dönüp, müteferrik oldular. Eğer Abdullah Paşa ile ilerü asker göndermeyüp, oldukları mahâlle meteris hafr ideler-idi, iş görülür-idi, gâflet olundu.

Cengden firâr eden sekiz bin atlının Beşiktaş'dan Üsküdar'a geçtiği :

Bu perişan olan askerden sülüsü Balkan'dan Âstâne'ye ve sülüsânı Ağa Paşa ile Orduya gitti. Vezîr eleminden asemm oldu ve Âstâne'ye teveccüh eden, yedi-sekiz bin atlı, Beşiktaş İskeleyi'ne geldiklerinde, ahâliyi dehşet alup, Üsküdar'a ubûrdan men' ettiler. Ekmek vefâ etmeyecek, âteşe⁴³ kasa-

bayı yakarız, güne fesâdâta tasaddî edüp, orduya çevrilmek [517/b] kâbil olmayacak, Üsküdar'a ruhsat verildi. Ve Dağıstânî Paşa, Orduya sekiz sâ'at karib gelüp, a'da Kozluca'dan berü Şumnu tarafına geçti, haberini gönderdi. Ertesi küffârın Yeni Pazar'a geldiğini bildirdikte, Vezîr ordusu olduğu mahâlden, kurşun menzili geri çekilüp, Şumnu etrâfına çekilmiş. Hendekler kenârında karar edüp, meterisler hafr olunup, meterisin üst-başına Yeniçeri, nihâyetine Cebe-hâne ve mühimmat tekmilen yanlarına vaz' ettikte, Defterdar Derviş Efendi meterislere varup, bahşış i'tâ ederek, askeri mesrûr edüp, cân-ı gönülünden askeri cenge tahrîs eyledi. Ve mevcûd olan on bin süvârî Dağıstânî Paşa ve Çerkes Paşa ve Süleyman Paşa yanına cem' olunup, a'dâ zuhûrunda Allaha şirk (= اللهم شرك) meteris pîşine götürdüp, top ve tüfenk ile kahr olunmak tenbîh olundu ve kapılardan kimesne gitmesün deyü birer orta bekçi nasb olundu.

Fitne-i garîbe der Şumnu :

Amma bir kimesne üç seneden berü Şumnu'dan teveccüh edüp, Şumnu'nun mahsuriyetini görüp, zevcesini tahlîs sevdâsı ile erkek kılığına avratı tebdîl edüp, Çengel Kapısı'ndan hurûc eder-iken, mahâllelisi kapıcılara haber vermekle, avratı kapı üzerinde olan köşke habs ettiklerini görenler cem'iyet ve cem'iyyeti görenler tecemmû' edüp, er kılığında avratı orduya götürecektiymiş sadâsı zuhûr ettikde, küffâr sakalımıza yapıştı. Bu herif fısk için orduya avrat götürecektiymiş denilmekle, ikisini pâre pâre ettiklerinde, Muhâllefât Kâtibi dahi mürûr eder-imiş; bu mazlûmlara iftirâ olmuş deyecek, bu dahi bunlar gibi-imiş denilüp, kılıç üşürdüler ve fevt oldu zannı ile bırak-

*Abdürrezzak Efendi'nin eşkıyadan
firârı ve azlî :*

dılar; dahi eceli gelmemiş, mecrûhen ve hayyen mekânına götürdüler. Amma avrat ahz olundukta, ordunun nâfizü'l-kelimi Abdürrezzak

Efendi olmağla, selâmet-i nefsleri için biz Abdürrezzak Efendi'nin hizmet-kârlarından demişler-imiş. Bu kelâmı eşkıya sened edinüp, avrat lâşesini alup, Reîs'e götürelim deyü çadırları dolaşıp, yağma ederek, Reîs Efendi çadırına girdiler. Amma Reîs Efendi haber alup, sancağ-ı şerif haymesine gelüp, eşyâsını etbâ' cem' ve süvâr eşkıyâ gelüp eşyâyı yağma edüp, perişân oldular. Lâkin sâir ricâl dahi bu keyfiyetten havfnâk olup,

sancağ-ı şerîf⁴⁵ kurbüne gelüp, küffârın vürûduna muntazırlar-iken hâtıra hutûr etmez böyle hâdise zuhûrundan⁴⁶, nısıf sâ'at ıztırab çektiler.

Vezîr ise atılan tüfenklerden şaşırup, encâm niye müncer olur deyü, tahayyür ve teskîn-i fitne için heman Vezîr sancağ-ı şerîfi [518/a] alup küffâr üstüne doğru teveccüh edicek, fitne sükûn buldu. Ve Sipâhîler Reîs'i

*Ehl-i kalemin ehl-i seyf umûruna
karışmaktan zararı :*

kendi kıyâfetlerine ilkâ ve ordularına götürüp, Âstâne'ye ruhsat verdiler. Bu hâdisenin sebebi, Reîs Efendi'nin vazîfesi olmayan askere

Baş-buğ olmak kârına teşebbüsüdür. Askerde ol-ukde bahâneye muntazır-idi. Bu gûne oldu ve askerin, ya'ni piyâde ile sipâhinin husûmeti ise⁴⁷ kadîmdir. Hîn-i muharebede, üzerine kurşunlar⁴⁸ sıkdıkları dahi andandır. Hatâsız insan olmaz. Bu Baş-buğluğa hilâf-ı âde⁴⁹ Abdürrezzak Efendi'nin şürû'ı bi-muhâldir. Gerçi gayretinden kabûl etti. Lâkin nusret mutasavver⁵⁰ olmaya-casını cezm lâzım-idi. Zîrâ hilâf-ı âde amelden fevz tasavvur olunmaz. Yerine Rûznâmçe-i evvel Münîb İbrahim Efendi⁵¹ Reîs nasb olundu. Ve ertesi hamîs günü düşman orduya iki buçuk sâ'at karîb mevkîde iken, hareketi rü'yet olundukta, takvîm ve tertîb olunduğu üzre Yeniçeri Ağası meterise girüp, on iki bin süvârî ile Dağıstânî Paşa ve Çerkes Paşa ve İlbasanlı Süleyman Paşa bir sâ'at ileriden a'dâyı istikbâle irsâl olundu ve ricâl ile Vezîr Ket-hûdası livâ-i şerîfi ihâta etti.

Vaktâki orduya nısıf sâ'at olan Yenice karyesi civârında atlılar çarha cengine mübâşeret ettiler; lâkin Vezîr'e ârız olan illet-i samem, dünkü gün vâki' olan avrat vâki'asından müştâk olmağla, askere râbîta ve nizâm ve tahrîse muktedir olamadığından, etbâ' makûlesi iki yüz yürekli kimesne ceng eder, bâkisi seyrân eder ve firârın âsân tarîkını tevekku' ederler-iken, cengâverler Allah'a şîrk kâfiri Yenice karyesine götürüp, şimdi asker birden küffâra hamle ederler deyü sabr ettiler. Bir ahad gelmiyecek, mezkûr iki yüz adam dahi geri döndükte, küffâr, askerde gayret olmadığını görücek, yüreklenüp, ateş-efşân olarak yürüyüp, iki dâne gülle süvârilere karîb sukût ettikde, cümle süvârî birden dönüp, Allahü te'âlâdan ve Fahr-ı âlem aleyhü's-selâmdan havf ve âr etmeyüp, sancağ-ı şerîf önünden geçüp, ricâl çadırlarını yağma ederek⁵², Balkan tarafına güzâr ettiler.

Ricâlin fıskından ve elvan ta'âm eklinden askere nefret ve adâvet hâsıl olduğu :

Bu yağmadan münfehim olan askerin ricâle hıkd-ı derûnîsi var. Zîrâ

neferât aç, hayvanları aç iken, ricâlin fasakası yirmi otuz tencereyi matbaha verüp⁵³, hânesinden ziyâde nefis ta'amlar tabh ettiğinden ve bu âna gelince

Mahâll-i ibret⁵⁵ :

olmuş değil, çadır içine ayna camlarından çerçevesi odalar⁵⁴ yapıp, perişan-ı sâz-ı sâ mân-ı ehl-i havâ hoş-hırâm mevzûn-endâm hûbân istihdâm [518/b] ettiklerinden, hatta esâmisini zikre hâcet yok üçer kîse akçe sarf ile Âstâne'den orduya oğlan celb ettiler. Askerî bu hâletleri görüp, işittiğinden ve Şumnu'da Galata'dan çok

Askere rağbet olunmamakdan⁵⁶ zarar :

mevhâne küşâd kılınup, güyâ zevke ve fücûra gelmişler gibi, sefer tedârîkinde olmadıklarından, asker hâkikatda ceng yok, düşmana görünüp, sülha takvîyet için geldik zann-ettilerinden, eğer sefer olsa⁵⁷ askere ta'yîn verilür ve bahşîş ikrâm olunur ve bahâdırılık edenlere sâiri tahrîs için fevka'l-melhûz rütbe ve ulûfe ve mansıb verilüp, nevâziş olunur-idi derler-iken, düşman galebe ve takarrüb⁵⁸ ettikde bizi tahkîr edüp, safâ edenler düşmana cevap versin deyüp, düşmana el kaldırmaksızın döndüler; yoksa fütûhat taleb olursa askerin şecî'leri tecrübe olunup⁵⁹, evlâdından ve mahbûbundan ziyâde ikrâm etmekle, hîn-i hâcetde muzaffer ve nâmdar olanları mü-lâhaza ederler-idi dediler.

Vezîrin şu'ûrsuzluktan şu'ûru selb olduğu :

Hak budur ki, böyle müsteskal asker, böyle vakıtda firardan ve hezîmete bâ'is olmaktan gayri işe yaramazlar ve Vezîrin kulağı işitmez ve bir tedbîre kudreti yok; ricâl vakt-ı hâle münâsib sevk ettiklerinde, siz bilürsüz kelâmından mâ'da demez. Ricâl dahi, belki aksi zuhûr eder deyü bir ted-

Küffârın Şumnu'yu muhâsara ettiği:

bir edemez; bakdılar, fakat üç yüz adam ile alem-i resûlullah meydana da kaldı; nâ-çâr ricâl alem-i şerîfi⁶⁰ alup, köprüden Şumnu tarafına geçirdiler. Bu halecanda, meterisde piyâdeden gayri can yok; küffâr kasabaya dühûl eder deyü vesvese olunur-iken, alem-i muhterem hürmetine küffâr karyeden beri geçmedi ve Feld Mareşâl'den bir kâğıd gelüp, temşiyet-i müsâlâha taleb etmiş. Ama ceviz mikdârı matar nüzûlde ve siller cereyanda yine Vezîr livâ-i muhterem ile şaranpolar hâricinde durup, Mehter-hâne çalınır-idi. Vakt-i gurubda şehre duhûl ve scheri ricâl Paşa-kapısı'na varup, piyâde dahi şehre girmiş, şimdiden-gerü

firârda hatar var. Zîrâ yerli bizi kime bırakırsız deyü, bize hücum eder. Bir takrîb hurûc eden olsa, levendât « صور » deyüp firâr fikrini fekk edüp, şaranpolar verasına piyâdeyi taksim ve içeri giren süvâri dahi tansîf olunup,

Çerkes Paşa'ya üç tuğ :

nısfı Çerkes Hasan Paşa yanına ve
nısf-ı âhiri Dağıstânî'ye verilüp,
Çerkes Hasan Paşa'ya bir tuğ dahi

inâyet olunmağla, üç tuğ ile kâmrân kılınmak gayretlü adama ikrâm olunur-imiş denilmeğe vesîle oldu. Vezîr livâ-i şerîf ile Koşu-meydanı'na çıkı-
cak, firâr sohbeti bi'l-küllîye mündefî' olup müdâfa'a kaydına düşüldü.

Defterdarın gayreti :

Vezîr samemden nâşi tedbîrden bi-behre olmağla Defterdar Derviş Efendi, kendü kendüye gayreti ele alup, atın dermiyân edüp, topların [519/a] ve tabyâların mühimmatlarını tekmîl ettikde, küffâr çadırların bozucak⁶¹, herkes harbe müteheyyi oldu. Lâkin Dağıstânî'nin yanında on⁶² adam yok ki, çarhaya çıka ve şaranpolarda⁶³ piyâde kalîl olduğundan, nâs cünûna mübtelâ olmak mertebelerine varıcak, Defterdar dellâllara nidâ ettirüp, neferâtı şaranpolalara cem' ve kendü varup, cenge hazırlananlara⁶⁴ çok çok altun vermekle, ızırâb-ı kulûbu def' ve metânet verdikten sonra, küffâr şaranpoların Ruscuk tarafından geldikde, askerin cümlesin ol-tarafa götürüp topları attırdı. Küffâr ol-tarafından metânetin görüp, aşağı tarafa geldikte, yine cümle askeri ol-tarafa götürüp, topları attırdıkda bu mahâl dahi müstahkem deyüp, küffâr dahi aşağıdan yürüdü. Yine cümle askeri ol-tarafa alup, toplara ateş edicek, küffâr şaranpoları asker ile mâlâ-mâl zann-edüp, hamleden ferâgat ve muhâsaraya kıyâm etti.

Amma bu kadar asker bir taraftan üzerime hücum eder deyüp, gece muhâsaradan fârigân karye-i cedîde çekildi. Sabah oldukta, herkes biribirine⁶⁵ şükür sağlığa dedi. Zîrâ fikirler mağşûş ve müşevveş olup, Defterdar'dan gayriden şu'ur meslûb olmuş-idi. Defterdar'ın bu hizmetleri, ferâmuş olur hizmet değildir. Siyâk u sibak⁶⁶ kelâmdan müstefad olunur. Defterdâr olmasa, dünkü gün iş tamam olur-idi. Defterdar'a du'â edelim. Sadr-ı a'zam ve Serdâr-ı ekrem olacak zât, bu vakitde zerre mıkdarı işe yaramadığından başka, ümmet-i Muhammed'i izâle-i akl edecek mertebe böyle mazika mübtelâ olunca tedârik görmeyüp, böyle olacağını idrâk etmemek ve esvâ'-i serdârândan olduğunu tebyîn etmek ne demek?

Feld Mareşâl'den sülh talebi ile kâğıd geldiği⁶⁷ :

Ve'l-hâsıl Feld Mareşâl'den gelen kâğıd tercüme olundukta, çâre var-
iken insan kanı niceye dek cereyan etmeli; biz sülha râgıbız deyü yazmağla,
sülha mübâşeret olundu. Çünkü mütârekeleri ve sülh sohbetlerini mahâllin-
den biz tayy edüp, itmâm-ı sülhde te'hîr etmiş-idik ki, cümlesi bir makâle

Zuhûr-ı mütâreke :

olup, evveli ve âhiri bir yerde ol-
mağla istihzârı sehl olmak kasd
olunduğuna binâen, ibtidâ-i mütâ-
rkededen beda' edelüm. Çünkü Muhsin-zâde vezîr oldukta, veled-i zinâ Feld
Mareşâl vezîri tecrübe ve igfâl için baba dostluğu arz ettiğine mağrûr olup,
kendüyü kâr-güzâr add etmekle, bir kaç seneden berü asker yüze çıkmış,
sülhdan gayri çâre yoktur, küffârda galebe olduğundan mütavassıtlar⁶⁸ min-
net etmiyor⁶⁹. Âstâne'de tavassut âdeti olan elçilere tavassut sipâriş olunsu⁷⁰,
Moskov sülha [519/b] kâildir deyü, seksen beş senesi Zi'l-ka'desinde (Şu-
bat 1772), Sultan Mustafa merhûma tahrîr etmekle, cevâbind[a]⁷¹ vârid olan
hatt-ı hümayûnda, benim vezîrim, bu taraftan sülhu talebden mahzûr ol-
mağla, tarîkı bulunmamış-idi.

Lâkin şimdi senin temennan hâsıl olup, Nemçelü tarafında⁷² bir haber
zuhûr ettiği, Rusyalu bu esnâda mütâreke taleb edicek, devlete hayr-ı fikr
ederiz. Ancak bizi karıştırmaksızın maslahat görmek ister dediler⁷³ ve Nem-
çelü karışmaksız, Rusya mütâreke taleb eder deyü, Prusya'dan dahi kâğıd
geldi ve esas Kırım Tatarı serbest ve Eflak ve Bõğdan, tazmîn vechi ile redd

*Yenişehirli Osman Efendi ve Yâ-
sinci-zâde Efendi'nin mürahas
olup, mükâlemeye gittikleri tafsili⁷⁴ :*

eylemek şartıdır. Bu husûsu ule-
mâ ile meşveret ettiğimde, serbeste
şer'de cevâz olmadığından mâ'ada
aklen dahi mahzûrat çoktur. Ancak
mütârekeden zahîre ve asker cem'i-

ne ve Silâhdar Mehmed Paşa'nın, Babadağı vâk'asında telef olan mühim-
matı tekmîle, sana vakit hâsıl, deyü cevâz gösterildi. Fikirli ve dakîk adam-
lar ta'yîn edesin deyü yazıldı. Vezîr dahi bir kaç seneden berü re'âyâ ve
memleketler harab ve ordu telef olmağla, tanzîme vakit⁷⁵ hâsıla olmak için
mütâreke fi'l-kıtâl maddesini, Vezîr Feld Mareşâl'e tahrîr ettikde, ol-dahi⁷⁶
Orlof nâm baş cenerâli mürahas-ı evvel ve yirmi sene Âstâne'de Moskov
Kapu-kethüdâsı olan Obreşkof'ı sâni ta'yîn ettiğini ve⁷⁷ Muhsin-zâde ve-
zîr olduğundan memnûniyetini ve iki tarafın müfsid kelâmı ile kazâya uğ-

rayup, kan dökülmek men' ve müsâlâha olunmak için eyyâm-ı mütârekede,
 Kara-deniz'de sefine olmasun ve
Mütâreke Mürahhası Abdülkerim Tuna karşısında, Bükreş'den gayri
Efendi : umrân olmamağla, mükâleme Bük-
 reş'de olsun ve me'mûrlar Yer-

kökü'den istikbâl olunur deyü yazmağla, Süvâri Mukâbelecisi es-Seyyid Abdülkerim Efendi ve Reîs Kisedarı Dürrî Efendi mürahhaslar⁷⁶ nasb olunup, Dîvân Tercümanı İskerlet ile Mart'ın yirmi dokuzu ve Muharrem'in beşinde (= 18 Mart 1774), Şumnu'dan irsâl olundu ve asker sülh zannı ile fütûr getirmemek için Şumnu⁷⁹ meşâtında tuğlar merdiven başına ihrâc olundu. Abdülkerim Efendi'ye vakit geçir deyü Vezîr'in tenbîhi üzre ayak sürüyerek Bükreş'e varup, elli iki sâlinde (1739), Belgrad sülhunda, Abdülkerim Efendi bile bulunmak takrîbi ile tab'-ı nasarâya âşına olmağla Rusya'nın⁸⁰ mütâreke mürahhası Simolen ile otuz yedi günde, münâkaşalar ile dokuz madde üzerine Mayıs'ın on dokuzu ve Safer'in yedisinde (= 19 Nisan 1774), müsâlâha temessükü gibi şurûtlar⁸¹ tahrîr olunarak ve mükâleme olunarak, temessükler i'tâ olundu ki, madde-i evvel⁸² iki tarafın askeri bulunduğu yerde meks etmek; 2 - Mütâreke ilân olunmak⁸³; 3 - Sülh tamam olunca, Tuna hadd-ı fâsıl olmak; 4 - Ak-deniz'de [520/a] Moskov kapdanına ve Kırımli'ya mütâreke haberi verilmek; 5 - Özü ve Kılburun'a mühimmat ve asker gönderilmemek; 6 - Kırım cânibinde Moskov'un zahîre gemisi karaya düşer ise, tahlîsine sa'y olunmak; 7 - Anadolu tarafına düşer ise, kezâlik; 8 - Gürcistan'a ve Kuban'a mütâreke haberi verilmek; 9 - İş-bu mühâdenenin nihayeti Teşrîn-i evvel'in ibtidâ gününe dek olmak deyü yazılıp, bizden mürahhas Rusya'ya bir donanmış at ve Ser-kâtibine bin kuruş ve tercümanına yedi yüz kuruş verilüp, Moskova'dan bizim mürahhaslara üç tulum samur kürk hediye verildi.

Asker, mütâreke sohbeti ile gelmemek⁸⁴ etmesünler deyü, Vezîr rûz-ı Hızır'da çadıra nakl etmekle, sîl-misâl asker, fevç fevç orduya vürûd eyledi. Abdülkerim Efendi geldikte, küffârın mütâreke talebi killet-i zahîre ve kahtdan olduğunu haber verdi. Amma bizim tarafda dahi Babadağı vak'asından mühimmât kalmamış-idi. İki taraf vüs'at buldu ve Rusya tarafından Orlof mürahhas-ı evvel ve Obreşkof⁸⁵ sâni olup, Yaş⁸⁶ kasabasına vürûdlarında, Devlet-i aliyye'den dahi Tevki'î⁸⁷ Yenişehirli Osman Efendi mürahhas-ı evvel olup, üstâd-ı küll olan Ayasofya, Şeyhi Yâsinci-zâde Osman Efendi Sâni nasb olunup, Âstâne'de mukîm Nemçe ve Prusya orta elçileri dahi tavassut için bile gidecek olmaları ile her birine kırkar kîse ta'yinât baha verilüp, mevrûd günü [12 Rebi'ü'l-evvel], Âstâne'den⁸⁸ hurûc edüp, Rebi'ü'l-

âhir'in dördünde (14 Haziran 1774), orduya vüsûl buldular ki, iki buçuk sâ'at mahâlin iki tarafına seksen binden ziyâde piyâde nefer saf olmuş-idi.

Elçiler gördü, mürâhhaslara ve elçilere birer samur kürk ilbâs ve Mek-tûbî Ser-halîfesi Nahîfî âfendi mükâleme kâtibi ta'yin olunup, Ruscuk'a⁸⁹ vardıklarında, Yer-kökü cenerâlinden bir kâfir gelüp, eğer mürâhhaslarda büyük elçi pâyesi yok ise, cenerâli sizler ziyârete gelmek iktizâ eder dedikte, büyük elçi pâyemiz olduktan başka, dediğin rütbeye vâfir adam îsâl etmeye kudretim var deyü, Osman Efendi cevap verüp, Yer-kökü'ye geçtiklerinde, cenerâl ziyâretlerine geldi ve gider-iken, bir donanmış at çekti. Ertesi bun-lar cenerâle gittiler. Ba'dehu sapa yollardan Fokşan kenarında mükâleme-ye i'dâd olunan orduya vardıklarında, Moskovlar ziyârete gelüp, ertesi bun-lar Moskov'a vardılar. Amma mürâhhas-ı sâni Obreşkov'da, büyük elçi pâ-yesi olup, Yâsinci-zâde'de⁹⁰ olmamağla, mükâlemeye idhâlden imtînâ' eyle-diklerinde, İstanbul Pâyesi fermânı⁹¹ vürûd etmekle, müşâvereye [520/b] id-hâl ve mükâlemeye şürrü' olundu⁹² ve mürâhhaslar, ruhsat-nâmelerin⁹³ bir-birlerine mübâdele eyleyüp, Osman Efendi, mutavassıtlar dahi gelsin dedik-de, Rusya mürâhhası onların me'mûriyetinde tavassut yoktur; belki bir mad-dede su'ûbet olunur ise himmetleri munzam olmak için dürler deyü cevap verdiler.

Mükâleme-i mürâhhasan ba-Moskov⁹⁴ :

İbtidâ Rusyalı mükâlemeye bedâ' edüp : 1. Bâ'is-i cem'iyet, bâ'is-i hısâm olan şey ref' olmak; 2. Ve bu cidâl Osmanlı'dan neş'et etmekle, za-rarımız tazmin olunmak; 3. Ve tarefeyn re'âyâsına te'addi olunmamak hu-susları mülâhaza olunarak nizam verilmeli dedikte, Osman Efendi, bizim de merâmımız böyle olmağla nizâma geldik. Amma bâ'is-i hısam olan şey'i dediniz, meçhulümüz beyân oluna dedikte, eğer mevadd-ı selâse-i mezkûre-yi kabûl kıldınız ise, tafsîl olunur dedi⁹⁵. Osman Efendi, îzâh ve beyân olun-

Zuhûr-ı serbestiyet-i Tatar⁹⁶ :

madan, nice kabûl edelim, beyâna muhtâc dedikte, kelâm âhire tahvîl ve mekânlarına gittiler⁹⁷. Bir gün sonra yine cem'iyetde, yine mevadd-ı selâsenin kabûlüne muhtâc dedikle-rinde Osman Efendi, ma'lûm olmadıkca kabûl olunmaz deyicek, Rusyalı, binâ temelsiz olmaz. Bu üç şey temeldir dedi ve kelâm-ı âhir halt olundu. Sonra yine mevadd-ı selâse kabûl olundu mu dedikte, Osman Efendi merâm nedir? i'lâm lâzım deyüp, yine kelâm-ı âhire intikâl, sonra bu üç madde ka-

bûl olundu mu? dedikde, kabûl olmayacak ne var? yollu hüsn-i edâ ile mü-lâyemet gösterdikde, kabûl olundu zannı ile tafsile âgâz edüp, sebep-i hısâm Tatar'dır. Anlara nizâm gerek dedikde, bu sefer zuhûrunda ve bu husûmet-de asla Tatar'ın sebebiyyeti⁹⁸ yok. Belki Balta maddesi bâ'is-i hısâmdır dedi.

Orlof, Tatar şimdi bâ'is değil ise, evâilde sebep oldukları var deyicek, Osman Efendi, anlar ol-vakitte bâ'is oldular ise akıbında kûşmâlleri olmuştur. Şimdi yine taht-ı zâbıtaya idhâle sa'y olunur deyü cevap kıldıkda, kavm-i mezbur zâbıtaya rabt olunur kabîle⁹⁹ değildir; illâ serbestiyet nizâmına muhtactır; tarafeynden onlara nezâret olunur diyerek bir cedîd devlet izhârı dâ'iyesinde olduklarını izhâr eylediklerinde: Osman Efendi, bizim devletimizin kıyâmı umûr-ı külliye ve cüz'iyede şer'imize tatbik etmekledir; serbestiyetde ictimâ'-ı halifeteyn mahzûru vardır. Şimdiye dek böyle teklîf vuku'u yoktur; dostluk murad edenlere, hilâf-ı şer' teklîf lâıyk değildir. Moskov mürahhası, Tatar'ın gâfilleri¹⁰⁰ Kefe maddesinden sonra kendülere hayr¹⁰¹ zannı ile asker-i islâmdan rû-kerdan olup, din düşmanı ile yek-dil ve küffârı [521/a] kıt'a-i Kırım'a da'vet ve idhâl ettikden sonra, Moskov'un üfnünü görüp, ne kabahat ettiklerini bilüp, muztaribü'l-hâl ahidlerine nâdim oldular. Ammâ meleke-i müşfikamız tâ'ife-i mezbûrenin istisâline kâdire¹⁰² oldukta, kendüleri serbestiyet taleblerine merhamet ve ahidlerini kabûl etti. Tağyîr kâbil değil deyü inad ettiklerinde, Osman Efendi, müşfikânın şefkati ma'lûm; ammâ husûs-ı mezkûrda¹⁰³, özr-i şer'imizden başka, re'âyâ makûlesi Tatar'ı merhamet deyüp, pâdişahımıza kesr ve noksan verecek şey'e bu mertebe isrâr lâıyk değil dedi.

Ammâ Moskov mürahhasları kelâmından rücû' etmeyüp, bu şefkati biz¹⁰⁴ cümle mülûke inhâ ettik; tağyîrinden imparatoriçemize kesr ve noksan gelüp, ahbine bi-vefâ olmak lâzım gelür; bizim ruhsatımız bu kadarca deyü, işrâb ve def'-i meclisden üç gün sonra¹⁰⁵, Orlof تنها, Osman Efendi'ye gelüp, eğer serbestiyet kabûl olunmaz-ise maslahat fesh olur dedikte: Osman Efendi bu emri kabûl bizim elimizden değil; pâdişahımızın dahi elinden gelmez; Zîrâ kitabımıza muhâlifdir. Eğer on bin adama baş olan kimesne hilâfet da'vâ etse, izâlesi pâdişahımıza vâcib olur; kande kaldı ki, yüz binden ziyâde olan Tatar'a cevâz verile demekle Orlof gitti. Üç gün sonra tekrar akd-i meclis-i mükâleme olundukda kiralıçe ahdinden dönmek ârını kabûl etmez, zîrâ bizim şer'atımızda dahi ahdinden dönmek olmaz¹⁰⁶. Böyle olacak işler ma'lûm.

Gelelim tazmîn maddesine denildikde, zühûr-ı sefere Osmanlı sebep oldu. Biz¹⁰⁷ cengimiz yok, haddimiz değil dedikçe, ısgâ olunmayup, Kırım Giray taslît olunup, memâlikimizi harab ve¹⁰⁸ yebab eyledi¹⁰⁹, dediklerinde, Osman Efendi, Leh'e me'mûr ettiğiniz Röbnin¹¹⁰ nâm cenerâl bâ'isidir. Leh'in ihtilâfı Balta'ya sirâyet etmek ile fesad hâsıl oldu. Tazmîn Rusyalu'dan iktizâ eder ve Kırımlı'nun bizden ahid-nâmesi var dediklerinde, Osman Efendi bizde¹¹¹ altı kıf'a mahzer var, böyle olucak kavm-i Tatar iki-yüzlü; iki-yüzlü kavme şefkat neden iktizâ eder ve anlara şefkat der-iken, tarafeynden anlardan ziyâde kan dökülmeye sebep olur. Merhamet onlara mı lâzım, yoksa tarafeynden telef olacak ibâdullaha mı lâzım deyü sü'âl ettikde, ya siz böyle kavmi niçün kendümüzden ayırmayız deyü sâhib olursuz. Bu maddenin tahviline imkân denildikde, Osman Efendi, gelmek irâdet, gitmek icâzet deyicek [521/b], çünkü böyledir, şer'an kâbil olmadığını kiralıçeye ifâde lâzım deyüp, Orlof, ifâdeye Petreburk'a gitti ve mürahaslarımız ordu cânibine hareket etti.

Dört meclisden sonra fesh haberi Vezîre vâsıl oldukda ve Ağustos'un yirmi ikisinde cenge karar verildi ve Abaza Hazînedarı Feyzullah Ağa'nın delîrliği ma'lûm-ı sagîr ve kebîr olmağla, iki tuğ ihsan olunup, Tutrakan muhâfazasına tâ'yîn olundu ve Yenişehirli İsmail Ağa'mn Mora'da yarar-

Üç Tuğ :

la, üç tuğ i'tâ olundu ve mukaddemce beşyüz kîse, ba'dehu yedi-yüz elli kîse hazîne Âstâne'den gelmiş-idi; şimdi iki bin beş yüz kîse dahi geldi. Ve Osman Efendi ile Yâsinci-zâde dahi

Mürahaslarımızın avdet ve orduya geldikleri :

orduya gelüp, biz müsâleme sohbetinin derece-i ülâsında serbesiyet ukdesini hâll edememekle mevadd-ı

âhirin ismini yâd nasîb olmadı.

Yâsinci-zâde, iş-bu Şârih-i fakîr'in mukaddematdan¹¹² nesh-i hamseye¹¹³ varınca, üstâd-ı ekremi olup, tevârih¹¹⁴ ile âşinâlığima âşinâ olmağla, gidecek oldukda, bu Fakîri ba-fermân kendüye Kethüdâ nasb ettirmek diledikde¹¹⁵, azîmet olunan selm ve müsâfât husûlüne alâyim yoktur, belki iğfâldır. Bendeniz gitmediğimden başka, sultanım dahi isti'fâ buyurun dediğim-de, ammenin me'mûlünün hilâfına-cezm etme buyurup gitmişler idi. Âstâne'ye geldikde, mâ-vak'ayı tafsîl buyurup, fesh-i meclisde, senin kelâmın hâtırına hutûr etti ve isti'fâ etmediğime nâdim oldum dedikten sonra, ben keferenin edâsından bir türlü matlûbları sülh değil, belki noksanlarını tekmiî

içün, iğfâl için¹¹⁶, imrâr-ı vakt olduğunu ve kendülerin bu esnâda asla tedârikleri olmadığına ve ordûy-ı islâmda askerin kesretine ve kuvvetine¹¹⁷ vâkıf olup, vakıt fırsattır deyü orduya gelmeye acele ettim. Nişancı Osman Efendi, mürahhasların iğfâline ümid-var olup¹¹⁸, kırk gün dahî meks edecek-idi. Ben durmayup gelicek, ol-dahi avdetde, Feld Mareşâl ile görüştüğümüzde, yine iğfâl ümmiyesi ile sabr olunsa, netîce me'mûlümüz idi. Pek hayf oldu ve zahmetler heba¹¹⁹ oldu. Te'essüf gûne mektubu Vezîr'e vâsıl oldukda, Hâcegândan Ahmed Vâsıf Efendi'yi Vezîr-i gâfil, Feld Mareşâle mektub ile vardıkta, benim dahi maksadım sülh idi; Lâkin mürahhaslarınız tevakkuf ve sabr ve imtidâd-ı mütâreke için niyâzımızı kabûl etmediklerinden mahzûn olmuş idik. Lâkin Vezîrin¹²⁰ imtidâd-ı mütârekeye işâretinden, ziyâde memnûn oldum [522/a]. Bi'n-nefs mükâlemeye ben mürahhas olmayı devlete tahrîr edeyim; Ammâ adam varup gelince, fesh-i mütareke olundu, vakit geçer, hemen vekâlet-i sâbıkam¹²¹ hasebîle, kendiliğimden kırk gün mütâreke zamm edüp, akd-i mütâreke ettiğini Vezîre yazup, tasdik-nâme talep etmiş. Bu kâğıd, Vâsıf Efendi ile Vezîr'e vâsıl oldu. Ammâ biz¹²² orduya gelüp, küffâr kahtdan ve za'afından¹²³ merâmı iğfâl-imiş. Vakıt¹²⁴ fırsattır deyü haber verdiğimizde¹²⁵, etrâfa fermânlar münteşir olup¹²⁶, orduda olan Tuna'dan karşı ubûra bin can ile tehyî'e ederler-iken, bu kâğıd gelicek¹²⁷,

Ordu-kadısı Ni'met Efendi bu maslahat hayırlıdır, zîrâ kırk gün geçince şîta gelür ve mükâleme ile al-

*Fevt-i fırsat ve gaflet*¹²⁸ :

tı ay mürûr eder, bahara ziyâde tedârik görülür, belki bir şey'e hâcet kalmaz, sülhda tamam olur deyü hüccet tahrîr ve devlete irsâl olunmağla, Vezîr mütâreke tasdiknâmesini Feld Mareşâle irsâl eyledi ve askere tekrar imtidâd-ı mütârekeyi ihbâr ettikde¹²⁹, cümlesi şetm ü gayz etti. Eğer fermânlar münteşir olduğu üzere, karşı geçilse bilâ-mâni' ve bilâ-hâil ilâ-mâşâü giderler ve feth ederler ve ganâyim ve esîr ahz ederler-idi. Ba'dehu sülh olur, sa, gâlibâne olunur-idi. Kâfirin merâmı iğfâl olduğunu kendüler iz'an edemedi ise biz haber verdikten sonra bîdâr ve müteyakkız olmayan vezîr ve ricâl ne gûne olacak.

*Abdürrezzak Efendi'nin mürahhas olduğu*¹³⁰ :

Ba'dehu Abdürrezzak Efendi gitti ve edemeyüp geldi. Bunlar bahara ziyâde asker cem' edecek-idi. Sülüsü¹³¹ mertebe gelmedi. Zîrâ kesretle hâhiş ile varup, cenge muntazır olmuş-iken, bizi def' ettiler. Bu sene yine böyle

olur dediler. Ve'l-hâsıl bu Muhsin-zâde ve min teb'a bu kârı pek kerih hatm eder demiş-idi. Fi'l-vâki' ma-seyyiatiden ma'lûm olur¹³² deyü Hoca Efendi takrîr buyurdular. Ba'dehu orduda müşâverede, sâbika mükâlemeler reisler ile ola-gelmeğle, Abdürrezzak Efendi cümleden elyak denilüp, ilbâs-ı ferve-i samûr olundu ve Baş-muhâsebeci Süleyman Penah Efendi ve Silâhdar-kâtibi Atâ Bey, yanına müsteşar ta'yîn olunup, Beylikci Hayri Efendi Vekâyi' kâtibi nasb olunup, ber minvâl-i muharrer ruhsat-nâme, hatt-ı şerîf keşide olunmuş, gelicek Receb'in yirmi beşi ve Teşrîn-i evvel'in on ikisinde, ordu-dan Abdürrezzak Efendi hareket ve dört günde Bükreş'e vardıklarında Rusya mürahas-ı evveli Obreşkof ziyâretine geldikde [522/6], Efendi donanmış at çekdi. Ol-dahi âna vardıkta, tulum ile samûr ve kakım verdi. Dahî Forta¹³³ nâm mahâll, mükâlemeye mahâll ta'yîn olunmağla, Şa'bân'ın on üçünde (19 Ekim 1774), cem' olup, hükm-i ilâhiyeyi hâvî vech-i me'mûriyetlerini mübîn, herkes kendi ibâratı ile inşâ okumak âdet-i kadîme olmağla, ibtidâ Obreşkof, sonra Efendi inşâ'ı kır'et edüp, ruhsat-nâmeler¹³⁴ mübâdele olunduktan sonra, Obreşkof müdde-i¹³⁵ mütâreke sü'âl ettikde, Efendi altı ay dedi.

Obreşkof dört ay dedi ve Efendi ziyâde olmasına azîm sa'y etti; olmayup nevrûza-cek, dört ay on güne nizâm verildi ve Teşrîn-i sâni'nin onbeşi¹³⁶ gelüp, evsat-ı şitâ olmağla, meştâ için mahâil tensîbine bir kaç def'a, ba'de'l-müşâvere Şumnu'da karar¹³⁷ verilmekle, gurre-i Ramazan (5 Kasım 1774)'da kışla[ğâ]¹³⁸ duhûl olundu.

Üç tuğ¹³⁹ :

Ve Çatalcalı Ali Ağa'nın Mora'da¹⁴⁰ yararlığını Vezîr müşâhede etmiş olmağla, üç tuğ ihsân eyledi ve Abdürrezzak Efendi ibtidâ mükâlemede, üç madde esas olsun¹⁴¹; biri imtidât-ı mütâreke ve biri serbesiyet husûsu. İki devletin müsâfâtına münâfi olmayarak, nizâm verilmek¹⁴² ve biri tüccar intifa'ı dedikte, Obreşkof, ibtidâ sizden tazmîn iktiza eder; Zîrâ bizi mesârife giriftar ettiniz dedikte, Efendi, bizim mesâfirimiz sizden beş kat ziyâde, biz kimden taleb edelim deyicek, Obreşkof, siz sebepsiz dedikte, hâşâ, eğer devlet ceng ve sefer murad etmiş olaydı¹⁴³, bir kaç sene mukaddem serhadler¹⁴⁴ ve askere ve zahîre ve mühimmata nizâm verir-idi. Amma, Leh¹⁴⁵ fitnesi vuku'unda arâcîf kesret bulup, menzil ile gider gibi sür'at ile hareket olundu; hatta bu sebebden orduda belây-i kahta mübtelâ olundu. Belki bizim böyle tedâriksiz hareketimize siz sebep olduğunuz deyü ilzâm eyledi. Nihâ-

yet haftada iki gün mülakat ederek, otuz sekiz meclis-i mükâlemede Eflâk ve Boğdan ve Osmanlı ve Rusyalı re'âyâsının cürümleri afv olunmak ve Gürcü'ye geçen kal'alar devlete redd olunmak mukâbili, ba'de'l-yevm, Gürcü esir olunmamak¹⁴⁶ ve Âstâne'de Rusya elçisi hizmetinde olanlar, cizyeden¹⁴⁷ mu'âf olmak ve elçi etbâ'ından islâma gelenler, tercüman yanında tekrar su'âl olunmak ve Kabartalar Moskov'un¹⁴⁸ olmak ve iki devlet yedinde olan üserâ meccânen itlâk olunmak ve bu ânâ gelince olan sûlhler fesh olunup, ba'de'l-yevm olacak ile amel olunmak.

Bu on madde böylece nizâm bulup, senedler ahz olundu ve serbesiyet-de, hutbe âl-i Osman nâmına olup, Tatar kimi ihtiyar eder ise, devletden taklîd olunmak ve Kırım kadıları Devlet-i aliyye Kazaskeri'nden hükûmet mürâselesi alınmak [523/a] husûslarına Rusyalı râzı oldu. Lâkin Kırım kal'alarını¹⁴⁹ devlete redde¹⁵⁰ gelindikte, Yeni-kal'a ve Kerş Moskov'da kalmak için Obreşkof isrâr ettikde, Efendi, emniyyet selb olur, buna Devlet-i aliyye kâil ve râzı olmaz deyü çok sohbet ve mükâleme münfesihe olmak hâletleri¹⁵¹ zuhûrunda, Obreşkof Petreburk'a¹⁵² ve Efendi Âstâne'ye tahrîr etmeye¹⁵³ karar verilüp, kırk gün va'de verildi.

Ba'dehu Obreşkof müddet-i mükâleme itmâma¹⁵⁴ karîb olıcak, tağyîr-i kelâm edüp, sa'yler hebâ olmasun der-iseniz, akd-i müsâlâha bir kaç maddeye mevkufdur. Vücûda gelir ise, tazminden fâriğ oluruz. Mevaddın biri serbesiyet-i Tatar'ın ibkâsına¹⁵⁵, Rusyalı mütekeffil olmak; ve biri Kerş ve Yeni-kal'a yedimizde kalmak; üçüncü, bahreynde ceng gemileri ve tüccar sefineleri keyfe-mâ-yeşâ gezmek; dördüncü bâkî kal'alar Tatar yedinde kalmak ve Moskov'a esir olan Boğdan Voyvodası Ligor müebbeden voyvoda olmak ve ba'de mevte, voyvodalık evlâdına mîrâs ve mu'ayyen olan mîrîsini, Dübro-Venedik¹⁵⁶ misillû, üç senede bir¹⁵⁷ kerre Âstâne'ye elçisi¹⁵⁸ gelüp edâ etmek ve Özü hedm olunmak ve Kıl-burun Rusyalı'ya verilmek.

Bu altı madde maddeye rizâ verilür, ne a'lâ ve illâ-fi-lâ (لا ولا) dedikte; Efendi, çünkü maksad böyle idi, ibtidâen isrâb olunsa, bunca eyyâm zahmet ve izâ'at-i vakt olunmaz; kabûl olunmayacak du'âya el kaldırılmaz idi demekle, bu¹⁵⁹ tekliflerin mâ-lâ-yutak olduğunu ve mütâreke ve mükâlemeden maksad, ancak imrâr-ı vakt için iğfâl olduğunu, henüz tefehhüm¹⁶⁰ ettiğini Abdürrezzak Efendi takrîr edüp, me'yûsiyeti izhâr ettikde; Obreşkof, hele bu kâğıdı devletinize irsâl eyle, ne cevap gelür demekle, bu kâğıdı Efen-

Âtâ Bey'in mükâlemeden Âstâne'-ye geldiği¹⁶¹ :

di Âtâ Bey ile irsâl, ol-dahi orduya gelüp, müşâvere olundukta: şerîfat tecvîz ettiği mertebe ile nizâm ver ve meram Yeni-kal'a ile Kerş lima-

nıdır¹⁶², bâkisi mügalâtadır ve seyr-i deryâ husûsu mümkün mertebe tanzîm ve Kal'a-i cedîd ile Kerş şurût ve uhûd ile Moskov'da ibkâ ile şimdilik müşâveremizde istisvab olundu deyü Abdürrezzak Efendi'ye yazıldı ve bu minvâl üzere Ordu-kadısı olacak Müftî-zâde Ahmed Efendi bir hüccet tahrîr edüp, Âtâ Bey ile Âstâne'ye isâl ettiklerinde, bir kaç def'a huzûr-ı hümayûnda ve bâb-ı âsafide ve der-i şeyhü'l-islâmide akd olunan encümen-i şûrâlarda¹⁶³ madde-i dâmân ve madde-i kefâlet ve madde-i Kal'a-i cedîd ve liman-ı Kerş ve madde-i itlâk-ı seyr-i derya¹⁶⁴, hân mân-ı devleti tahrîbdır ve müsavvağ-ı¹⁶⁵ şer'î mertebelerinden ziyâde etmeyüp, sülha ihtimam edesin deyü Abdürrezzak Efendi'ye tahrîr¹⁶⁶, ol-dahi i'zâr-ı şer'iyeyi beyân ve ilzâma sa'y etti. Lâkin Obreşkof cevabında, bu şeyler tekmîl olmayınca [523/b] sülh değil, ba'de'l-yevm mükâleme sohbetinin harfini lisana almak uhdemde değil.

Nihayet Yeni-kal'a bedeli, Taman yakasında¹⁶⁷ bir kal'a binâsına ruhsat verilir dedi ve müddet-i mütâreke tamam oldu; Zahîre anbarlarımız bundadır; Belki bir kazâ zuhûr eder; ya asker biri-birine hücûma başlar¹⁶⁸; Adâvet teceddüd etti; Sizler ve bizler bunda eylemek olmaz. İşte dostâne sözüm budur. Kusursuz, a'lemsiz deyü istiskâl ettikde, Efendi¹⁶⁹ yine nizâm kaydında oldu. Amma Obreşkof asla kulak asmadı. Tekrar Efendi, yarınki gün siz de bizim konağa gelin, sohbetim¹⁷⁰ var demekle, geldi. Yine Efendi çok söyleyüp sa'y etti. Kâfir asla nutk etmedi. Efendi'yi¹⁷¹ hacil etti. Beş aydan berî çekilen emek, ke'enne-lem-yekûn şey'en mezkûren olup, eğer taleb olunur ise, Ruscuk adası mahâll-i mükâleme ta'yîn olunup, mükâleme olunur; yâhud mükâtebe ile mükâleme olunur deyüp vedâ' etti.

Kâfirin teklifâtı ne'üzü-billâh, Devlet-i aliyye kabza-i tasarrufuna girmiş olup, merhameten çırağ edecek vaz'ında tekliflerdir ve Yâsinci-zâde Efen-

di merhûmun takrîr buyurduğu vakt-i fırsatı avk içün iğfâl idiği¹⁷² zâhir iken ve Abdürrezzak Efendi a'kâl-i pâsdan iken bu husûsa mü-

rahhas olmasına ve mükâlemeye şürû'da fehîm edüp, fesh eylemediğine ve müddet tamam olduktan sonra ümîd ile hacâlete mazhar olduğuna ta'accüb olunur. Zirâ Hoca Efendi Âstâne'ye geldikte, gerçi bizimle kâfir huşûnet eyledi; Amma Abdürrezzak Efendi'ye mülâyemet edüp, yirmi otuz meclis olmuş gâlibâ! Bir kaç güne-cek husûle gelür deyü, bu ahkar şâkirdânına, id-i fıtırda ziyâret-i şerîfelerine vardığımda¹⁷³ hâlvîyet edüp, takrîr ettikde, bu dahi netîce bulmaz. Ancak iğfâldır, dediğimde, bu husûsda şüphe kalmadı; Bu istihrâcın

Ayasofya [Şeyhî] Yâsinci-zâde
Efendi'nin kelâmı¹⁷² :

münharif oldu deyicek, olmaz deyü yemin-billâhi'l-aliyü'l-a'lâ « اللى الا على » eylemiş-idim. İd-i edhâda mülâkât ettiğimde¹⁷⁵, cebhemden takbîl edüp, Abdürrezzak Efendi, me'yûsen avdet etmiş, amma istiskal ve rezâletini mün-tec olmuş, senin kelâmının aynı zuhûr etmiş.

Hâl-bu ki, biz¹⁷⁶ dârü'l-harbe varup, iş-erleri ile sohbet etmiş-iken ve orduyu rü'yet etmiş-iken ve bu Âstâne'de hâll ü akd erbâbı ile müsâhabet ve pâdişâh ile halvet etmiş-iken, Abdürrezzak Efendi'nin mükâlemesi, müsâlâhada karar verür deyü azm ü cezm eylediğinde, sen olmaz dediğine kâni' olmayup, hânenden¹⁷⁷ taşra çıkmamış iken, kelâmını yemin ile¹⁷⁸ temhid ettiğin neden idi? deyü isti'lâm buyurdukda, ancak tevârihe¹⁷⁹ tevaggulümnden olduğunu, eslâfdan eşbâhını ve Moskov'un mezâkını teşhîs ettiğimden oldu-

*Abdürrezzak Efendi'nin bilâ sülh avdeti*¹⁸¹ :

ğunu beyân eyledim. Hâsıl-ı kelâm

Zi'l-hicce (Şubat-Mart 1773)'de

[524/a] ve Mart'ın onbirinde ya'ni

seksen altı sâli¹⁸⁰ evâhirinde (Mart

1773) mümâileyh Abdürrezzak Efendi ber-vech-i meşrûh avdet edüp gelmekle, cenge kıyâm olunmuş-idi. Ve¹⁸² iş-bu mütâreke sohbetini¹⁸³ tahrîre

şürû' kıldığımız kâğıda¹⁸⁴ iş-bu sek-

*Kaynarca sülhu beyân olunur*¹⁸⁵ :

sen yedi senesi Rebî'ü'l-âhiri'nin

yirmi üçüncü (14 Temmuz 1773)

gününe¹⁸⁶ gelince giizerân¹⁸⁷ eden hurûb ve kıtâl ve Şumnu muhâsarası es-nâsında Feld Mareşâl'den gelen kâğıdda¹⁸⁸, insan kanı¹⁸⁹ niceye değin icrâ olunmalı; sülha bizler râgıb iken, deyü yazılmağla, mürahhasınızı irsâl eyle deyü, Vezîr Çuhadarı ile vezîr mektubu irsâl olundu. Üç gün mürûrunda, benim münâsib adamım yok, tarafınızdan mürahhaslar gelsin deyü tekrar Feld Mareşâl'den kâğıd gelicek, altmış gün mütâreke taleb olundu.

Lâkin mükâleme esnâ-yi muhârebede olmağla, mütâreke kâbil değil deyü cevap gelmeğle, Vezîr-kethüdâsı Resmî Ahmed Efendi'ye Nişancılık rütbesi verilüp, mürahhas-ı evvel ve Reîs İbrahim Efendi sâni¹⁹⁰ nasb ve müşâvere olundukta, sekiz bin piyâde kaldı ve bu sene asker¹⁹¹ pek kalîl geldi ve gelenler, Kozluca'dan ve Yeni-köy¹⁹² muhârebesinden¹⁹³ firâr etti. Mevcudumuz şeranpolar muhâfazasına kifâyet etmez; kim ceng edecek? Hiç üze-rimize kâfir gelmese, yâhud imdâd gelse, zahîre yok. Ne ekl edecek? hayvânâta ne gûne yem tedârik olunacak? İnsan ve hayvan kahtdan helâk olur ve Âstâne'den ve Rum-ili'den imdâd gelmedi ve şimdiden sonra gelmek ihtimâli kalmadı¹⁹⁴. Zîrâ küffâr Balkan'da¹⁹⁵, Çalık-kavak'a geçüp muhâfız olan Yu-

suf Paşa'yı perişan edüp,¹⁹⁶ Derbend'i zabt etmekle, imdâd tarîkleri mesdûd oldu.

Her ne vech ile olur-ise sülh evlâ denilmekle, Ordu-kadısı Abdürrezzak Efendi mükâlemesi üzre sülh câiz ve vâcibdir deyü hüccet etmeğle, ertesi Cümâde'l-ülâ'nın üçüncü günü (12 Temmuz 1774), ihtişâm ile mürahasalar ve mükâleme kâtibi Beylikci Mehmed Nahîfî Efendi ile revâne olup, hâlâ Şumnu'yu muhâsara eden Gomancof (= غمانجوف)'un ordusunda gece meks; ba'dehu Küçük-kaynarca'ya gittiklerinde, Orduda olanlar sülhun her vechile hayr olduğunu ve orduda asker olmadığını ve asker olsa, yiyecek olmadığını tahrîr ve Yeniçeri-Efendisi Ahîshalı¹⁹⁷ el-Hâc Mustafa Efendi ile devlete irsâl ettiler.

Yeniçeri-Efendisi Mustafa Efendi'nin Âstâne'ye geldiği¹⁹⁸ :

Amma Şumnu'yu muhâsara eden elli bin kâfir şeranpolardan taşra çıkan müslümanları ahz ve esîr ettiklerini, bazar gün, muvahhidîn üç yüz mîkdârı Yeniçeri şeranpodan¹⁹⁹ çıkup, bin beş yüz müşrik ile ceng ettikleri ordudan temâşâ olunur-idi. Vakt-i zuhurdan, vakt-i gurûba dek uğraşarak, iki yüz kâfiri tu'me-i şemşîr [524/b] edüp, on iki kâfiri hayyen ahz eylediler ve

zûlmet-i²⁰⁰ leyl müstevlî olmağla,
şeranpodan içeri girdiler²⁰². Ertesi
isneyn günü yerliden ve etba'dan iki

bin atlı, Dağıstânî Paşa ve Çerkes Paşa ile sâ'at on ikide, şeranpodan taşra, handek önüne vardıklarında piyâdenin gayretlisi dahi yürüdü. Şu rütbe acele ettiler²⁰³ ki, kapılara sığmayup, şeranpo ağaçları üzerinden sıçrayarak çıktılar ve sağda Ali Paşa, solda Çerkes Paşa yürüyüp, muhâsaranın on dokuzuncu günü idi; müddet-i mezkûrede küffâr ordusuna karakol-hâneler²⁰⁴ binâ edüp, temekkün²⁰⁵ kasd etmiş-idi; ibtidâ anları ihrāk ve meydanda olan kefereyi ihlâk; ba'dehu küffâr²⁰⁶ tâburu ile cengde, bin aded kâfiri dahi kılıçdan geçirüp, büyük tâburuna varup, beş sâ'at dahi ceng ettiler. Lâkin küffâr kesîr olduğu için küşte ve ser-nigûn olan keferenin mîkdârı ma'lûm olmadı ve bizim dilâver gâzîlerimiz bi-tâb olmağla, istirâhat ve tîmâr-ı cerâhet için âheste²⁰⁷ avdet edüp, şeranpolara geldiklerinde, küffâr ta'kîbe cesâret edemeyüp, ordusuna ric'-i kahkarî eyledi.

Mükâleme-i Resmî Ahmed Efendi²⁰⁸ :

Vaktâki sebt günü mürahasalarımız Bazarcık²⁰⁹ ve Silistre ve Hırsova muntasfında vâkî' Küçük-kaynarca'ya vardıklarında, Mareşâl kıyâm ve ik-

râm ve Vezîr mektubunu alup, benim sülha sa'yim olduğundan, Ser-askerlik işimi bu gün terk eyleyüp, sizinle sohbe geldim deyü izhâr-ı beşâset ve Rôb-nin nâm cenerali mükâlemeye ta'yîn eyledim dedikte, bizim mürahaslarımız olacak yâdigârlar, vezîr olacak mağşûşun tenbîhini icrâ için fi'l-asl mevadd-ı ma'lûm tasdîknâme²¹⁰ ve temessükden hâric bir şey yok. Abdürrezzak Efendi²¹¹ mükâlemesinde karar bulan mevadd makbûlümüz; mâ'adasına bakalım dediklerinde, Feld Mareşâl, gerçi böyle, lâkin Bahr-i siyah'da ticâret sefâyini ıtlâk üzre ticârete lâzım gelen iskelelerde gezmek ve zararımız tazmîn olunmak ve Bender mukâbili Özü Moskovlu'ya terk olunmak gerek deyü kelâma başladı ve nihâyet Özü ve Hoca-Bey (= حواجه بك = Odesa,) mukâbili Kıl-burun bize²¹² terk olunup, Kerş ve Yeni-kal'a yedimizde ibkâ olunmadıkca kelâma bedâ olunmaz dedikte; bizinkiler, Kerş ile Yeni-kal'a Abdürrezzak Efendi mükâlemesinde, gerçi kat' olunmamış, lâkin lisâna gelmiş olmağla ibkâ ve tasdîk edelüm; Lâkin Kıl-burun olmaz deyü münâkaşa ve mu'araza ettiklerinde, Özü suyu ile İncik sefâyinimize karargâh olmak için Kıl-burun'dan geçmeyiz deyü Röbnin isrâr etmekle, yevm-i mezbûrede²¹³ mu-sâfât müyesser olmayup, ertesi ahad günü, ya'ni Cumâde'l-ûlâ'nın sekizinci²¹⁴ (17 Temmuz 1774) ve Temmuz'un altıncı [Eski] gününde yirmi sekiz madde üzerine akd-i sülh ettiler ki, Kıl-burun tahliye ve teslim olunup [525/a] ve²¹⁵ tazmîn maddesini on beş bin kîseye kat' etmeleri ile müsâleme

Kat'-ı müsâleme :

ve islâh-ı zâtü'l-beyn vâki' olup,
sülh kâğıdları Mareşâl²¹⁶ mektu-
bu²¹⁷ ile acele vezîre îsâl için gelen-

ler isneyn günü vâki' olan cidâl-i nusret-me'âle tesâdüf etmekle, lâ-ilâç²¹⁸ düşman ordusu Ser-askeri olan Gomancof yanında meks ve ba'de'l-ferâğ vezîre vâsıl oldukta, hemen tasdîk-nâme tahrîr ve irsâl ve Ruscuk ve Sîlist-re'ye dahi i'lân-ı müsâlâha olundu. Ba'dehu mahzer ile Yeniçeri Efendisi Âstane'ye gelüp, şehinşâh-ı zafer dest-gâha mülâkî oldukta, mahzer-i mez-kûrda tebyîn olunan kelimâtı lisânen bükâ' ederek, Efendim Şumnu ve or-du ve vezîr telef olacağına şüphe yok. Alem-i Fahr-ı âlem صلى الله عليه

«وسلم سلمه»²¹⁹ rizây-i hümayûn ta'allûk etmez ise selâmetinde şekk olunur

deyü yaygaraya gelmiş ve Muhsin-zâde'nin matlûbu müsâleme. Ammâ pâ-dişâh-ı sâhib-i intibah, elbetde ulemâsı ile akd-i encümen-i şûrâ kılup, ittilâ-kan re'ylerine nazar buyurur ve ulemâda²²⁰ gayretlû zevât olup, mekrûhdan

*Dürrî-zâde'nin Şeyhü'l-islâm olma-
sına sebep²²¹ :*

ictinâb ve mu'araza edeceklerini bi-lüp, Dürrî-zâde iki def'a Meşihat-ı islâmiye'den ma'zûl olup, cümleden atık ya'ni ibtidâ-i vakt-i fetvâsında

mevcûd olan sudûr-ı ulemâ gürûh-ı mevâliden bulunmaları ile destini bûs ve dâmânını takbîl etmişler olmağla²²², şimdi Müftî nasb olunsa, kelâmını red edemezler²²³ deyüp, hâlâ Müftî olan es-Seyyid Mehmed Molla Efendi, mütevâzi' zât olmağla, cerh ve ta'dile kudreti yok; böyle vakte, Dürri-zâde enseb deyü sevkine binâen, üçüncü def'a sadr-ı fetvâya i'tilâsma sebep olduğu için ol-dahi vezîrin tahrîrâtının icrâsına dâmen-i dermiyân etmiş idi.

İncili-Köşk'de olan müşâvere-i cesîme²²⁴ :

Bu mahzer zuhûrunda Pâdişâh-ı âlem-penâh, Saray-ı hümayûn'da İncili-Köşk'de akd-i meclis-i meşveret buyurup, gelen kâğıdlar kıra'et olunmakta, mahzere ve Ordu-kadısı hüccetine Şeyhü'l-islâm pek ma'kul ve hayr mahz dedikde, pîrligine ri'âyeten kimesnede redde mecâl olmayup, ba'zılar sükût ve ba'zılar mümâşât ve ba'zılar lâ-havle güyân ve ba'zılar اللهم اجرني في du'âsma meşgûl olmağla, kelâm-ı Müftî'ye ve aleyhü'l-fetvâ denilüp, cevâz-ı mahzeri hâvî hatt-ı hümayûn keşide kılınup, Tatar ile orduya irsâl olunmuş idi. Cümâde'l-ûlâ'nın on yedisinde [26 Temmuz 1774], orduya vâsıl oldu. Sûlh ise, Mustafa Efendi mahzeri Âstâne'ye götürmezden mukaddem tamam olmuş idi ve's-selâm.

Hakikat-ı hâl²²⁵ :

Bu makamda bast-ı sühane muhtâc olduk. Kefere sekrânen ve mağrûren Şumnu'ya geldikde, ağıla girmiş hınzire şebîh oldu²²⁶. Zîrâ bir tarafı Varna ve bir tarafı Silistre ve bir tarafı Ruscuk ve taraf-ı râbi'i Şumnu ile mahdûd olacak, etrâf-ı erbe'a ile yevm-i vâhidde ve sâ'at-ı vâhidde [525/b], düşman üzerine hücûma, muhâbere ve mukâveleye kâdir vezîr olaydı, küffâr mahv olur-idi²²⁷, Zahiřemiz kalmadı deyü illet olunur ise, niçün Serdâr-ı ekrem'lik ile fermân sâhibi olan kimesne, belegan mâ-belâg zahîre ihzâr etmedi. Doksan konak mahâlden, hasmı diyârına kefereler gelüp, zahîre sohbetini²²⁸ etmez-iken, kendü il ve diyârımızda küffâra karşı zahîreden şikâyet ne demek? ve eyyâm-ı şitâda, Hırsova'da iki yüz kâfir yok iken, Dağıstânî ağzına bakup, beri tarafda olan şîrzime-i kalîleyi niçün tard edüp, varup sâhil-i Tuna'da, düşmanı baharda beri geçmekten men'e sa'y etmediler. Bu zikr olanlar mamezâ²²⁹ ise, küffâr'ın içinden düşmanı zuhûr ettiğinden, sûlhâ tâlib olduğuna vâkıf olamayup, sûlha talebi ni'met bilerek böyle sûlh oldular.

Baht-ı hümayûn²³⁰ :

Gerçi bu sülh asr-ı merhûm Sultan Mustafa Hânî'ye nazaran ni'metdir. Zîrâ küffâr Balkan'a Kamçı-suyu'na değin²³¹, iğfâl ederek gelmiş-iken, cümlesini iki günde bize terk etmek, ya'ni Şumnu'dan Tuna'ya varınca ve Tuna'dan Hotin'e varınca ve Hotin kal'ası ile memleket-i Eflâk ve Boğdan'ı bırakmak, ancak mekârim-i ahlâk ile velvele-endâz-ı âfâk olan dâver-i âlem-güşâ, Abdülhamid Hân hazretlerinin mahz-ı hulûslarından münşe'abdır. Mülâhaza olunsa, Bender kal'ası İbrâil kal'ası, Kili kal'ası, Hotin kal'ası, Yer-kökü kal'ası ile Bazarcık ve Hırsova ve Baba-dağı ve Tolça ve İsmail şehirleri ile bunlara tâbi' cemî' kasabât ve kurâ ve cemî' memleket-i Eflak ve cemî' memleket-i Boğdan'ı ve kal'a-i Ak-kirman'ı, fakat bir Kıl-burun palankası ile on beş bin kîse akçeye mübâdele etmesi, ancak baht-ı hümayûnu²³² şevket-makrûndandır²³³. Zîrâ meblâğ-ı mezbûr iki senede yalnız Eflak ve Boğdan'dan tahsîl olunur.

Moskov Kraliçesi'nin hâli ve Moskov'da zorba zuhûru²³⁴ :

Lâkin baht-ı hümayûn bir mertebede²³⁵ âlî Bürûz etmiş ki, hâlâ Rusya İmparatoriçesi Katerina, mukaddema zevci olup, Rusya tahtında²³⁶ İmparator [.....]'dan bu avrat hâl' olup silsile olmağla²³⁷, sagîr oğlu Grandüka nâm sagîre münhasıra iken, gulâm sabîdir deyü, imparatorluğu bu avrat kendü fuzûlen zabt ettikten sonra, Leh papazlarının cebren mallarını ahzinden tekevvün eden ihtilâlden, hurûb ve kıtâl²³⁸, istikbâline sebep olacak, âsîlerini i'dâm ederek, nâsı kendüden dîlgîr ve Kazak'a dahi bârid tek-lîfinden tebrîd ve isyân etmelerine bâ'ise olup, Kazakların reîsi olan Sügaşef (= سوغاشف)²³⁹ varup, Durinbuk (= دورنبوک) nâm vilâyeti zabt ve derûnunda olan âlât ve eslihaya mâlik olup, Kırallığı füzûlî zabt eden avratı istemeyüp, hakk oğlunun olmağla, oğlunun cülûsunu taleb ederiz diyerek, zuhûr ve zindandan mahbusları halâs ve²⁴⁰ kendülere ilhak edüp, kırk bin nefere bâlîğ oldukta, avrat Moskov cenerâllerin cem' ve şu'uru meslûb olup, reîs-i eşkiyânın başmı getirene üç yüz altmış [526/a] kîse²⁴¹ akçe atıyye deyü²⁴² münâdi nidâ ettirdiğini, akîb-i cülûs-ı hümayûnda Kırallıçesi'nin böyle felâkete mübtelâ olduğunu Eflak Voyvodası Manolaki, Muharrem'de tahrîr etikte, cülûsun mübâreklik ile meymenetine haml ile fâl-i hüsn kılınmış-idî ve şimdi sülha talebi bu sebepten imiş ki, dâğıy-i mesfûr ferce bulup, tuğ-

yâni²⁴³ müştâk olduğundan, Kırâlıçe Fel'd Mareşâl'ine aman bir sâ'at akdem, her ne vechile olur ise olsun, Osmanlı ile akd-i müsâlâha eyle deyü yazup, Şumnu kurbüne gelenler, etrafında²⁴⁴ umrân olmadığından zahîreye müzâ-yakası hadden ziyâde olup, cümlemiz ac telef oluruz deyü mülâhazada iken ve dört tarafları asker ile memlû husûn-ı müstahkeme iken, Vezîr sabr ü sebat etmeyüp²⁴⁵, her ne vechile olur-ise olsun deyü sülha tâlib olduğundan başka halîfetu'llahı ve ricâl-i devleti irzâ için Yeniçeri-Efendisi'ni Muhzir ile gönderüp feryâd ettirdi.

Ser-askerlere²⁴⁶ ahvâl-i düşmandan habîr olmağa²⁴⁷ sahîh câsuslar tedârîki lâzım olduğu. Ser-askerler²⁴⁸ düşman câsûsunu men' ve za'af ve kuvvetini düşmana bildirmemek lâ-büd²⁴⁹ olduğu²⁵⁰ :

Bu vezîrin her günâhı afv pezîr olsa dahi bu iki günâh afv olunmaz ki, biri ordusundan küffârın câsûsunu kat' edemedi ve bir câsûs tedârik edüp, küffârın hâline vâkıf olamadı. Bu ecilden, madde-i sülha Moskov gemileri-

İtmâm-ı sülh-ı Moskov²⁵² :

nin keyfema-yeşâ seyr-i deryaları ile Tatar'ın serbesiyeti²⁵¹ ve tazmîn husûsunu kabûl etmekle, Devlet-i

ebed-peyvendi rahnedâr etti. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın on yedisinde [26 VII 1774] süllem ve müsâleme müyesser olup, Şumnu'yu muhâsara eden kâfir Gomancof ertesi gün musanna' bir kıt'a hancer vezîre hediye gönderüp, yerinden kalkup Şumnu'ya²⁵³ yüz elli sâ'at bu'du olup, tasarruflarına giriftâr olan Hotin'e varınca ve nefs-i Hotin'i terk etmekle bir iklim-i arza, Pâdişâh-ı İskender-hisâl sâhib-kırân-ı ferîdun-celâl hazretleri mâlik oldu. Ola ki, mâlikü'l-mülk-i zü'l-celâl ve'l-ikrâm hazretleri dâima adûsunu bi-ikbâl ve pay-mâl-i semend-i iclâli eyliye. Âmin. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın yirmi ikisinde

Sebeb-i mevt-i Muhsin-zâde²⁵⁵ :

[31 Temmuz 1774] Ordûy-ı islâm²⁵⁴ Şumnu'dan hareket ve Âstâne'ye azîmet etti. Amma vezîr sû-i

tedbîr ile Baba-dağı havâlisine cebren iskân eylediği muvahhîdini ba-cemi'him belây-i esre mübtelâ kılmaya²⁵⁶ sebep olduğu fi'linden ve ordudan²⁵⁷ fısk u fücûrı def' edememekle²⁵⁸, menhûs olunduğundan her cânibden mütekeddir olup, ba'zen mukaddemesi nusret ile zuhûr eden dahi hezîmetle netîce verdiğinden, âlâm ve efkâr vücûduna te'sir edüp, şikeste ve beste Balkan'dan güzâr edüp, Karîn-âbâd'a iki sâ'at karîb karyede iştidâd-ı marazdan²⁵⁹ ârâm ettikde, ordu [526/b] Karîn-âbâd'a geçmiş-idi.

Ertesi Cumâde'l-ûlâ'nın yirmi altıncı hamîs günü (4 Ağustos 1774), karye-i mezbûreden araba ile hareket ve Karîn-âbâd'a gider-iken, esnâ-i rahda vakt-i duhâda, Tercüman-oğlu nâm tabib ile Yano nâm cerrah²⁶⁰ zim-mîler, Edirne'den, sâbika hizmetinde oldukları için marazına ilâç etmeğe gelüp, tesâdüf eyleyüp, nabzına vaz'-ı yed eylediklerinde, gelin imdi söyle-şelim deyü zimmîlere hitâb etmiş ve bu kelâm âhir kelâmı olmuş ve bu ke-lâm ile ömrü hatm olmuş ve cenâzesi Karîn-âbâd'a, a'yânı Abdi²⁶¹ Ağa'nın hânesine defn olunmuş-idi. Mahâll-i merkûma otuz iki sâ'at mesâfe olan Edirne şehrinde, Eski²⁶² Câmî' hazîresine sonra meyti nakl olundu. On gün dahi mezâr-ı sâni'de meksden sonra ba-fermân, fenâyâ makrûn vücûdu ihrâc ve hezâr külfet ile a'zây-ı bâliyesi medîne-i Ebû-Eyyüb-ül-Ensârî « رضى عنه » de²⁶³, kabr-i Hazret-i Hâlid taşrasında olan mezâristana defn olundu. Gerçi Karîn-âbâd'a karîn oldukda, karîn-i rahmet-i rahman olmuş-idi²⁶⁴. Sonra türbe-i Hazret-i Halîd'e²⁶⁵ karîn oldukda, karîn-i turab oldu. Hîn-i fevtinde Ordu-kadısı ile Vezîr-kethüdası Resm²⁶⁶ Efendi ve Defterdar Efendi mühr-i şerîfi, livâ-i şerîf sandukasına²⁶⁷ vaz' ve temhîr ettiler ve eşyâ-sını kasabada temhîr edüp Edirne'ye nakl ettiler²⁶⁸. Ba'dehu büyük Mîr-i âhûr Ağa gelüp, eşyâyı ve mührü ahz eyledi.

İzzet Mehmed Paşa'nın mühre nâil olduğu²⁶⁹ :

Çünkü Rebi'ül-âhir'in yirmi altısında (6 VII 1774), Kaymakam Silâh-dar Abdullah Paşa yerine Şehr-emîni İzzet Beyefendi Kaymakam Paşa ol-muş-idi²⁷⁰. Otuz gün mürûrunda mansıb-ı sadâret-i uzmâ mahlûl oldu habe-ri Devlete ma'lûm oldukda, Cümâde'l-âhire'nin ikinci günü (10 Ağustos 1774), hâtem-i vekâlet-i kübrâ, Rikâb-²⁷¹ kaymakamı olan mümâileyh İzzet Mehmed Paşa'ya i'tâ buyrulup, Ordu-Kaymakamlığı Büyük Mîr-i âhûr Ağa ile orduda Ağa-Paşa olan

Reîs İsmail Bey²⁷² :

Yeğen el-Hâc Mehmed Paşa'ya ir-sâl olunup, Mîr-i âhûr-ı evvel ile

Defterdar Efendi ve Büyük Rûznâmce, eşyâ-i vezîri altı günde tahrîr ve nü-kûdundan beş yüz kîse mevâcibe verilüp, mâ'ada eşyâsını Ağa-yi merkûm Âstâne'ye nakl eyledi ve ordu gelmezden mukaddem, altı seneden berü Âs-tâne'de Riyâset vekâleti hizmetinde olan İsmail Râif Bey-efendi asil nasb olundu ve iş-bu seksen-sekiz Cumâde'l-âhire'sinde (Ağustos-Eylül 1774),

seksen altı (1772) senesinin Reşen

Sancağ-ı şerîfin Âstâne'ye duhû-tü²⁷³ :

[Receb-Şa'ban-Ramazan = Ekim-Kasım-Aralık] mevâcibi verildi. Ve ordu tahmin olunan sâ'atden ilerüce

hareket etmiş bulunmağla, bir gün Karışdıran'da ve üç[gün]²⁷⁴ Silivri'de oturarak ettirilüp, Ağustos'un yirmi sekizi ve Receb'in gurreşi Perşembe günü Âstâne'ye duhûl emr-i hümayûn olmağla [527/a], Çarşamba günü Vezîr Çekmece-i sagîre'ye kayık ile varup, salât-ı subhu İncirli karyesi'nde edâ etmek üzere, orduyu gece tahrîk ve vâsıl oldu. Ve leyle-i mezbûre hamîs gecesi cemî²⁷⁵ ülemâ ve erkân-ı devlet Davud-paşa'ya mansub hiyamda beytütet ve seheri fenerler ile karye-i mezkûreye varup, cümlesi livâ-i Muham-

medî (عليه السلام) Aleyhü's-salât ve's-selâmı

Pâdişâh'ın sancağ-ı şerîfi istikbâ-

(= عليا لطلوة والسلاى)

İ²⁷⁶ :

ziyaretten sonra, sabah namazını ba'de'l-edâ,

da'vet hatt-ı şerîfi²⁷⁷ ile taraf-ı sal-

tanatdan irsâl olunan rahş-i düldül²⁷⁸- endâma, Sadr-ı a'zam süvâr ve sancağ-ı şerîf ve âlay-ı azîm ile ya'ni alem-i şerîf Pâdişâh'a mahsûs olan Solaklar ve Peykler ve peşinde Hünkâr-mü'ezzinleri²⁷⁹ segâh makâmında mübkî tekbîr ederek gelirler-iken, Mevlây-i mülûkü'l-Arab ve'l-Acem, Sultanü'l-a'zâm ve Hânü'l²⁸⁰-mu'azzam hazretleri seheri, Saray-ı hümayûn'larından²⁸¹ filike ile Defterdar-iskelesi'ne çıkup, bâd- inân rahş-ı sebâ- refâtına süvâr ve Davud-paşa Sarayı'na varup, salât-ı subhu edâ buyurduktan sonra, istikbâle şitâb buyurup, Davud-paşa ile İncirli karyesi muntasıfında alem-i yeke-süvâr eflâk sâllallahu aleyhi ve sellem saf-beste-i selâm mer-tebesinde durup, güyâ pâdişâhâne edâ ile sancağ-ı şerîf gelüp, verâsında Sadr-ı a'zam ile Sadr-ı fetvâ gelür idi. Anlar Sancağ-ı şerîfden ilerü geçüp, cümle Solaklar ve Peykler bir olup, Rikâb-ı livâ-i mu'allâ-i bargâhda, dâver-i mansûrü'l-livâ hazretleri verâsında olarak, alay-ı mu'azzam ve müfahham ile Davud-Paşa'ya teşrîf buyurup, Havuzlu-köşk'e ba'de'l-nüzûl, Nakibü'l-eşrâf yedile, Sadr-ı a'zam ve Sadr-ı fetvâ hazır oldukları hâlde, Sancakdar'dan, Pâdişâh-ı İskender-haşem hazretleri kabz buyurmağla, sâhibü'l-livâi'l-muhteremlik şânını kesb buyurduktan sonra, müstakbilin, ziyâfet-i âzîmeyi ba'de't-tenâvül, alay-ı ma'hûde²⁸², alem-i şerîf vezîre teslim olunduğu hâlde, yine Peykler ve Solaklar, livâ-i şerîf rikâbında olarak²⁸³, Topkapı'dan dühûl eyledikçe şehriyâr-ı bende-nevâz²⁸⁴ hazretleri tarîk-ı âhardan iskeleye ve zevrak²⁸⁵ ile Saray-ı hümayûn'a, andan Dîvân-yolu'nda²⁸⁶ At-meydanı'na karîb Sâliha Sultan Sarayı'ndan bendegân-ı dergâh-ı muâllasını temâşa ve nihâyetinde yine²⁸⁷ tarîk-ı âhardan Saray-ı âmire'ye vülûc buyurup, sancağ-ı pâdişâh-ı enbiyâ ve mahbûb-ı dergâh-ı²⁸⁸ hüdâ aleyhi efdalût-tehâyâyı kabz ve Hırka-i şerîfe odasında mekânına teslim eyledi.

Tebdîl-i İmâm-ı Sultânî²⁸⁹ :

Ertesi İmâm-ı sâniy-i Sultânî Zileli Emîr İmam azl olunup, Şeyhü'l-islâm Dürrî-zâde İmamı [Nuri]²⁹⁰ Efendi nasb olundu ve Receb'in yirmi ikisinde (28 Eylül 1774) Dürrî-zâde İbrahim Efendi Şeyhü'l-islâm oldu²⁹¹ :

Bey Müftî oldu. Ve yeym-i mezbûrda Defterdar Âtuf-zâde²⁹² Ömer Efendi azl ve yerine, yirmi gün mukaddem defterdarlıktan ma'zûl Derviş Mehmed Efendi oldu. Ve Ağa-Paşa olan Yeğen el-Hâc Mehmed Paşa'ya, Receb'in yirmi yedisinde (3 Ekim 1774), Aydın Muhassıllığı ba'de'z-zuhur i'tâ ve Ağalık ibkâ olunmuş-idi. Ba'de'l-asr Sekban-başı İsmail Ağa Yeniçeri Ağası olup, Kapı'ya geldikte, Turnacı-zâde²⁹³ :

Turnacı-zâde²⁹⁵ : Yeğen Paşa te'accüb ederek, konağına gitmişti. Sonra mansıbı dahi Silistre'ye tahvîl olup, Silâhdar Mehmed Ağa Sekban-başı oldu. Ve Kırk-beş Mustafa Ağa'ya Kul Kethüdalığı ibkâ ve Altuncu Mustafa Ağa Zağarcı ve Hezargrâdî Turnacı-zâde Ahmed Ağa Sansuncu ve Muhzir olan On-bir Mustafa Ağa²⁹⁶ Turnacı ve Yirmi-dört Hüseyin Ağa Muhzir olup, İskender Ağa-zâde, Kethüda-yeri olup, Kara Ali Ağa Baş-çavuş oldu.

Dolmabahçe'de Vezîr ile Müftî'nin nizâ'ı²⁹⁷ :

1189 Cumâde'l-ülâ²⁹⁸ guresinde (30 Haziran 1775), Sadr-ı a'zam İz-zet Mehmed Paşa, Dolmabahçe'de ehâliyi-i Kırım tarafından, Devlet Giray Hân birâderleri Şehbaz Giray ve Mehmed Giray ve Kırım kazaskeri Feyzullah Efendi, yirmi mikdârı mîrzâlar ve mahzerler ile gelüp, gerçi Muhsinzâde Moskov ile hîn-i müsâlâhada, Tatar serbest olmak şartı ile akd-i sülh olunmuş; Lâkin serbestiyi²⁹⁹ bizler kabûl etmeyüz; Bizler âl-i Osman'a ubû-

Tatar maddesi : diyete me'lûfuz; Yine taraf-ı³⁰⁰ devletden kel-evvel hân nasb buyrulamak ricâsına altı yüz nefer ile geldiklerine binâen, Beşiktaş'da, Maçuka'da (= ماچوكا), menzillere müsâ-

firen iskân ve hizmetlerine Vezîr İç-ağaları'ndan yirmi beş kişi ve mihmandar ta'yin olunup, yalnız ta'amlarına yevmiye biner kuruş sarf olunur-iken, yevm-i mezbûrda Vezîr-i müşârî'n-ileyh, merkûmûna ziyâfet, haymelerde³⁰¹ Şeyhü'l-islâm olan İvaz-zâde³⁰² İbrahim Beyefendi ile istirâhat ve sohbet esnâsında, Müftî Efendi babası etba'ından Selim Ağa'ya, sene-i sâbıkası üzre bir mukâta'a ricâ ettikde, otuz kîse ziyâde ile tâlibi olduğunu illet edeyim der-iken, Beyefendi gazablanup, avâm-ı nâs şöyle dursun, kabîle-i Tatar arasında gazabân olarak, pabuşuz çadırdan taşra uğrayup, dabbesine süvâr ve Beşiktaş'da yalısına revâne olduğu günâ-gün havâdis olmuş-idi.

Azl-i İzzet Mehmed Paşa³⁰³ ve nasb-ı Derviş Paşa :

Cümâde'l-ûlâ'nın³⁰⁴ sekizinci günü (7 VII 1775), kat'-ı lisân-ı nâs için İzzet Paşa azl ve yirmi beş gün mukaddem Defterdarlık'dan Vezîr-Kethüdası olan Derviş Efendi'ye hâtem-i hümayûn i'tâ buyrulup, es-Seyyid İbrahim Efendi, def'a-i sâniye Vezîr-Kethüdası [528/a] nasb olunup, İzzet Paşa'ya Aydın verildi ve Vezîr kayın-

İsbir Ağa Cebeci-başı oldu³⁰⁵ :

pederi el-Hâc Mehmed Ağa'yı ertesi gün Mehmed Sa'id Efendi yerine Çavuş-başı nasb eyledi. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın on dördünde (13 Temmuz 1775) Cebeci-başı Kadri Ağa-zâde ma'zûl olup, yerine Çavuş-başılık'da Pazarcık'da Moskov'a esir olan el-Hâc Mehmed İsbir Ağa bir ay mukaddem itlâk olup, Âstâne'ye³⁰⁶ Mîr-i âhûr-ı evvel Ağa'ya hemcivâr olmağla, huzûr-ı hümayûna mevsûl olup, ahvâl-i memleket-i Rusya'yı irfânı mertebesi takrîr ettiğine binâen Cebeci-başı nasb olundu. Ve ertesi gün sâhib-i devlet Derviş Paşa, esirlikden halâs olan Abdü'l-celîl-zâde Emîn Paşa'ya Beykoz'da ziyâfet eyledi. Ve Cümâde'l-ûlâ³⁰⁷ yirmisinde (19 Temmuz 1775), İstanbul Güm-rük Emîni Halil Ağa tenkîl olunup, yerine Kıbrıs Muhassılı el-Hâc Mehmed

Ağa vâsıl oldu. Ve Cümâde'l-ûlâ'-

Azl-i Şeyhü'l-islâm İbrahim Bey ve nasb-ı Sâlih-zâde³⁰⁸ :

nın yirmi sekizinde (27 VII 1775), Dolmabahçe ziyâfetinde gayzini hazm etmeyüp, izhâr-ı gazab bu-

yurmağla³⁰⁹, beyne'n-nâs güft ü gûya bâ'is olmağla yirmi gün mukaddem terk-i mudârâ ettiği için İzzet Paşa azline bâ'is olan Şeyhü'l-islâm İbrahim Beyefendi dahi azl ve iki ay mukaddem pâdişâhlara binîş mahâlli olmaya mahsus Çırağan-yalısı'nı pâdişâh-ı eshyâ inâyet ve ihsân buyurmuş-idi; ma'zûlen sâhil-hâne-i merkûmede inzivâya me'mûr oldu ve yerine Sadr-ı Rûm

Topkapılı Sâlih-zâde Efendi, illet-i basar sebebine gözlüksüz göremeyüp, durmadığı için cam-göz derler-idi, hil'at-ı beyzâyı iktisâ eyledi.

Ve sâbık Vezîr-Kethüdâsı Resmî Efendi Matbah-emîni olup, Matbah-emîni olan Selim Ağa-zâde Nazîf Ahmed Efendi³¹⁰, perverde-i hassa-i Sul-tânî olan cevârinin müstesnası kadın hazretlerinin zevci bulunmağla, i'tibâr-ı şâhiye sezâvar olup, Şehr-emîni ve der-akab Matbah-emîni olmuş-idi; Bu def'a Büyük Rûz-nâmçe mansıbına i'tilâ eyledi. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın yirmi dokuzunda (28 Temmuz 1775), Şeyhü'l-islâm Es'ad Efendi-zâde, şerâfet ve necâbet ile mevsûf ve pehrizkârlık ve edeb ü hayâ ve ilm ü ma'rifet ile mevsûf, Şerîf Mehmed³¹¹ Efendi sadr-ı vâlây-ı Sadr-ı Rum'a teşrîf eyledi.

Azl-i Yeniçeri Ağası İsmail Ağa³¹² :

Ve Cumâde'l-âhire'nin on beşinde (13 Ağustos 1775), Kul-Kethüdâsı Kırk-beş Mustafa Ağa, Yeniçeri Ağası olup, selefi Mehmed Ağa Gelibolu'ya nefy olundu ve Turnacı-zâde Ahmed Ağa Kul-Kethüdâsı oldu. Ve

Turnacı-zâde³¹³ :

Ağa zâde azl ve yerine Topcular-çavuşu, Mısır Koçu dimekle ârif [Mustafa]³¹⁵ Ağa, Ocak Kethüdâsı olmak-sızın, Topcu-başı oldu. Ve Cümâ-

Tebdîl-i Ser Topcuyan³¹⁴ :

de'l-âhire'nin yirmi ikisinde (20 Ağustos 1775), [528/b] Cezâyir'e dört yüz kırk altı kıt'a sagîr ve kebîr İspanya sefâyini varup, taşraya seksen binden ziyâde melâ'in topar ve atlar ile çıkup, meteris kazıp tâbiye binâ etmiş-idi. Henüz Cezâyir dilâveri³¹⁷ se-

Fütûhât-ı azîme-i Cezâyir³¹⁶ :

kiz bin olup, yirmi bin mıkdarı müslim zenciler ile Fas pâdişâhından imdâd geldikde, küffâra hü-cûm ve elli bin mıkdarı katl ve esîr oldukda, rûy-i deryâ dağistan misâl se-fâyinden ok geçmez-iken, şikeste ve münkesir ve pejmürde, rû-berâh-ı id-bâr olunca, seksen kıt'ası helâk olmak gibi hezîmet ve inkisar ile yıkılup git-tiklerinde « كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة » âyet-i kerîmesi va'd-i şerîfi ve mu'cize-i peygamberi aleyhi's-sâlât ve's-selâm sırları zâhir ve nümâyân olmağla, bir dürlü bu nasr-ı azîmi, ukûl-ı ukalâ tasavvur etmez-iken, zuhû-rundan ehl-i islâm şâdân ve hurrem oldular.

Bağdad³¹⁸ :

Ve Bağdad Vâlisi³¹⁹ Ömer Paşa azl olunup, a'câm-ı bed-fercâmın iğ-fâl ve hîle ile hareketinden su'-i kasdı hiss olunmağla, Abdi Paşa-zâde Ab-di Paşa'ya Bağdad vilâyeti verilüp, Ser-asker nasb olunmağla, ma'iyetine dört, üç tuğlu ta'yin olundu. Ve Cümâde'l-âhire'nin yirmi beşinde (23 VIII 1775), Tophâne İskelesi'nde Cevâhirci-oğulları'nın iki aded yalıları muhterik oldu. Ve Receb'in on ikisinde (8 Eylül 1775), yedi seneden berü Mısır'dan tuğyan eden Ali Bey'e i'ânet etmekle, Devlet-i aliyye'ye ihânet³²⁰ etmiş olup, Ali Bey helâkinde el-hâinü hâif muktezâsınca zirve-i şakâvete istiklâlen uruç eden Zâhir (ضاهر) Ali nâm, doksan yaşında bi-dîn mekânı³²¹ as'ab-ı emâkin olduğuna mağrûr-iken, Derya kapdânı olup, kerreten ba'de uhrâ zikr-i cemîlî³²³ sebk eden³²⁴,

Cezâyirli Hasan Paşa³²² :

Cezâyirli Gâzî Hasan Paşa, Mîrî kalyonlar ile Akkâ'ya varup, kara-ya³²⁵ çıkup, mesfûrun kendüye asker deyü i'dâd eylediği Magrib askerini, vezîr-i müşârû'n-ileyh Cezâyirli olmak hasebile, hufyeten Magribî'leri kendü tarafma cezbe edüp, kocaman hurdeye vâkıf oldukda³²⁶, firâr eder-iken ta'kîb olunup³²⁷, ser-i bi-devleti teninde[n] cüdâ kılmup, Devlet-i aliyye'ye irsâl buyurmağla, Pâdişâh'a bin dört yüz kîse nakden, sâir eşyâ ile hizmet ettiğinden başka, askerinin gözü açıklarını ganâyime nâil kıldı ve gazavâtına bu gazâyı dahi³²⁸ ilâve buyurdu. Ve Receb'in on üçüncü (9 Eylül 1775) gece³²⁹, Fransız elçisi Büyük-dere'de, bahçede sâir millet-i küffâra ziyâfet ve elli kîse masraf ile husûle gelmiş kanâdil ve şümû' ve fişenk ile âheng eyledi. Ve on dokuzunda (15 Eylül), Bostancı-başı Halil Ağa azl olunup, yerine [529/a] Ömer Ağa nasb ve İsmail Paşa-zâde Ali Bey Haseki-Ağa rütbesine uruc eyledi. Ve yirmi ikisinde (18 Eylül), Canım-Hoca³³⁰ zâde Mustafa Bey azl olunup, on beş ay sonra vefât eyledi.

Kâğıd-hâne'de Altuncular ve Ali-Bey karyesinde Terziler³³¹ üçer gün, üçer gece teferrüc eylediler. Ve Şa'ban'm on beşinde (11 Ekim 1775), sâbık

Moskov Elçisi³³³ - Pâdişah top dö-kümüne teşrîf buyurdu³³⁴ :

Çavuş-başı Abdüsselâm³³² vefât eyledi. Ve Şa'ban'ın yirmisinde (16 Ekim), Moskov'dan büyük elçi Röbnin³³⁵ Âstâne'ye geldi. Ve yirmi dördünde (20 Ekim), kebîr top dökümü olmağla, Pâdişâh, Vezîr³³⁶ ve Müftî ve Yeniçeri Ağası ile temâşâsına, Top-hâne'ye teşrîf buyurdu. Yevm-i

*Bağdad*³³⁸ :

beşinde (9 Kasım 1775)³³⁹, İspanakçı-zâde Hâfız Mustafa Paşa Bağdad Vâ-

*Moskov*³⁴⁰ :

telle kaplı samur kürk geyüp gelmiş-idi. Üzerine sarı çuha samur ve sekiz refîkına kakım, altmış adamına kaftan ilbâs olundu. Ve üç gün sonra Dî-

*Paşa-kapısı'nda Hünkâr'a ziyâfet*³⁴²:

yevm-i mezbûre[de]³⁴⁴, Şeyhü'l-islâm'dan, bilâ-imtihan nâ-müstehaka otuz bir medrese, altun ile verdi deyü istikâ olundu; Amma lağv oldu. Çünkü Şevvâl'in yedisinde (1 Aralık 1775), Vezîr Pâdişâh'a Paşa-kapısı'nda ziyâfet edüp, dokuzunda (3 Aralık), teveccühât olunup, on birinde (5 Aralık), Yeniçeri Ağası, Ağa-kapısı'nda Vezîr'e ziyâfet edüp, can-bâz ve sâir sâz ve söz icrâ olunmağla, elçi ziyâfetlerinde olacak âheng tecrübe olunmuş-idi. Donanmaya ve elçi ziyâfetlerine muntazır olundu³⁴⁵.

Vilâdet-i Hadice Sultan :

Ve Zi'l-ka'de'nin dokuzunda (1 Ocak 1776), bir aydan berü sûlb-i şehriyârîden veled vücûda gelecek deyü, ricâl ve kıbâr hânelerini ve esnaf pâ-dişâhın ibtidâ nesli zuhûr edecek deyü şevk ile dükkânların tezyîn kılmışlar-idi. Veled-i zükûr meyten tevellüd etmekle, Şeyhü'l-islâm ve Nakîb ve Vezîr ve Sadreyin meyti görüp, defin etmekle, istihzâr olunan ziynetler bozulup, icrây-i san'at-ı lû'biyyât için gelenler, gidüp, düşman elçisi Âstâne'de-iken ehl-i islâmı hüzn isti'ab etmiş-idi. Zi'l-ka'de'nin on dokuzunda (11 Ocak 1776), Vezîr-kethüdâsı es-Seyyid İbrahim Efendi azl olunup, yerine Nazîf³⁴⁶ İbrahim Efendi³⁴⁷ olup, haml-i âher-i sultânî'nin vaktine iki ay dahi tahmin olunur iken, yirminci cum'a gecesi³⁴⁸, sâ'at üçde kûs-i şâhîler çalınmağla [529/b], vilâdete istidlâl ile on bir günden berü mübtelâ olunan³⁴⁹ hüzn-i elem, sürûr ve handeye mübeddel olup, seherî³⁵⁰ Sarayburnu'ndan ve Top-hâne ve Tersâne ve küffâr sefâyininden dört yüz pâre top endahte kılınup, Hadice Sultan nâm bir duh-

Şehir Donanması :

mezburda Çavuş-başı el-Hâc³³⁷ Mehmed Ağa vefât etmekle, yerine selefi halef oldu. Ve Ramazan'ın altısında (10 Aralık 1775), Moskov elçisi, Paşa-kapısı'na bol yenli³⁴¹, der vekâra³⁴³, Arz-odası'nda hedâya ve nâmesini arz eyledi. Ve

ter-i sa'âdet-nişân-ı sultânî dünyaya teşrîf eyledi deyü, münâdiler sü-be-

sü³⁵¹ nidâ ve i'lân eyledi. Ve dördüncü isneyn günü şehr-âyine ibtidar olunup, yedi gün yedi gece zevk ve izhâr-ı sürûr ile kibârdan ba'zılar ziynete ve bahşişe yirmişer, otuzar, kırkar kîse sarf etti. Müslimîne, Moskov elçisi bunda iken hâdis olan sakt-ı hüznî akîbinde düşmanâna³⁵² karşı sürûr ender sürûr oldu ve elçiler ve balyoslar dahi ziyâdesi ile tekellûf edüp, a'lâ ve ednâdan her gelene, tatlı ve kahve ile ikrâm ettiler ve on bir gün her taraftan üçer nevbet toplar attılar ve Vezîr-i a'zam Derviş Paşa, Paşa-kapısı'nı ihtimam ile donatıp, ber-havâ, kalyon ve çektiri derûnlarında birer³⁵³ adam ile resen üzerinde iyâb ü zehâb eder, top atar. Lâkin dönmesi pek acîb-idi ve rakkâsân-ı sîm-tenân, Paşa'nın karşısında zühre-cünbân ile kamer-tal'atân etvâr-ı hoş-rübâ ile hiramân ve sahn-ı safâ çıkıcak, çâk-ı çâr-pâre ve mevzûn sadâları perîşân-ı sâz-ı sâ mân-ı ehl-i havâ olarak, bâl ü yâl³⁵⁴ hîred-fersâ ve gunc-ı delâl ile raks ederler-idi.

Amma yahu[d]dan³⁵⁵, mühtedi Lâtîf nâm, gulâm-ı sîm-sâk ve Turfa ref-târ ile gerden-şikenlik ederek³⁵⁶ devr ve teselsülü³⁵⁷ velvele rîz-i âfâk olup, hezâr işveleri³⁵⁸ her sü cilve-küster oldukça etrâf ve eknâfdan hâle-var âğuş-küşây-i nezâret olurlar-idi; Hatta hü zam makâmında bir Türkî şarkı, hakkında inşâ olunup³⁵⁹ «perçeminden bir tel kopar, bilirüz ki Lâtîf yokar» deyü ricâl ve nisâ ezberleyüp, karada, deryâda³⁶⁰, gecede ve gündüzde çağrı-şurlar-idi. İ'tibâr-ı âsafî mezbûru hûb-rûy, müşk-bûy canfezâ dilber-i ra'nâ ve zîbâlara ser-firâz eyledi.

Deryâ donanması :

Yedinci gece âhir-i Zi'l-ka'de'ye (22 I 1776), tesâdüf etmiş-idi. Fecirden sonra donanma feshine fermân olunup, akşamısı, gurre-i Zi'l-hicce gecesi (23 Ocak 1776), Cebe-hânelü'nün i'dâd ettiği salları ile âteş-bâzlık ve fişenk feşânlık; ertesi gece, Tophânelü çengilere³⁶¹, atlu-karacalara ve dolaplara, hûbân-ı bâlâ-kaddân irkâb ve usûl ve âheng ile Mehter-hâneler ve mâhiyyeler ve top ve humbara taklîdi ile safâ-bahş oldular. Ertesi gece Tersânelü beş sal ve iki sagîr çekîri ve üç kalyon ve resm-i kal'alar³⁶² ve kulelerden, dahme ta'bîr olunur sekiz yüz bin havâyî fişenk birden velvele ve berhava [530/a], şa'sa'ası³⁶³ cihâna gulgule-endâz oldu. Üç gece dahi ber minvâl-i muharrer deryâ donanması olunup, izhâr-ı şâdmânî kılındı.

Bağdad³⁶⁴ :

Ve Zi'l-hicce'nin altısında (28 Ocak 1776), İspanakçı-zâde Paşa, Bağdad kurbüne varup, sâhib-i servet Ömer Paşa'yı hîle ile Bağdad'dan ihraç

eyledi. Ve teşrîfât mücebince dört gün mukaddem ve üç gün mü'ahhar tem-
mam yedi gün mu'âyede merasimi icrâ olundu. Ve Zi'l-hicce'nin on ikisinde

(3 Şubat 1776), sâbık Yazıcı Süley-

Moskov elçisine ziyâfet :

man Efendi ile Mabeyn-i hü-mâ-
yûn'dan Baş-muhâsebe ile çırağ

olan Kanbur Mustafa Beyefendi³⁶⁵, derûn-ı şebde, hânelerinden çıkarulup
nefy olundu. Zi'l-hicce'nin on yedisinde (8 Şubat 1776), Moskov elçisine, Pa-
şa-kapısı'nda ziyâfet olundukta, Tophâne'den Kurşunlu-mahzen'e gelince,
al çuha pûşîdeli, bir fenerli, çekdiriye süvâr olup, Kurşunlu'da Defterdar ye-
di çiftesi ile Bahçe-kapısı'na hurûc ve Çavuş-başı önünde, kendi yalnız, alay
ve ma'hûd telli kaplı samûr, bol yenlü kürk ile gelüp, envâ' âheng ve can-
bâz seyrân edüp, gider-iken, bol yenlü samûr kürk ilbâs ve donanmış ata
irkâb olunup gitti.

Azl ü nasb-ı acîbe³⁶⁶ :

Ve Zi'l-hicce'nin yirmi ikinci gün³⁶⁷ (13 Şubat 1776), ba'de'l-asr, Kul-

kethüdâsı Hezargrâdî Ahmed Ağa

Tebdîl-i Ağây-i Yeniçeriyân³⁶⁸ :

azl ve Rumeli eşkiyâsı teftîşi ile İn-
cirli karyesi'ne ihrâc olunmuş-idi³⁶⁹.

Derviş Paşa ashâb-ı menâsırın yedinden kazandığını aldıktan sonra, kaza-
nacağına dahi kefil vermenin tarîk-ı eshelini fikr eder vezîr olmağla, leyle-i
merkûmede ma'zûl-i mezbûrun mu'inleri işe nizâm verüp, gece Ahmed Ağa
hufyeten Paşa-kapısı'na götürülüp, Yeniçeri Ağası nasb olunmağla, Yeniçeri
Ağası Mustafa Ağa Gelibolu'ya ihrâc olundu. Kethüda azline Ağay-i ma'zûl-
den emvâl-i kesîre, Kul-kethüdâsı tebdîlî için³⁷⁰ kabz olunmuş-idi. Ol dahi
silsile edüp, verdiği akçeye karîb hâsıl ettikten sonra, iki kat dahi Ağay-i
cedîdden³⁷¹ bir gecede ahz olunmağla, işler³⁷² dört kat olup, tasarrufât-ı acî-
be³⁷³ vukû'buldu.

Yeniçeri Ocağı nizâmı³⁷⁴ :

Lâkin elçi bunda iken bu misillû pâdişâhın Yeniçeri Ocağı'nın tebdîl
ve tagyîri³⁷⁵ ve devamsızlığı, ya'ni Ahmed Ağa iyi adam ise niçün Kul-
kethüdâlığı'ndan nefy olundu; Kötü adam ise³⁷⁶ niçün tekrar Yeniçeri Ağası
nasb olundu. Gammaz iftirâsı sebebine azl olunup, sıdk zâhir olmağla nasb
olundu denilse, devletde³⁷⁷ televvün ve bi-te'emmül hareket lâzım gelür.

Pâdişâhın a'zam-ı leşkeri olan Yeniçeri Ocağı, böyle hâll ü akd ile hayrî³⁷⁹ ve feyzî kalmaz ve Ocak Ağaları pâdişâhın [530-b] hâs etba'larıdır. Rüşveti değil, hediyesi dahi kabûl olunmayup, ehl olanları istihdam ile ve bir ahedden rüşvet şöyle dursun, hediye dahi almayup, müstehikını istihdam eyle deyü te'kîd olunmağla, harab olmuş Ocak ma'mûr ve zâbitânı kâmrân³⁷⁹ olmak lâzım gelür. Ve Zî'l-hicce'nin yirmi dördünde (15 Şubat 1776), otuz üç gün mukaddem, Vezîr-Kethüdâsı nasb olunan Nazîf İbrahim Efendi, müsâfir-i hâbgâh-ı ehl-i kubûr oldukda, yerine Ahisha[lı]³⁸⁰ Mustafa Efendi mevsûl oldu. Ve Zî'l-hicce'nin yirmi beşinde (16 Şubat), Kapdan³⁸¹ Cezâyirli Hasan Paşa Tersâne-bahçesi'nde Moskov elçisine ziyâfet edüp, can-bâz ve perende-bâz ve hokka-bâz ve zor-bâz ve söz ü saz ile bir donanmış at ihdâ eyledi. Ve Zî'l-hicce'nin yirmi üçünde (14 Şubat), Ser-etibbâ Mehmed Sa'id Efendi'ye bir kaç gün mukaddem, İstanbul pâyesi inâyet olunmuş-idi³⁸², azl olunup, etibbâ-i hassa'dan Subhî-zâde Mehmed Aziz³⁸³ Efendi nasb olundu.

Sene : 1190 (1776-1777).

Ziyâfet-i Vezîr-kethüdâsı be-Sâhil-hâne-i Vâlide, be-elçiy-i Moskov, der Eyüp, der Muharrem (Şubat-Mart 1776) ve ziyâfet-i Ağâ-yi Yeniçeriyân be-Sâhil-hâne-i Bahâriye, der Muharrem, be-elçiy-i Moskov; Ziyâfet-i Defterdar, be-o, der Kâğıd-hâne; Ziyâfet-i Reîsü'l-küttâb, be-o, der Küçük-su ve vürûd-ı elçiy-i diğer ez Moskov, der Muharrem ve azl-i Emîn-i Tersâne Selim Efendi ve nasb-ı Kâtib-i serdârân Mustafa Efendi, der Safer (Mart-Nisan 1776); Reften-i elçiy-i sâbık-ı Moskov be-diyâr-ı O³⁸⁴, der Rebi'ül-evvel (Nisan-Mayıs); Ziyâfet-i Emîn-i Gümrük-i Âstâne, be-Şehinşâh-ı âlem, der Beykoz. İstîlâ-i Acem be-medîne-i Basra; Azl-i Defterdar Recâî Efendi ve nasb-ı Pepeyi Hasan Efendi der Rebi'ül-âhir; Azl ve nefy Mîr³⁸⁵ İsmâîl Râîf³⁸⁶, ez be-mansıb-ı riyâset ve nasb-ı Ömer Vahîd Efendi ve ref-i Meşihat Mar[di]nî Şeyh Mehmed ve nefy-i O ve giriften-i mâh; Vüsûl-i Abdürrezzak Efendi ez-Mısır, be-Âstâne. Katl-i ibn Zâhir (= ضاهر) Ömer der Cümâde'l-âhire³⁸⁷ (Temmuz-Ağustos 1776); Vilâdet-i şehzâde Sultan Mehmed ve şehriyîn şuden-i penç rûz ve vürûd-ı elçi Abdülkerim Efendi be-Âstâne, ez-Moskov, der Receb [Ağustos-Eylül]. Vefât-ı duhter-i sultân-ı zaman Hadice Sultan, der Ramazan (Ekim-Kasım 1776) ve azl-i Müftî Sâlih zâde Mehmed Emin Efendi ve teşrîf-i Es'ad Efendi, be-cây-i O ve ³⁸⁸vilâdet-i şehzâde Sultan Ahmed ve ziyâfet-i amme, pilâv ve zerde, der Şevvâl (Kasım-Aralık 1776); Vürûd-ı elçiy-i Tiflis ve vefât-ı İshâk Efendi zâde Şerîf Molla

ve vüsûl-i Ali Molla, be-cây-i o; Azl-i Kethüdây-i Sadr-ı a'zamî Mustafa Efendi ve nasb-ı Ser-bevvâbîn Mehmed Efendi ve azl-i Sadr-ı a'zam Derviş Paşa ve nasb-ı Kethüdâ Dârendevî Mehmed Efendi, der Zî'l-ka'de (Aralık 1776-Ocak 1777); Katıl İspanakçı Hâfız³⁸⁹ Mustafa Paşa [531/a], der Di-yarbakir, vâlt-i Bağdad sâbika; Harîk der Kıztaşı vè harîk der Tavşan-taşı, der şeb-i vâhîde, der İstanbul. Vürûd-ı mahzer ez-Kırım. Azl-i Ser-etibbâ Mehmed Aziz Efendi ve nasb-ı selef-i o Mehmed Sa'id Efendi ve vefât-ı Şey-hü'l-islâm-ı sâbık Sâlih-zâde, der Bursa, der Zî'l-hicce (Ocak-Şubat 1777).

Moskov :

Ve Muharrem'in ikisinde (22 Şubat 1776), Vezîr Kethüdası Mustafa Efendi, Eyüb'de, Vâlide-yalısı'nda Moskov elçisine ziyâfet eyleyüp, Muharrem'in dokuzuncu (29 Şubat) günü, Bahâriye-yalısı'nda, Yeniçeri Ağası elçiy-i mesfûra³⁹⁰ ziyâfet eyledi. Ve Muharrem'in on altısında (7 Mart 1776), Defterdar Recâi Efendi, Kâğıd-hâne'de kezâlik elçiy-i mezbûra ziyâfet eyleyüp, Muharrem'in yirmi üçünde (14 Mart 1776), Reis İsmail Beyefendi, Küçük-su'da kezâlik Moskov elçisine ziyâfet eyledi.

Çünkü ziyâfet olunan büyük elçi müsâfir olup, gidecek olmağla, Âstâne'de meks için orta elçi rütbesi ile İstekfi (= استكف) nâm cenerâl bu esnâda Âstâne'ye gelmiş idi. Muharrem'in yirmi sekizinci (19 Mart 1776) salı günü, Dîvân-ı hümayûn'da nâmesini pâdişah-ı islâm hazretlerine sundu. Ve Saferin on dokuzu (9 Nisan 1776) ki³⁹¹, Mart'ın yirmi sekizi idi, kar yağdı ve bu vakte-cek selç ü berf eksik olmadığından, bu sene meyve hiç olmadı deyicecek mikdar, üzümnden gayrisi ateş bahâsına iştirâ olundu. Ve Safer'in yirmi dördünde (14 Nisan), Tersâne-emîni Selim Efendi, amele gündeliğine, Tersâne'de icâre ta'bîr olunur, üç aylık cem' olup, vermediğinden, Tersâne'de inşâsına ihtimâm olunan kalyon ameleleri cem' olup, Tersâne-emîni icâre vermiyor, hele sayla-sa (= هله صاله صا)? diyerek, hele sayla-sa ile Emîn-i mezkûra şetm³⁹² ettiklerinde, Emîn te'dîblerine zâbitler irsâl ettikde, kavga peydâ olmuş idi. Der-in sâ'at, Kapdan Cezâyirli Hasan Paşa irişüp, def'i gâile ettiğini Paşa-kapısı'na bildirmekle, Selim Efendi azl olunup, yerine Serdârlar-kâtibi Mustafa Efendi îsâl olundu.

Ve Safer'in yirmi beşinci [15 Nisan] Pazar gecesı, küffârın Paskalya gecesı idi, bir mertebe harâret ve sıklet vakı'a³⁹³ oldu ki, Eyyâm-bahur'da misli olmaz; bundan sonra vâfir eyyâm yine şitâ oldu ve Rebi'ü'l-evvel'in

beşinde (24 Nisan 1776), Moskov elçisi Röbnin³⁹⁴ diyâr-ı nekbetine rû-be-râh oldu. Yüzden ziyâde huddâmı şeref-i islâm ile müşrif olup, kaldı. Gâlibâne sülh olmuş-iken, etba'ı anlardan; [531/b] Eğer küffâr mağlûben müşâlâha olmuş olsa, elçinin cümle etba'ı kalacağı bilindi. Zâhırde galebe anlarda; lâkin islâma gelmeye³⁹⁵ tevâbi'inin sür'atinden istidlâl olunan hakîkatda mağlûbiyyet taraf menhuslarında³⁹⁶ olmaktadır.

Fayyum Kadısı olduğumuz :

Ve Rebi'ü'l-evvel'in dokuzuncu günü (28 Nisan), Anadolu Kazaskeri olan Mollacık-zâde İshak Efendi'nin Mısır Divânı'nda, bu *Abd-i kem bizâ'a*

Mîr-i âhûr Köşkü'nde Hünkâr'a ziyâfet :

Mûsile rütbesinde olan Fayyum mansıbına muvakkaten kadı nasb olunduk ve rûz-ı Hızır'ın beşinci günü³⁹⁷ otlar kasır olduğu için at-

lar çayıra çıktı. Ve bir hafta sonra Rebi'ü'l-evvel'in yirmi yedinci günü (16 Mayıs), Mîr-i âhûr-ı evvel Ağa, Mîr-i âhûr Köşkü'nde Sultân-ı bende-nevâza ziyâfet eyleyüp, âdet-i kadîme üzre, tablalar ile peynir ve yoğurt sokak sokak misillü zemîne ferş olundukta³⁹⁸ mâ'ada hediyesini arz edüp, etbâ'-ı Enderrûn-ı hümayûn'a hâllü hâlince sâ'atler bahş eyledi. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın ikisinde (19 Haziran 1776), Çavuş-başı Sa'id Ağa üçüncü def'a ma'zûl olup,

Gümrükcü ziyâfeti :

yerine el-Hâc Mehmed Ağa vâsıl oldu. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın onuncu³⁹⁹ günü (27 Haziran), Beykoz'-

da müteveffâ İshak Ağa Bahçesi'nde, hâlâ Gümrükçü İsmail Ağa, Şehriyâr-ı sâhib-vekâra ziyâfet edüp, hedâyâ arz eyledi.

Basra'ya Kızıl-baş istilâ ettiği :

Ve Cumâde'l-ûlâ'nın on sekizinde (5 Temmuz 1776), Basra'yı Kızılbaş-ı bed-ma'âş ahz ettiği için Müftî-kapısı'nda, ertesi Paşa-kapısı'nda müşâvere olundu ve Cumâde'l-ûlâ'nın

Defterdar Hasan Efendi :

yirmi sekizinde (15 Temmuz), Defterdâr Recâi Efendi azl olunup,

yerine Mâlikâne Halîfesi Pepeyi Hasan Efendi nâil oldu. Ve Cumâde'l-âhire'nin üçünde (21 Temmuz), Ser-bevvâbin-i Şehriyârî Ruhî Süleyman Ağa Baş-

Reis İsmail Bey. Tatar :

bakı-kulu oldu ve Cumâde'l-âhire'-
nin⁴⁰⁰ beşinde (23 Temmuz), sekiz
seneden berü vekâleten ve asâleten

Reisü'l-küttâb olan İsmâil Râif Bey, Tatar kavmi bir seneden berü serbesti-
den i'râz ve dâver-i kîti-küşâya ilticâdan hâli olmadıklarında, husûs-ı mez-
kûra ilâç bulup, serbesiyyeti ref'⁴⁰¹ etmek benim yedimdedir dediğine binâen,
Pâdişâh hazretleri mezbûrun her nevi' harbî kefere ile Reisler hâltası
ma'lûm-ı hümayûnları olmağla⁴⁰², bu kelâmına binâen, mezbûra ziyâde i'ti-
bâr ve yalnız getirdüp hâlvat etmek gibi⁴⁰³ müsâ'ade ve azl ü nasb mezbûra
istîzan olunup, mezbûrun re'yi savab add olunmağla, vüzerânın dahi azl ü
nasbı yedinde a'kâl-i nâs i'tikad olunduğundan nâşi, vezîrlar ve şeyhülislâmlar
mezbûra ser-fürû ederler-idi. Sâir erbâb-ı menâsıbın iltiyâmını var hisab ey-
le. Ba'de't-teyâ ve elleti (بعد التياوالتي) Moskov'dan⁴⁰⁴ zikri mürûr eden Rôb-
nin nâm elçi geldikde, mezbûr-ı mesfûra arz-ı muhabbet ve esâlifinden⁴⁰⁵ kat
kat ezîd envâ' ikrâm edüp, serbesiyyetin kitaplarımızda cevâzına ruhsat ol-
mayup [532/a], fitneye, yâhud sizinle adâvete vesîle olur deyü i'tizâr ve
ricâ ettikde; elçi, biz ahid-nâmeden hâric size şey teklîf eder-isék kabûl et-
meyin; Ahid-nâmeden hâric şey'i siz dahi bana teklîf kılmayın; elimden gel-
mez dedikde; tafattun etmeyiüp, ben elimden gelir dememle, devletde⁴⁰⁶ bu
rütbe azîz oldum; serbesiyyetin ref'ini⁴⁰⁷ ricâ ederim deyü ibrâm ettikde,
çünkü böyledir, bizde şeri'atlara muhâlif teklîf câiz olmaz. İmparatoriçeye
tahrîr edeyim deyüp, ağzına bal çalup, cümle merâmına vâsıl olup, âhirü'z-
ziyâfe Reis'in Küçük-su'da kendünün ziyâfetinde, sizin ricânız tahrîrat ile
vücûda gelmedi. Bana seksen gün mehil verin, ben⁴⁰⁸ varup lisânen ifâde-i
özür edüp, tahsîl-i merâm haberini size îsâl edeyim deyicek, mezbûr İsmail
Bey me'yûs gibi olup, elçi ile bugün ve yarın serbesiyyeti def' ederiz deyü
halîfetullahı iğfâl eder-iken, elçi gitsün, diyârında nizâm versün deyü, ben
nice cevab vereceğim deyüp, eleminden hasta olmuş-idi. Lâkin elçi kendü iz-
zetine noksan vermemek için, bi-nefsihi nizâm veririm cevâbına firifte ve
yakın getürüp şifâ buldu. Hatta bu siyakda Kırım'a ve Tatar'a seksen güne-
cek, madde-i serbesiyet ref' olur; Ben sizden geçmem deyü, Şehinşâh-ı âlî
penâha, tarafından tahrîrat irsâl ettirdi. Elçiy-i mesfûr ise tamam Hotin'e
varup, re's-i hudûda lâhik oldukta, ricâda olduğunuz madde hadd-i imkân-
da değildir deyü yazdığı kâğıd devlete geldikte, İsmail Bey'in kizb ve iğfâli
zâhir olduğu için hakkında gazab-ı hüsvâne⁴⁰⁹ zuhûra gelüp, hemen Paşa-
kapısı'ndan âlenen ve nehâren kaldırılup, Gümruk'den bir kayığa vaz'-birle,
hâne ve ıyâlini görmeksizin, rezâlet ile Kıbrıs cezâresine nefy ü iclâ kılındı⁴¹⁰.

Bu husûsda, bu husûsa⁴¹¹ ârif olmayanlardan ziyâde gaflet etmiş; makâle-i sülhda⁴¹² tahrîr ettiğimiz Osman Efendi ve Yâsinci-zâde ve Abdürrez-zak Efendi ve Vezîr-kethüdâsı Resmî Ahmed Efendi mükâlemelerinden⁴¹³ âşikâr olan âsânlıkla, serbesiyyet ref'inin muhâliyetidir. Tatarlar mahzerler ile ilticâ ettiğinden, Pâdişâh ne-vechile merhamet olunmak münâsib deyü kendüden istifsâr buyurdukta, bu husûsda su'ûbet rûnümâdır ve ikiden hâli değil : ya sefer, ya tahammüldür. Bir kaç seneden berü devlete za'af mün-şa'ib⁴¹⁴ ve ârız oldu. Bir zaman Pâdişâhâne edâ ile bu serbesiyyet husûsu pek kerih. Lâkin Muhsin-zâde vekâletine binâen, bu minvâl üzere ahd ü şart etmiş; ahde vefâ gerek cevâbı ile Tatarlar'ı şer'-i şerifin tecvîzi üzre, hutbe nâm-ı pâdişâhî⁴¹⁵ yâdına mevkûf olup, ziyâde [532/b] taleb olunmak ri'âyet-i vefâ-yi ahidden değildir, cevâbı ile tesellî kılup; devletin za'fı kuvvete mübeddel olunca ve Ocakludan câize ve ahz-ı hediye'yi ref' edüp, zâbitânı ve neferâtı nizâm-ı kadîmine vaz' edince sabr ü tahammül olunup; Tatarlar'a sarf olunan iki bin kîse akçe hazîne'ye kaldığından başka, sâir kırallar dahi ahde ri'âyet olunduğuna vâkıf olmak idi. Yoksa âl-i Osman pâdişâhı bir av-rata ricâ etmiş, geçmemiş demeleri⁴¹⁶ mazarratına sebep olmak katı hamâ-kattır. Allahü-te'âlâ cezây-i lâyıkmı versin. Yerine Âtîf-zâde Ömer Vahîd Efendi, gayyûr ve sefâhatden beri ve dindâr olduğu için Refsü'l-küttâb nasb olundu. Lâkin ol-dahi selefim tezellül ve tevâzu'⁴¹⁷ ile serbesiyyet ref'ine sa'y etmiş; münâsib olan salâbet-i islâmiye ile def'ine ihtimâm etmektir deyüp, terkîm ettiğimiz şîveden âriyen ibrâm semtine zâhib oldu. Hakk sübhânehu ve te'âlâ encâmını hayr eyliye.

Ve elhamdü-lillâh sülb-ı pâdişâhîden nesl-i şerifin tevârüdü ile hamil-ler⁴¹⁸ zuhûr ettiğinden dâye câriye lâbüd. Lâkin nedreti olmağla, sudûr-ı ule-mâdan ve mahâlleler⁴¹⁹ imamları ma'rifeti ile bâ-fermân mahâlleliden ve Ocaklar Ağaları ma'rifeti ile hanlardan⁴²⁰, Gürcü, ya Çerkes olup, üç aylık veled-i ünsâ⁴²¹ sâhibi mahbûbe ve saçı uzun câriyeler tecessüs ve tefahhus olundu.

Mardînî Şeyh :

Ve Cümâde'l-âhire⁴²² nin on ikisinde (29 Temmuz 1776), Lâleli câ-mi'inde Selâtin va'izlerinden Mardînî es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Efendi⁴²³ devr-i ebvâb ile cem'-i mâle sa'y ve cihât-ı kesîre tedârik etmiş-idi ve tîz li-san olmağla, zebânından ihtirâz edenler, du'âsını⁴²⁴ ricâ şeklinde gider-iken, atıyye ve hediye ile tatyîb ederler-idi. Mezbûr Kapdan Hasan Paşa'ya dahi

sâlûsluk satarak kendüye hüsn-i zann ettirmekle, leyl ü nehâr müşârû'n-ileyh Âstâne'de oldukça yanından münfek olmaz idi. Ve Lâleli câmi'ine vâ'iz olanlar, cennet-mekân ve firdevs-âşiyân Sultan Mustafa Han vakf ve ta'yini üzere, şeb-i cum'ada, Enderûn-ı hümayûn'da va'z-ı nasihat⁴²⁵ etmek olup, bu hinde meşihat-ı mezbûre, mezkûra tevcîh olunmağla 'leyle-i ezînede varup, pend ü nush esnâsında sâir kürsilerde ettiği gibi ratb ü yâbis, kâh nâsın etvârma, kâh kibârın ahvâline, kâh umûr-ı devlete dahl ederek, Kapdan Gâzi Hasan Paşa gibi vezîrin hayâtında mühr-i vekâlet ednâya ve nâ-ehle verilmekle, emânet ehline verilmiyor⁴²⁶, Çengi oğlanından⁴²⁷ nîk ü bedini fark eden, ahvâl-i hurûbu fark edene tercîh olunuyor, güne tefevvüh ve haltıyat eyledikde, kendü haftada⁴²⁸ bir avrat alup, cerrarlık etmek ayıbını görmeyüp, mezâyây-ı Devlet-i aliyye'ye vâkîf [533/a] olmadan, şart-ı vâkîf üzere nâsihlerin vazifesi ancak mesâil-i akâyid ve mesâil-i fıkıh ve fezâildir; hilâf-ı şart-ı vâkîf mevkız-ı fitne olur; kelâma tasaddî ettiği için ertesi gün hânesinden bâ-hatt-ı hümayûn Çavuş kaldırıp, vatani olan Mardin'e nefy eyledi ve üzerinde olan yevmiye iki bin akçe cihâtı, imtihan ile müstehakına tevcîh olundu. Zimemde ve Bezzâzistan'da altmış kîse akçası ile hânesinde, elbise ve tuhaf ve tefârıkını vekîli zabt eyledi.

Husûf :

Ve Cumade'l-âhire'nin⁴²⁹ on beşinde (1 Ağustos 1776), kamer münhasîf olup, mâh-ı münîrin bi'l-küllîye nûru mestûr oldu ve dört gün şems,

Zelzele⁴³⁰ :

kızıl bakır gibi, kuruş cirmi gibi, dumandan sagır göründü. Alâmet-i hayr ola. Ve mâh-ı mezbûrun on sekizinci cum'a gecesi (3 Ağustos), zelzele oldu. Ve ertesi Abdürrezzak Efendi

Abdürrezzak Efendi :

Mısır'dan Âstâne'ye geldi ve yirmi beşinde (11 Ağustos 1776), Zâhir Ömer'in oğulları, babaları isrine sülûk ve tuğyân edüp, babalarından ibret almamışlar-idi. Geçen sene babalarını kahr ve katl eden Kapdan

Cezâyirli Hasan Paşa'nın Zâhir Ömer oğullarını kahr ettiği :

Gâzi Hasan Paşa, bu sene dahi varup, birini katl ve ikisini hâyyen ahz ve Âstâne'ye ihzâr etmekle⁴³¹, devletden bir çrban def' eyledi.

Vilâdet-i Şehzâde Sultan Mehmed :

Ve mâh-ı Receb'in altıncı Çarşamba gece⁴³² (21 Ağustos 1776), seher vaktinde vâsıta-i intizâm-ı umûr-ı enâm, halîfetü'l-islâm hazretlerinin necî-i necbî ve bahâr-ı saltanatın gonca-i bûyâsı ve sipihr-i şevket-i hilâfetin necm-i sa'âdeti şehzâde Sultan Mehmed vücûda geldikde, Vezîr ile Müftî, Yalılıköşkü'nde tebrîk-i ebeviyyet ile şeref-i dâmen-bûsa nâil oldular. Nâs donanma tedârîki için, beş gün üçer fasıl top şenliği olunup, altıncı günden şeh-râyine ibtidâ kılınup, yedi gün yedi gece esvâk ve ricâl konakları ve kışlalar tezyîn ve envâ' mülâ'abe ve esnâf-ı rakkâsân-ı hûbân ve nevcivânân temâşâ kılındı. Bâ-husûs Ağustos⁴³³ ayına tesâdüf etmekle, yorgan-döşek, yağmur-çamur kaydı olmamağla ziyâde zevk ve rahat olundu.

Vefât-ı Hadice Sultan⁴³⁴ :

Ve Ramazan'ın yirmi altıncı günü ki [8 Kasım 1776], akşamı leyle-i kadir olacak, vilâdeti tahrîr olunan Hadice Sultan, on mah ömür ile rûh-ı ilîyin-i mutâfî âzim-⁴³⁵i ravza-i rıdvân oldu. Ve îd-i fıtrın üçüncü günleri (15 Kasım 1776), de'b-i kadîm-i şehriyârân üzre Eski-saray'a teşrîf-i hü-mâyûn kânûn-iken, kesret-i matar sebebine terk ve Gül-hâne'ye tebdîl olundu ve Şevvâl'in yedisinde (19 Kasım 1776), teveccühât⁴³⁶ olup, Abdürrezzak Efendi Defter-emâneti ile⁴³⁷ kâmyâb olup, Cebeci-başılıkdan İsbir Ağa ma'zûl olmağla, selefi Kürd Ağa nasb olundu.

Paşa-kapısı'nda Vezîr Pâdişâh'a ziyâfet etti :

Ve Şevvâl'in on dördünde (26 Kasım 1776), sâhib-i devlet, Paşa-kapısı'nda, bahr-i irfân-ı sâf-dil [533/b] hazretlerine⁴³⁸ ziyâfet eyleyüp, mah-peyker, ra'na-dilber çengîler lâtif ile lâtf ile lâtif cünbüş kıldılar. Ve Şevvâl'in on yedisinde (29 Kasım 1776) Yeniçeri Ağası kerden-baht u sa'âdet, bâlâ-nişîn-i halka-i⁴³⁹ vezâret hazretlerine Ağa-kapusu'nda ziyâfet eyledi. Ve Şevvâl'in yirminci (2 Aralık

Azlı-i Müftî Sâlih-zâde ve Nasb-ı Es'ad Efendi :

1776) günü Şeyhü'l-islâm olan Sâlih-zâde Mehmed Emîn Efendi, medrese imtihanı için yüz otuz nefer mülâzimîn sept günü imtihan

odasına cem' olup, Sûre-i Nûr'dan ders ta'yîn etmişler. Ammâ yevm-i mez-bûrda, Koz-bekçi Ağa, Abdullah Efendi-zâde reîsü'l-ulâma Es'ad Molla Efendi'ye gelüp, Yeni-kapı'dan kayık ile Yalı-köşkünden Saray-ı hümayûn'a îsâl ve huzûr-ı hümayûnda⁴⁴⁰, vezîr ile bile hil'at-ı beyzâyı iktisâ ve kuşluk vakti Paşa-kapısı'na geldiklerinde, Reîs Efendi varup, zuhr vakti müftî-i ma'zûlü kaldırup, Üsküdar'da bina eylediği konağına⁴⁴¹ nakl eyledi.

Ba'dehu imtühancılar haberdar olup dağıldılar. Esbâb-ı azlı kesîr idi. Ammâ müsâmaha olunmuş-idi. Telhîsî olan Abdullah, vezîr Derviş Paşa'nın enîstesi olmağla, iki tarafı yedine alup, beş yüz, altı yüz kîse intifâ' etmekle, âfâka şöret vermiş-idi. Bir hafta mukaddem Siroz⁴⁴² [Serez] madde-sinden altmış kîse alındığı, rikâb-ı müstetâba arz-ı hâl ile ifâde olundukda, Telhîsî ihrâc olundu. Lâkin kabîh işler dahi âşikâr olmağla, bugünkü gün mevlânây-i müşârü'n-ileyh dahi azle giriftâr oldu. Bir kaç gün sonra vukû' bulan fâhiş işler dahi iyân olmağla, Bursa'ya nefy olunup, azlinden yetmiş gün mürûrunda, kayd-ı fenâdan rehâ ve cıvâr-ı na'imü'l-câr-ı Eşref-zâde'de vücûdunu ibkâ eyledi.

Vilâdet-i şehzâde Sultan Ahmed :

Ve Şevvâl'in yirmi altıncı günü (8 Aralık 1776), tulû'-ı şemsden sonra, sülâle-i şehinşâh-ı felek-bargâh, Abdülhamid Hân-ı hâkân-ı hâfikîn hazretlerinden sebeb-i âferîniş-i âlem⁴⁴³ ve bâ'is-i tahmîr-i tıynet-i âdem ref-ref-süvâr-ı âlem-i illiyîn, memdûh-ı medîha-i hâtemü'n-nebîyyîn aleyhi efda-lû's-salât ve ekmelü't-tahîyât hazretlerinin semiyi Sultan Ahmed nâm bir şehzâde-i cıvân-baht-ı cenâbı yümn-i makdem-i hümayûnu ile kuhlü'l-cevâhir- dîde-i âftâb ve her-câ, şevk-efzâ ve şehri dil-ârây-i İslâmbol, münevver ve memnûn olup, beş gün top şenliği ile iktifâ ve beş gün Paşa-kapusu ve ehl-i manâsıb konakları ile kîbâr ve ağniyâ, pilâv ve zerde tabh, cemî' sıbyân-ı mektebe ve fukara ve mesâkin ve ebnây-i sebîle, fî-şebîlî'l-lâh sebîl olunup, kaşıkların sinilere olan şakırdısı⁴⁴⁴ âhengi ile kana'at olundu. Her bir mektebin sıbyânına yalnız Bâb-ı âsaff'den birer rub', halifelerine birer altın, hocalarına birer ferâce heman Paşa-kapusu'nda tabh olunan pilâv ve zerdeye [534/a] sarf olunan pirinç on iki bin keyl olduğunu ba'de azlû'l-vezîr⁴⁴⁵ vekîl-harcı Mahmud Ağa'dan tashîh olunmuştur. Bâkisini hisâb ve kıyâs eyle.

Acem-i Tiflis :

Ve Zi'l-ka'de guresinde (12 Aralık 1776), Tiflis Hânı Alexan'dan Devlete nâme-resân gelüp, Acem'de Şâh vekâleti da'vası ile Şîrâz hâkimi Zend Abdülkerîm Hân nakz-ı ahd edüp, Basra vilâyetine tatvîl-i yed etmekle, Devlet-i Osmânîye'den Bağdad ve Erzurum taraflarına Ser-askerler ta'yîn buyrulmuş. Bağdad tarafına ihtimam lâbüd; Ancak Erzurum tarafında olan diyâr-ı İran hânânının Abdülkerim'e havâdar oldukları yoktur. Bu taraftan diyâr-ı islâmiyeye zarar olmayacağına tekeffül eyle deyü bana ilticâ eylediklerine binâen, ben dahi hâllerine muttali' olup, mezbûrların isyân ve nakz-ı ahd etmeyeceklerine mütekeffilim deyü yazdığı⁴⁴⁶ taharrî olunarak kabûl olundu. Ve Zi'l-ka'de'nin üçünde (14 Aralık), İshak Efendi-zâde Sadr-ı Anadolu Şerif Molla Efendi terk-i âlem-i sûveri ettikde, mansıb-ı mahlûlüne, İlmî Yeğeni Ali Molla Efendi vusûl buldu. Ve Zi'l-ka'de'nin⁴⁴⁷ onunda (21 Aralık), Vezîr-kethüdâsı olan Gürcü Mustafa Efendi ma'zûl olup, yerine Kapıcı-başı Ağalar'dan olup, kâr-güzârlık ve dindarlık ve okur-yazarlık ile müştehir olan Dârendeli Mehmed Efendi Kethüdây-i âsâfi mansıb-ı celîlesine sezâvar görüldü.

Azl-i sadr-ı a'zam Derviş Paşa :

Ve Zi'l-ka'de'nin yirmi beşinci gün (5 Ocak 1777), vezîr olan Derviş Paşa, seherî tebdîl Saray-ı hümayûn'a da'vet olunup, vardıkda, mühr-i şerîf istirdâd olunup, Koz-bekçi Ağa mübâşeret-i Şeyhü'l-islâm Es'ad Efendi dahi, vakt-i⁴⁴⁸ tulû'-ı şemsde kayıkla Saray-ı hümayûn'a alınıp, Hünkâr Silâhdarı olan Mehmed Efendi on dört gün mukaddem Vezîr-kethüdâsı olan Mehmed Efendi'ye gelüp, Hünkâr Kapıcılar-kethüdâsı Ağa dahi Paşakapısı'na gelüp, ma'zûlün hâzinesini temhîr ettikten sonra, Silâhdar Ağa ile Vezîr-kethüdâsı tebdîl Saray-ı hümayûn'a varup, huzûr-ı⁴⁴⁹ fâizü'n-nûr-ı husrevâneye müsûl oldukta, hâtem-i vekâlet-i kübrâ kendüye erzâni buyrulmağla, Müftî-i enâm Es'ad Efendi ile bile hüm'inân Paşakapısı'na geldiler ve selefî Balık-hâne'de üç gün meksden sonra Gelibolu'ya iclâ olundu. Ve ahz-i mührün beşinci günü, Vezîr Müftî Efendi konağına gitti.

Harîk, harîk :

Ve arefe gecesi (19 Ocak 1777), Kız-taşı'nda harîk olup, üç dört menzil muhterik olup, basılmağla zâbitâ(n)⁴⁵⁰ mekânlarına münteşir oldukda⁴⁵¹,

Yeniçeri Ağası Turnacı-zâde Ahmed Ağâ'ya üç tuğ ihsanı :

Yeniçeri Ağası olan [534/b] Hezar-gırad'lı Ahmed Ağâ'ya rütbe-i vezâret i'tâ olunup, Ağalığı ibkâ olunmağla, Ağâ-Paşa oldu ve Zî'l-hicce'nin yirmi dördünde (3 Şubat 1777) Tersâne'de inşa olunan altmış bir zirâ' kebîr kalyon suhûlet ile deryâya nüzûl eyledi ve bir seneden berî Ser-Etibbâ olunan⁴⁵³ Subhî-zâde Aziz Efendi yevm-i mezbûrda azl ve yerine üçüncü def'a sâbık Hekim-başı Mehmed⁴⁵⁴ Sa'id Efendi tekerrür eyledi.

Sene : 1191 (1777).

Muharrem'in dördünde (12 Şubat 1777) Kapdan Paşa olan Gâzi Hasan Paşa tebdil Domaliç (طومالچ) dağına gidüp, on sekiz günde Tersâne kerestesine nizâm verüp geldi. Ve Safer'in gurrasinde (11 Mart 1777) Âstâne'ye Leh elçisi⁴⁵⁵ geldi. Başlı-başına Leh kralı olduğunu tasdik ettirdi. Ve ikinci günü Çavuşlar-duâcısı Hüseyin Efendi, Çavuşân-⁴⁵⁶ kâtibi oldu. Ve Saferin onuncu günü (20 Mart), Yeniçeri Ağası olan Hezârgrâdî Eğri-boyun Tiryâki Ahmed Paşa Tırhala ile ihrâc olunup, yerine Yeniçeri Ağalığı'ndan muhrec, Gelibolu'da menfî olan Mehmed Ağâ, ikinci def'a gelüp, Yeniçeri Ağası oldu⁴⁵⁷. Ve Safer'in on beşinde (25 Mart), Hind'den bir fil ile elçi⁴⁵⁸ kılıklı, top talebi ile nâme-re'sân geldi. Ve yirmi altısında (5 Nisan), Reîsü'l-küttâb Ömer Vahîd Efendi konağında, Moskov elçisi ve mükâleme mürahhası olan Reîs-i sâbık Abdürrezzak Efendi ve Nakîbü'l-eşrâf İbrahim⁴⁵⁹ Efendi ve Beylikci ve Âmedci Efendiler cem' oldu. Ve Rebi'ü'l-evvel'in ikinci günü (10 Nisan 1777), İstanbul⁴⁶⁰ Kadısı olan Hasan Paşa-zâde Efendi⁴⁶¹ azl olunup, yerine kırk üç (1730) vak'asında Şeyhü'l-islâm olan⁴⁶² Abdullah Efendi-zâde Abdülvâhib Efendi nasb olundu. Ve Rebi'ü'l-Evvel'in sekizinci günü (16 Nisan), Vezîr Kethüdâsı olan⁴⁶³ es-Seyyid İbrahim Efendi ma'zûfen Surre-emîni nasb olundukta⁴⁶⁴, Vezîr Mektubcusu Süleyman Efendi Kethüdây-i sadr-ı a'zâmî⁴⁶⁵ mansıb-ı celîlesine, ilm ü ma'rîfetine binâ'en sezâvâr görüldü⁴⁶⁶. Mesbuk değildir. Gerçi Hâlisâ Osman Efendi devr-i Mahmud Hânîden⁴⁶⁷, Küçük-tezkireci'likden Vezîr Kethüdâsı oldu; Amma Mektubcu'dan olduğu yoktur. Ve yirmi üçüncü günü (1 Mayıs 1777),

sadr-ı esbak Sa'id Paşa-zâde Kapıcı-başı Mes'ud Bey bu dehlîz-i zûlmet-âbâd-ı pestîden azm-i izzet-sarây-ı vâlâ-dest eyleyüp, üftâde-i hâk-i râh-ı Hakk oldu. Ve Rebi'ül-âhir'in beşinde (13 Mayıs), Kırım'da⁴⁶⁸ Şâhin Girây zuhûr ve tuğyân etmekle, Kırım Hanı olan Devlet-Girây firâr edüp [535/a], Haliç Kostantanîye'de, Sultânîye nâm mahâlle geldi. Çünkü Muh-sin-zâde merhûm, maraz-ı mevtime, Kaynarca sûlhunda, serbesiyet-i Tatar'a, kütüb-i fıkhiyye⁴⁶⁹ tecvîz ettiği mîkdâr ile yâni hutbe nâm-ı pâdişâhiye ve taklîd-i kazâ ve kuzât-ı Kırım⁴⁷⁰, Devlet-i aliyye tarafından İstanbul'da⁴⁷¹, Rumeli Kazaskeri Efendi tarafından olunup, kavm-i Tâtâr-ı Kırım'ın intihâbı ile muhtarlarına taraf-ı saltanatdan teşrîfât irsâlî ile kabûlü iş'âr oluna. Bu bir hâlettir ki, hânân-ı selefden fark olunmaz, lâfzi bir şey olup⁴⁷², Sâhib Girây usûle zarar getirmeksizin hanlık eder-iken, Devlet-Giray Kırım'da bulunup, ba'zı Tatarı tahrik ile cem'iyet ve Sâhib Giray'ı def' ve kendüyü intihâb ettiklerini mahzer etmelerile⁴⁷³, cânib-i Devlet-i aliyye'den teşrîfât ile ta'zîm olundu. Böyle fitne ikâ'ına dahi kana'at etmeyüp, Kal'a-i cedîd ve Kıl-burun ve Kerş mâdâm Moskovlu yedinde ola, Kırım'da emniyyet olmaz. Bizler ehl-i islâmdan olmağla, bizleri sıyânet pâdişâh-ı islâma lâzımdır⁴⁷⁴ diyerek, mahzerler ile karındaşları Şehbâz-Girây ve []⁴⁷⁵ Girây ve Kırım Kazaskeri'ni⁴⁷⁶ dört yüz nefer ile irsâl etmekle, anlar dahi gelüp⁴⁷⁷, Dolmabahçe'de taraf-ı devletden âmâde kılınan yalıya ve konaklara yerleşüp, yevmiye bin⁴⁷⁸ kuruş masraf peydâ ettirmiş-idi. Bu takrîb Devlet-i aliyye bin kîse masraf-ı zâideye düçâr olduğundan başka, hazmı kaabil değil amma, reddi dahi müşkülter bir hâdise ihdâs ettiğine binâen, merhamet olunup, ricâları kabûlü için Moskov elçisine ve kıraliçesine keff-i yed ettirilmek imkânı taleb olundukta, Moskovlu dahi serbesiyet ahdi ve şartı⁴⁷⁹ fesh olacak zannı ile merkûm⁴⁸⁰ Sâhib-Girây'ın küçük karındaşı olacak Şâhin-Girây nâm ahlak mel'ûnu, kendü ta'limi ile âmîle olacak bilüp, Devlet-Girây karındaşını Kırım'dan ne güne def'etti ise, kıral intikâmını al deyüp, mal ile leşker ile imdâd ettikde, Şâhin-Girây asla⁴⁸¹ ahvâl-i selefte âşinâ değil bir bed asl olup, küffâr i'ânesi ile zuhûr eden dağilerde felâh bulmuş yok, ya ben mi bulacağım?⁴⁸² demeyüp, gelüp Devlet-Girây'ı kaçırıp, kendi Kırım'a yerleştikde, Devlet-Giray dahi bu takrîb, şimdi mahâll-i mezbûr Sultaniye'ye geldi. Bin kırk yedi (1637/38) târihinde Kırım'a Mehmed Giray, Leh'den ve Rus'dan ve Kazak'dan kırk bin kâfir ile gelüp istilâ etmiş-idi. Nihâyet Âstâne'de katl olunduğu [535/b] gibi, bu Şâhin-Girây⁴⁸³ dedikleri pelîd-i anîd keferle leşkeri ile Kırım'a dâhil oldu. Onun dahi âkibeti, Sultân-ı islâm yedinden katl olunmağla, cezâsını bulmaktır.

Ve Rebi'ü'l-âhir'in sekizinde (16 Mayıs 1777), Tersâne-emâneti'nden ma'zûl Selim Efendi Bağdad Kapu-kethüdâsı olmağla, devletini hazm etmeye, Âstâne'de üç yüz kîse sarfı ile konak binâ ettiği için Bağdad Paşası olan Abdullah Paşa'nın ve Acem Şâhi'nin ve Bağdad ve Basra'nın ahvâline ittilâ' eylemek behânesi ile dâr ü diyârından tard olundur ve Surra-emîni olan es-Seyyid İbrahim Efendi, Kars Ser-askeri Canikli Ali Paşa ma'iyetine ta'yîn kılındı ve Rebi'ü'l-âhir'in dokuzunda (17 Mayıs 1777), Büyük Mîr-i âhûr olan el-Hâc⁴⁸⁴ Mustafa Ağa'nın⁴⁸⁵, bana tırıl dedi⁴⁸⁶ fehvâsı üzre kadr-i vüzerâyâ ve ulemâyâ ri'âyet etmediğinden başka⁴⁸⁷, cümleten mülk-i pâdişâh-ı rûy-i zemîn olmak dâ'iyyesi ile âdâb-ı mülûke ri'âyet etmediği için tard olunup, üç tuğ ile Kandiya verilüp, Padişâh-ı âgâh-dil⁴⁸⁸ hazretleri hukûk-ı kadîmeye ri'âyet buyurdukta, hiffet-i aklını isbât edüp, cünûn getirmekle, Bursa'ya götürüldü ve yerine Kapıcılar-kethüdâsı olan Çerkes Mehmed Bey, Büyük Mîr-i âhûr olup, hâlâ Şehin-şâh-ı enâm hazretlerinin Silâhdar'ları olan Ağa hazretlerinin birâderleri⁴⁸⁹ Hasan Ağa, Hünkâr⁴⁹⁰ Kapıcılar-kethüdâsı olup, Durak Paşa-zâde Sa'id⁴⁹¹ Bey, Küçük Mîr-i âhûr nasb olundu.

Ve Rebi'ü'l-âhir'in on beşinde (23 V 1777), Devlet-Girây'a, sâhib-i devlet ziyâfet⁴⁹² eyledi. Ve on sekizinde (26 V 1777), Şâhin-Girây'dan mahzer getirenler Üsküdar'a iskân olundu. Ve yirmi birinde (29 V 1777), Devlet-Girây Sultâniye'den Burgos Çiftliği'ne irsâl olundu ve Cumâde'l-ulâ on sekizinde (24 VI 1777), Bostancı-başî Ömer Ağa ma'zûl olup, yerine Haseki Ağa olan Kara İsmail Paşa-zâde Ali Bey nasb olundu⁴⁹³. Yüz yetmiş dokuz târihinde (1765/66), bu *Abd-i fakır* İsmail kasabasında hâkimü's-şer' iken⁴⁹⁴, mümâileyhin babası Kara İsmail Ağa, Edirne Bostancı-başılığı'ndan muhrec, Ser-bevvâbin ve İsakçı Anbar-emîni ve İsmail Mütevellîsi-idi. İki tuğ, kırk gün mürûrunda üç tuğ ile kâm-yâb oldukda, bir vezîr-i delîr⁴⁹⁵ ve merd-i pür-tedbîr oldu.

Müşârün-ileyh ile baba-oğul ve (mü)mâileyh⁴⁹⁶ Ali Bey ile karındaş olmuş-idik. Bu takrîb hâllerine vâkıf oldum. Ali Bey de rûsûm-ı delîrâne ve kavlinde sâdık⁴⁹⁷ olup, her ne gûne güç⁴⁹⁸ hizmet teklif olunsa, kaçınmayup tahammül etmek ve havf etmemek kârı olup, akl u rüşdü kâmil-idi⁴⁹⁹. Lillâhi'l-hamd. Yolu ile Bostancı-başî oldukda, er oğlu er olduğunu icrâ-birle, memdûh-ı havass u avâm olmağla, akl u rüşdünü isbât eyledi. Ve Cumâde'l-âhire guresinde (7 Temmuz 1777), Dâmad-zâde [536/a] Mehmed Murad Efendi, Sadr-ı Rumeli oldukda, eniştesi olup İzmir Mollası olan, her⁵⁰⁰ türlü rezâletle mevsûf Cevdet'i Tezkireci ve tâzelîğinde tâzesi ve kethüdâsı olan⁵⁰¹ sarhoş Edîb'i Mîrî-kâtibi ve yine tâzelikden gelmekle ma'rûf

Hasib'i, hem Mektubcu, hem Kethüdâ, hem harem Kethüdâsı, hem cümle-ten mülkü olup, mesfûr parmağında olan mutalsam kebîr altun hâtem ile mümâileyhi teshîr etmiş; zîrâ her gördükce kendüye âşıkâne nigâh eder-idi⁵⁰².

Mesfûra lâzım olan, bir devletlüyü⁵⁰³ kendüye bu mertebe meshûr ve müsahhar ettikten⁵⁰⁴ sonra, kendüyü ve efendiye sıyânet iken, her ne kadar müzahrafat var ise iltizâm ve irtikâb ve zûlmün envâ'ına sevk ve âh-ı mazlûmûndan asla tehâşi etmeyüb⁵⁰⁵, hamamcı gibi fâ'ilden ve mef'ûlden ve gâlibden ve mağlûbden aldığı için lisân-ı nâsa düşdüler. Allahü-te'âlâ⁵⁰⁶ encâmını hayr-eyliye⁵⁰⁷. Ve Cümâde'l-âhire'nin yedinci⁵⁰⁸ günü (13 VII 1777), Şeyhü'l-islâm hazretleri⁵⁰⁹ sâhil-hânesinde, sudûr-ı ulemâ ile Sadr-ı a'zâm ve erbâb-ı mükâleme, ba'de'l-müşâvere, Moskov zâhiren Şâhin-Girây'ı⁵¹⁰ taslit-güne, hilâf-ı şer' teklîfi nakz-i ahdini muktezi olmağla, Kara-deniz savâhili kal'aları⁵¹¹ ta'mîr ve muhâfaza; kezâlik Hotin ve Bender ve İsmail⁵¹² muhâfazasına asker ta'yinine mübâşeret olundu. Moskov'ın bu def'a hareketi, Sultan Mahmud Hân-ı merhûm zamânında⁵¹³, Nâdir Ali Şâh'ın mezheb-i hâmis teklîfi ve sohbet-i sülh ile iğfâli sebebinden, sinîn-i vâfire, ihtiyat için mesârife mübtelâ ettiği gibidir. Zîrâ Moskov keferesi mağlûb olsa dahi⁵¹⁴, ma'küle kâ'il olmaz; iğfâl edüp, hîle ile merâmını hâsıl etmeye sa'y eder. « ارشد هم الله تعالى ».

Erbâb-ı hâll ü akd bu nükteye ârif; bâ-husûs Sadr-ı a'zam hazretleri her hizmetde bulunmağla, her şeye ilm-i Yakînîsi olduğu gibi, aynü'l-yakînîsi dahi mevcûd bir fâzıl-ı kâmilidir⁵¹⁵. İhtiyatda noksan olunmaz. Şâhın dedikleri hayvan, kâfiri hayvandır⁵¹⁶. Mehmed Girây mezhebine zehâbı neticepezîr olmaz⁵¹⁷ ve küffârın Nâdir Şâh mesleğine sülûkünü⁵¹⁸ âkıbeti Nâdir Şâh gibi olur⁵¹⁹. Tevârihe⁵²⁰ ittilâ'ı olanlara rûşendir. Ve Cümâde'l-âhire'nin onunda (16 VII 1777), Ayşe Sultan vilâdeti zuhûr etmekle⁵²¹, üç gün top şenliği ile iktifâ olundu. Elli dört gün mürûrunda, bu kevn-i fesadda tenefüs edüp, hıyâbân-ı hadîka-i cinanda tuyûr-ı ahdarân ile tayra mûrg-ı revânı pervâz eyledi. Ve Ramazan'ın dördünde (6 X 1777), kisteyn mevâcibi devri için vezîre kürk geldikde, henüz Sipâhiler ulûfesi tekâmül olunmamış-idi⁵²². Sipâhiler terk-i edeb birle, Sipâhiler Ağası olan Hatib-zâde Ahmed Ağa'ya hücûm ve şemâtete sebep olmuşlar-idi⁵²³. Ramazan'ın altıncı gece (8 X 1777), ba'de'l-iftâr, Hatib-zâde Midilli'ye ve Ocak Kâtibi Seyyid Halil Efendi Limni'ye tagrîb olundu ve Ramazan'ın yedinci günü (9 Ekim), Kapı-tercümanı Kostâki Boğdan Voyvodası [536/b] nasb olundu⁵²⁴.

Ve Kapıcı-başılar[dan]⁵²⁵, kâr-güzârlık ile arîf Kara-hisârî Ahmed Bey, ma'rifet-i ilmîyyesi dahi olmağla istihdâma şâyân olduğunu⁵²⁶, bâlâ-nişîn-i

halka-i vezâret olan Dârendeli Mehmed Paşa hazretleri, tamam⁵²⁷ cevher-i dâniş ve tamam fazl ü kemâl ve tamam neşâ-i akl ü irfân olmağla, kâr-hâne-i devletin hâlel-pezîr olan mevâzi'ini ta'mire kâdir olup, nasfet ve ma'delet ve re'fet ve sahâvet ve şecâ'at ile himmet⁵²⁸ edüp, Boğdan Voyvodası olan Ligor'un Moskov cânibine ta'zîmi hakîki ve Devlet-i aliyye'ye tahkîrâne olduğu için izâlesi vâcib olup, devlete hayr-ı mahzû⁵²⁹ olacağını iz'an ve kemâl-i hurrem ve ihtiyat ile def'î, mezbur Ahmed Bey'e ta'lîm, ol dahi kâbil-i ta'al-lüm⁵³⁰ olmağla, sâir hizmet ile Yaş'a⁵³¹ yol uğratmış olup, başka fermân ile gelüp, geçeceğini inandırıp, te'mîn ettikten sonra, sırrânî sohbet bahânesi ile odayı tahlîye ve vedâ' şeklinde kalıcak, Ahmed Bey'in Şatırı ile refikî gelüp, Ligor'un⁵³² kârını itmam etmekle, Ser-i maktû'ı iş-bu Ramazan'm on dokuzuncu günü (21 X 1777), Bâb-ı hümayûn'a endachte olundu ki, re'y-i rü'yette⁵³³ vücûda gelen umûr, zor-ı kuvvetle gelmez dedikleri işte budur.

Zîrâ sâhib-i devlet ve mâlik-i bizâ'a-i ilm-i fazîlet böyle tedbîr-i isâbet-pezîr⁵³⁴ kılmasa, bu husûsa zor ile mübâşeret olursa, nice hazîne telefî ile nice bin⁵³⁵ nüfûs-ı ibâdullah telef ve nice ma'mûre harab, belki bir dâhiye-i⁵³⁶ uzma peydâ olur-idi. Hakk budur ki, bu husûsda⁵³⁷ fatk u ratkî ne mertebede lâyük olduğunu erbâb-ı şu'urâ i'lân edüp, mu'in-i devlet-i ülyâ ve emîn-nigîn-i vekâlet-i kübrâ⁵³⁸ ve vezîr-i cihan-ârâ ve âsaf-ı memâlik-küşâ, üstâd-ı⁵³⁹ sâhib-fünûn-ı şettâ olduğunu isbat eyledi. Mucîbü'd-du'a⁵⁴⁰, hazret-i celle ve alâ zâtını⁵⁴¹ gâyet fazl ile ma'mûr ettiği gibi mansûr eyliye. Ve leyli-i îd-i fıtrda, erbâb-ı mu'âyede Saray-ı hümayûn'a cem' oldukda, sülûs-i âhir de Ayazma-kapısı dâhilinde, harîk zuhûr ettikde, Saray'dan itfâsına bir ahed çıkmak kânun olmamağla, dâhilde olanlar emr-i mu'âyedeye ve hâricde⁵⁴² olan Cebeci ve Topcu iskât-ı ateşe sa'î ederler-idi. Kable tulû'-ı şems⁵⁴³ mün-tafî oldu.

Ve lezzet-şinâs-ı Çaşniy-i hilm-i vekâr ve dâmen-çîn-i aceb ve is[tî]kbâr olan zillûllah-ı fi'l-âlem hazretleri, mükemmel alay-ı îd ile Sultan Ahmed câmi'ine çıkup, edâ-i vâcibe-i salât-ı îd ile avdet buyurdu ve Şevvâl'in altıncı günü (7 Kasım 1777), tevcihât-ı menâsıb vâkî olup, Selim Ağa-zâde Ahmed Nazîf Efendi, Çavuş-başı Ağa nasb olunup, sâir menâsıbdan ba'zısı tebdîl ve ba'zısı ibkâ olundu⁵⁴⁴. Ve Şevvâl'in onuncu günü (11 Kasım 1777), dîvân-ı hümayûn olup, Boğdan Bey'i⁵⁴⁵ nasb olunan Kostaki'ye kırmızı küka geydirilüp, Voyvodalığını zabta izin-i hümayûn sudûru iş'âr buyrulup [537/a], altı gün sonra Âstâne'den çıkup Boğdan'a revâne oldu. Ve Kırmılı nefret edüp, Şâhin Giray'a hücum birle, Girây-i mesfûru mecrûh ettikleri haberi Âstâne'ye geldi.

Ve Zi'l-ka'de'nin on dördüncü günü (14 Aralık 1777), hazret-i Pâdişâh-ı rûy'-i zemin, hâmiy-i dîn-i mu'în, şer'-i mübîn, şeh-i âkil, şehin-şeh-i kâmil, vâris-i memleket-i Süleymânî, âb-ı rûy-i gürûh-ı⁵⁴⁶ Osmânî, zîver-i taht ve efser-i nâsih-i menkabet⁵⁴⁷-i İskender, bâ'is-i iltisâm-ı⁵⁴⁸ sügür-ı⁵⁴⁹ İslâm, vâsıta-i intizâm-ı umûr-ı enâm, es-Sultan Abdülhamîd Hân Efendimiz hazretleri, mahmiyye-i İslâmbol'da, Bahçe-kapısı dâhilinde, binâsına mübâşeret buyurdıkları İmâret-i âmire⁵⁵⁰ ve sebîl-i müşâbih-i sel-sebîl ve çeşme-i âb-ı hayât-revân⁵⁵¹ ve mekteb-i sıbyân tekmîle reside olmağla, iş-bu yevm-i sa'idde, sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât, Pâdişâh-ı âlem-ârâ, sâhib-kırân-ı kişver-küşâ hazretleri, bi'z-zât debdebe-i saltanatları ile teşrîf buyurdukda, muntazır olan sadr-ı a'zamı Dârendeli Fâzıl Mehmed Paşa⁵⁵² ve sadr-ı fetvâsı sâ'dü's-su'ûd-ı ulemâ Es'ad Molla Efendi hazretleri istikbâl; Matbah-ı⁵⁵³ imâretde tabh olunan ta'am⁵⁵⁴, fi-sebilillâh fukaraya ziyâfet olunup, çeşmeden ve sebilden su yerine şerbet-i sükkar icrâ ve cümle atşânı irvâ buyurup, ta'yîni olmayan muhtâc-ı⁵⁵⁵ medâris dânişmendânına ve tekkeler dervîşânına muayyen buyruldu.

Hakk budur ki, her mahâlde hayrâta bahâne yok. Lâkin⁵⁵⁶ böyle mahâllinde vâki' olan eseri, yevmiye⁵⁵⁷ suyundan, ekmeğinden⁵⁵⁸ intifâ' edenlerden mâ'da, gelüp geçen günde kırk bin adam, bârik Allah deyüp, hayır du'a ile geçer⁵⁵⁹. Doğrusu, bu mahâlli ta'yîn buyurmağla, isbât-ı fetânet ve zekâ buyurdular; Hatta bu *Abd-i kâtibü'l-hurûf*, şol mertebe pesend ve tahsîn kıldım ki, on üç seneden berü, gece-gündüz⁵⁶⁰ sa'y-i cemîl ile cem' ü te'lîf ettiğim iş-bu «*Mür'it-tevârihi mi*», nâm-ı hümayûnuna mensûb kıldığım gibi, hitâmını iş-bu hayrât ve hasenât ile tekmîl eyledim. Ola ki, emniyyet bahş-ı âlemyân olan Rabb-i müste'ân dergâh-ı izzetinde kabûl ve makbûl eyliye. Çünkü Hübût-ı ebû'l-beşer⁵⁶¹ aleyhü's-selâmdan hicret-i men-lehül-izz ve's-şerefe gelince, altı bin iki yüz on altı sene ve hicretten iş-bu seneye⁵⁶² gelince, bin yüz doksan bir sene ki, cem'an yedi bin dört yüz yedi sene eder. «Fe-li'l-lâhi'l-hamdu ve'l-minne = قلله الحمد والمنة»

Hicretin bin yüz kırk beş (1732) sâline gelince, yedi bin üç yüz elli bir senelik havâdisi *Takvîm Tarihi*'ne şerh edüp ve, elli altı senelik havâdisi⁵⁶³ dahi metnen ve şerhen tahrîr eyledim ve bu elli altı seneden yirmi seneliğini⁵⁶⁴ Subhi Efendi ve İzzî Süleyman Efendi rahmetullahı aleyhümâ, ale't-tarîku't-tafsîl mücelled tevârih kılmuşlar. Lâkin bin yüz altmış beş (1752) den⁵⁶⁵ iş-bu doksan bir (1777) sâline gelince, yirmi altı sene⁵⁶⁶ için ne icmâlen ve ne tafsilen⁵⁶⁷, mâbeyn-i defîne kimesne tevârih imlâ etmemekle, bu yirmi altı senede tafsilen ve icmâlen ve metnen ve şerhen muvaffak oldum; ola ki, Sultân-ı gaybedân izz-e'sânuhu hazretleri habl-i metin-i [537/b] devlet-i Osmâniye'yi merbût-ı evtâd-ı ebedü'l-âbâd eyliye. Âmin⁵⁶⁸.

«ثم الحمد لله، ثم الحمد لله، ثم الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم»

CEDVEL-İ SELÂTİN-İ ÂL-İ OSMAN:

Sâl-i cülûs: Sene ⁵⁶⁹ .	Saltanatı Sene ⁵⁷⁰ .	Mah.	Ömrü: Sene ⁵⁷¹ .	Sâl-i vilâdet: Sene ⁵⁷² .	Sâl-i vefât: Sene ⁵⁷³ .	
1) 699	27	—	69	657	726	Sultan Osman bn. Ertuğrul Gâzi.
2) 726	35	—	74	687	761	Sultan Orhan Hân bn. ⁵⁷⁴ Osman Hân.
3) 761	31	—	65	726	791	Sultan Murad el-ma'rûf be-Gâzi Hüdâvendigâr bn. Orhan Hân ⁵⁷⁵ .
4) 791	14	—	44	761	805	Sultan Yıldırım Bayezid Hân bn. Hüdâvendigâr Hân.
5) 806	11	—	—	—	—	Sultan Süleyman Hân bn. Yıldırım Hân ve Sultan Musa bn. Yıldırım Hân ⁵⁷⁶ .
6) 816	8	—	43	781	824	Sultan Mehmed Hân bn. Yıldırım Hân «Bu Sultan Mehmed ile Yıldırım Hân mâbeyni on bir sene tevârih. Ancak bırakırlar. Lâkin ebñây-i Yıldırım'dan Süleyman ve Musa Edirne'de on bir sene saltanat etmişlerdir» ⁵⁷⁷ .

Sâl-i cülûs: Sene.	Saltanat-ı Sene.	Mah	Ömres: Sene.	Sâl-i vilâdet: Sene.	Sâl-i vefât: Sene.	
7)	824	20	—	806 ⁵⁷⁸	844	Sultan Murad-ı sâni bn. Mehmed Hân.
8)	844	05	—	833 ⁵⁷⁹ (Hâ'')	849	Sultan Mehmed-i Sâni Fâtih bn. Murad-ı sâni.
9)	849	06	—	—	855	İkinci def'a cülûs-ı Sultan Murad-ı sâni.
10)	855	31	—	—	886	İkinci def'a cülûs-ı Fâtih Sultan Mehmed.
11)	886	32	—	851	918	Sultan Bayezid ⁸⁰ bn. Mehmed Hân.
<hr/>						
		220 ⁵⁸¹				
12)	918	09	—	872	926	Sultan Selim Hân bn. Bayezid Hân.
13)	926	48	—	900	974	Sultan Süleyman ⁸² bn. Selim Hân.
14)	974	08	5	929	982	Sultan Selim bn. Süleyman Hân-ı sâni ⁸³ .
15)	982	20	8	953	1003	Sultan Murad-ı sâlis bn. Sultan Selim-ı sâni ⁸⁴ .
16)	1003	09	2	974	1012	Sultan Mehmed Hân-ı sâlis bn. Murad-ı sâlis ⁸⁵ .
<hr/>						
		314	15			
17)	1012	14	—	998	1026	Sultan Ahmed Hân bn. Mehmed Hân ⁸⁶ .
18)	1026	...	3	1000 ⁸⁸⁷	Sultan Mustafa bn. Mehmed Hân ⁸⁸ .
19)	1026	4	1	1013	1031	Sultan Osman Hân-ı sâni bn. Ahmed Hân.
20)	1031	1	4	—	1032	İkinci def'a Sultan Mustafa Hân.

Sâl-i cülûs: Sene.	Saltanatı: Sene.	Ömre: Sene.	Sâl-i vîlâdet: Sene.	Sâl-i vefat: Sene.	
21) 1032	17	—	1021	1049	Sultan Murad Hân-ı râbî ⁵⁹⁰ bn. Ahmed Hân.
22) 1049	09	9	1024	1058	Sultan İbrâhîm Hân bn. Ahmed Hân.
23) 1058	41	—	1051	1099	Sultan Mehmed Hân-ı râbî' bn. İbrahim Hân.
24) 1099	03	8	1052	1102	Sultan Süleyman-ı sâni ⁵⁹⁰ bn. İbrahim Hân.
25) 1102	03	8	1052	1106	Sultan Ahmed Hân-ı sâni bn. İbrahim Hân.
26) 1106	09	—	1074	1115	Sultan Mustafa Hân-ı sâni bn. Mehmed Hân ⁵⁹¹ .
27) 1115	28	—	1084(Hâi') ⁵⁹²	1143	Sultan Ahmed Hân-ı sâlis bn. Sultan Mehmed Hân-ı râbî'. 1149 vefatları ⁵⁹³ .
28) 1143	25	—	1108	1168	Sultan Mehmed Hân bn. Mustafa Hân ⁵⁹⁴ .
29) 1168	03	—	1129	1171	Sultan Osman bn. Mustafa Hân ⁵⁹⁵ .
30) 1171	16	8	1129	1187	Sultan Mustafa Hân-ı sâlis bn. Ahmed Hân-ı sâlis.
	4	56			
	491	48			
		8			

Dört yüz doksan bir sene sekiz mâha, müddet-i saltanat-ı âl-i Osman bâliğ olmuştur. (أبدھم الہ تالی) Ebede hü-mullahu te'âlâ lâ gâyetü'd-devrân, nevbet-i saltanat ile sulân-ı zaman olan gevketü mehâbetü kerametü Sultan Ab-dülmânîk Hân bn. es-sultân.

Ahmed Hân-ı sâlis hazretleri bin yüz seksen yedi senesi Zi'l-ka'de'sinin onuncu [23 Ocak 1774] Cuma günü ba'de'z-zuhûr, serîr-i Saltanat-ı İslâma teşrif ve cülûs buyurmağla, cemi' ibâdullahı handan eyledi⁵⁹⁶.

[538/a] CEDVEL-İ VÜZERÂ-Y-İ A'ZAMÜN :

Medhâl: Sene.		Müddet-i vezâret : Sene. Mah.
728	Alâeddin Ali Paşa ki, birâder-i Sultan Orhan'dır. İbtidây-i vüzerâdır ⁵⁹⁷ .	10
738	Şehzâde Süleyman Paşa bn. Sultan Orhan.	23 ⁵⁹⁸
770	Hayreddin Paşa ki, Kara Halil Çenderi'dir. Kazaskerlikden vezârete ⁵⁹⁹ nakl etmiştir.	18
788	Ali Paşa veled-i Kara Halil Paşa. Bu dahi Kazaskerlikden vezîr olmuştur ⁶⁰⁰ .	18 .. 26 ..
814	İbrahim Paşa veled-i Kara Halil Paşa ⁶⁰¹ .	18 ..
832	Halil Paşa bn. İbrahim Paşa.	25
857	Mahmud Paşa. Vezîr oldu ⁶⁰² .	15 ..
872	Rum Mehmed Paşa.	3
875	İshak Paşa.	2
877	Mahmud Paşa ikinci def'a vezîr oldu. Bir sene mürûrunda tekâüd. Ba'dehu maktûldür ⁶⁰³ .	1 ..
878	Gedik Ahmed Paşa.	4 ..
882	Mehmed Paşa Karamânî.	4 ..
886	İshak Paşa. İkinci def'a.	2
888	Davud Paşa.	4 ..
902	Ahmed Paşa bn. Hersek.	1
903	İbrahim Paşa.	2
905	Mesih Paşa.	2
907	Hadım Ali Paşa.	2
909	Ahmed Paşa bn. Hersek. İkinci def'a.	3

Medhâl: Sene.		Müddet-i Sene.	Vezâret : Mah.
912	Hadım Ali Paşa. İkinci def'a.	5	
917	Ahmed Paşa bn. Hersek. Üçüncü def'a	1	
918	Mustafa Paşa.	1	..
918	Sinan Paşa.	0	6
918	Ahmed Paşa bn. Hersek. Dördüncü def'a	2	..
920	Hadım Sinan Paşa.	3	
923	Yunus Paşa.	2	
925	Piri Paşa.	4	..
929	İbrahim Paşa ⁶⁰⁴ .	13	..
942	Ayas Paşa.	2	
944	Lûtfi Paşa.	3	
947	Hadım Süleyman Paşa.	4	
951	Rüstem Paşa.	19	
970	Ahmed Paşa. Birâder-i Rüstem Paşa	2	
971	Semiz Ali Paşa.	1	
972	Tavil Mehmed Paşa.	15	
987	Ahmed Paşa. Dâmâd-ı Rüstem Paşa.	1	..
988	Sinan Paşa	2	..

[538/b]Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i izâm ya'ni dokuz yüz seksen sekizde Sinan Paşa mührü alup, iki senede ma'zûl oldukda :

990	Siyâvuş Paşa.	2	
992	Osman Paşa.	1	
993	Mesih Paşa.	1	..
994	Siyâvuş Paşa. İkinci def'a ⁶⁰⁵ .	3	..
997	Sinan Paşa. İkinci def'a.	2	..
999	Ferhad Paşa.	1	
1000	Siyâvuş Paşa. Üçüncü def'a.	3	—606

Medhâl: Sene.		Müddet-i Sene.	Vezâret : Mah.
1003	Sinan Paşa. Üçüncü def'a.		—
1003	Ferhad Paşa. İkinci def'a.	.	—
1004	Sinan Paşa. Dördüncü def'a ⁶⁰⁷ .	1	
1004	Lala Mehmed Paşa. Üç günde vefât etti ⁶⁰⁸ .	.	
1004	Sinan Paşa. Beşinci def'a.	.	—
1004	İbrahim Paşa.	1	..
1005	Diğer Sinan Paşa. Bir ay vezâret etmiştir.		1
1005	İbrahim Paşa. İkinci def'a.	1	
1006	Hadım Hasan Paşa.		—
1006	Cerrah Mehmed Paşa.	1	..
1007	İbrahim Paşa. Üçüncü def'a.	3	
1010	Yemişçi Hasan Paşa.	2	..
1012	Yavuz Ali Paşa.	1	
1013	Lala Mehmed Paşa.	2	
1015	Derviş Paşa.	2	—
1015	Murad Paşa. Kuyucu.	5	..
1020	Nasuh Paşa.	3	
1023	Kara Mehmed Paşa.	3	
1026	Halil Paşa.	2	..
1028	Kara Mehmed Paşa. İkinci def'a.	1	
1029	Çelebi Ali Paşa.	1	
1030	Hüseyin Paşa.	2	—
1030	Dilâver Paşa.		..
1030	Davud Paşa.		
1030	Merre Hüseyin Paşa. Yirmi dört günde azl.		
1030	Lefkeli Mustafa Paşa.	1	
1031	Gürcü Mehmed Paşa.	1	

Medhâl: Sene.		Müddet-i Sene.	Vezâret : Mah.
1032	Merre Hüseyin Paşa. İkinci def'a.		—
1032	Kemankeş Ali Paşa.	1	
1033	Çerkes Mehmed Paşa.	1	
1034	Hâfız Ahmed Paşa.	2	
1036	Halil Paşa. İkinci def'a.	1	
1037	Hüsrev Paşa.	4	
1041	Hâfız Ahmed Paşa. İkinci def'a.		—

[539/a] Zeyl-i cedvel-i vüzerâ-i kirâm yâni bin kırk birde Hâfız Paşa'dan sonra mühre nâil olanlar⁶⁰⁹.

1041	Receb Paşa.		1
1041	Mehmed Paşa ⁶¹⁰ .	5	
1046	Bayram Paşa.	2	..
1048	Tayyar Mehmed Paşa.		5
1048	Mustafa Paşa ⁶¹¹ .	5	
1053	Mehmed Paşa ⁶¹² .	2	
1055	Sâlih Paşa.	2	
1057	Ahmed Paşa ⁶¹³ .	1	
1058	Mehmed Paşa ⁶¹⁴ .	1	
1059	Murad Paşa.	1	
1060	Melek Ahmed Paşa.	1	..
1061	Siyâvuş Paşa.		3
1061	Gürcü Mehmed Paşa.	1	..
1062	Tarhoncu Ahmed Paşa.		10
1063	Derviş Mehmed Paşa ⁶¹⁵ .	1	—
1064	İbşir Mustafa Paşa.		7
1065	Murad Paşa. İkinci def'a.		3
1065	Süleyman Paşa ⁶¹⁶ .		8

Medhâl: Sene.		Müddet-i Sene.	Vezâret : Mah.
1066	Zurna-zen Mustafa Paşa. Dört sâ'at vezâret etmiştir ⁶¹⁷ .		
1066	Siyâvuş Paşa. İkinci def'a.		2
1066	Boynu-eğri Mehmed Paşa.		4
1066	Köprülü Mehmed Paşa.	6	
1072	Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa.	15	
1087	Merzifonî Mustafa Paşa.	8	..
1095	Kara İbrahim Paşa.	2	
1097	Süleyman Paşa.	1	
1098	Siyâvuş Paşa.	1	
1099	İsmail Paşa.		2
1099	Tekfur-dağlı Mustafa Paşa.	2	..
1101 ⁶¹⁸	Köprülü-zâde Mustafa Paşa.	2	6
1102	Arabacı Ali Paşa.		7
1103	El-Hâc Ali Paşa ⁶¹⁹ .	2	
1104	Bıyıklı Mustafa Paşa.	1	
1105	Defterdar Ali Paşa ⁶²⁰ .	1	2
1106	Elmas Mehmed Paşa.	2	—
1109	Amca-zâde Hüseyin Paşa ⁶²¹ .	5	2
1114	Daltaban Mustafa Paşa.		5
1114	Râmi Mehmed Paşa.		—
1115	Nişancı Ahmed Paşa.		3
1115	Dâmad Hasan Paşa.		10

[539/b] Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i fihâm, ya'ni Damad Hasan Paşa bin yüz on beşde mührü alup, ba'dehu mühre nâil olanlar.

1116	Kalaylı Ahmed Paşa.		4
1116	Baltacı Mehmed Paşa.	1	4

Medhâl: Sene.		Müddet-i Sene.	Vezâret : Mah.
1118	Çorlulu Ali Paşa.	4	3
1122	Köprülü-zâde Nu'man Paşa.		2
1122	Baltacı Mehmed Paşa. Def'a-i sâniye.	1	6
1123	Yusuf Paşa.	1	..
1124	Süleyman Paşa.		5
1125	İbrahim Paşa. Ondokuz günde azl ⁶²²		
1125	Damad Ali Paşa.	3	4
1128	Halil Paşa.	1	1
1129	Nişancı Mehmed Paşa.		9
1130	Damad İbrahim Paşa.	13	..
1143	Silâhdar Mehmed Paşa.		5
1143	Kaba-kulak İbrahim Paşa.		7
1144	Osman Paşa ⁶²³ .		6
1144	Hekim-başı zâde Ali Paşa.	3	—
1148	İsmail Paşa.		3
1148	Diğer Silâhdar Mehmed Paşa.	1	8
1150	Muhsin-zâde Abdullah Paşa.		4
1150	Yeğen Mehmed Paşa.	1	1
1151	İvaz el-Hâc Mehmed Paşa.	1	—
1153	Yekçeşm Ahmed Paşa.	1	11
1155	Hekim-başı zâde Ali Paşa. Def'a-i sâniye..	1	—
1156	Es-Seyyid Hasan Paşa.	3	..
1159	Tiryaki Mehmed Paşa.	1	1
1160	Eğri-boyun Abdullah Paşa.	2	4
1163	Divitdâr Mehmed Paşa.	2	—
1165	Mîr-i âhûr Mustafa Paşa.	3	..
1168	Hekim-başı zâde Ali Paşa. Üçüncü def'a.		2

Medhâl: Sene.		Müddet-i Sene.	Vezâret : Mah.
1168	Nâili Abdullah Paşa ⁶²⁴ .		5
1169	Yirmisekiz-zâde Mehmed Sa'id Paşa.		—
1169	Sadr-ı sâbık Mustafa Paşa ⁶²⁵ . İkinci def'a.		7
1170	Râgıb Mehmed Paşa.	6	5
1176	Kâtib Hamza Paşa.	—	1
1177	Mir-i âhûr Mustafa Paşa. Üçüncü def'a.	1	—
1178	Muhsin-zâde Mehmed Paşa.	3	5
1182	Silâhdar Hamza Paşa ⁶²⁶ .		1
1182	Emin Paşa.		10
1183	Moldovancı Ali Paşa.		4

[540/a] Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i âli-şân, ya'ni Moldovancı Ali Paşa, bin yüz seksen üç sâlinde ma'zûl olduktan sonra gelen vüzerâ.

1183	Halil Paşa ⁶²⁷ .	1	1
1184	Silâhdar Mehmed Paşa ⁶²⁸ .		11
1185	Muhsin-zâde Mehmed Paşa. Def'a-i sâniye.	2	10
1188	İzzet Mehmed Paşa.		11
1189	Derviş Mehmed Paşa.	1	6
1190	Dârendeli Mehmed Paşa ⁶²⁹ .	1	8
1192	Yeniçeri Ağası Mehmed Paşa.	1	..
1193	Silâhdar es-Seyyid Mehmed Paşa.	1	8

«İşbu Sadr-ı vâlâya ibtidâ câlis olan Alâeddin Paşa.
Yüz otuz yedinci vezir, hâlâ ziynet-bahş-i vâlâdır⁶³⁰.

Ettekerrürât :

Sinan Paşa ⁶³¹ 5 kerre.	Hersek-zâde Ahmed Paşa: 4 kerre.	İbrahim Paşa: ⁶³² 3 kerre.
Siyâvuş Paşa: 3 kerre ⁶³³ .	Hekim-başı zâde Ali Paşa: 3 kerre ⁶³⁴ .	Mir-i âhûr Mustafa Paşa 3 kerre ⁶³⁵ .

Mahmud Paşa	Hadım Ali Paşa:	İshak Paşa :	
2 kerre.	2 kerre.	2 kerre.	
Ferhad Paşa:	Kara Mehmed Paşa:	Merre Hüseyin Paşa:	
2 kerre.	2 kerre.	2 kerre.	
Halil Paşa:	Hâfız Paşa	Murad Paşa:	Diğer Siyâvuş
2 kerre.	2 kerre.	2 kerre.	Paşa: 2 kerre.
Baltacı Mehmed Paşa:	Muhsin-zâde Mehmed	İzzet Mehmed Paşa:	
2 kerre.	Paşa: 2 kerre ⁶³⁰ .	2 kerre.	

Nasb-ı sinîn:		Müddet-i vezâret:	
		Sene	Mah.
1195	Def'aten İzzet Mehmed Paşa	1	7
1196	Yeğen Mehmed Paşa		4
1197	Halil Hamîd Paşa.	2	3
1199	Hazinedar Ali Paşa.		10
1200	Yusuf Paşa.	1	

[540/b]

CEDVEL-İ MEŞÂYİH-İ İSLÂM :

Sene-i dühûl ⁶³⁷ :		Müddet-i meşihat:	
		Sene.	Mah.
857	Hızır Bey. Feth-i Kostantaniyye'de Kadı olup, kazasına fetvâ zamm olundu ⁶³⁸ .	6	
863	Molla Hüsrev.	14	
877	Molla Abdülkerim	2	
879	Molla Ali Arabî. Müderris-iken fetvâ zamm olundu ⁶³⁹ .	2	
880 ⁶⁴⁰	Molla Hüsrev. Der def'a-i sâniye ⁶⁴¹ .	4	
885	Molla Gürânî.	8	
893	Molla Ali Arabî. Der def'a-i sâniye ⁶⁴² .	8	

Sene-i dühûl:		Müddet-i meşihat:	
		Sene.	Mah.
901	Efdâl-zâde Hamîdü'd-dîn.	8	
909	Ali Cemâlî.	23	
932	Kemâl Paşa-zâde Ahmed bn. Süleyman.	08	
940	Sa'dî Efendi.	05	
945	Çivi-zâde Şeyh Mehmed Efendi	03	
948	Kâdirî Efendi.	01	
949	Muhiddin Mehmed bn. Ali el-Fenârî.	03	
952	Ebû's-su'ud Hoca Çelebî	30	
982	Hâmid Efendi.	3	
985	Kadı-zâde Ahmed Efendi.	3	
988	Ma'lûl-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi.	5	
993	Çivi-zâde Mehmed Efendi.	2	..
995	Şeyh ⁶⁴³ Abdülkadir bn. Hacı.	2	
997	Bostan-zâde Mehmed Efendi ⁶⁴⁴ .	3	..
1000	Zekeriyya Efendi ⁶⁴⁵ .	1	3
1001	Bostan-zâde Mehmed Efendi. Der def'a-i sâniye ⁶⁴⁶ .	5	
1006	Hoca Sa'deddin Efendi bn. Hasan Can.	2	
1008	Sun'ullah Efendi.	2	
1010	Mehmed Efendi. Hoca-zâde.	2	..
1011	Sun'ullah Efendi. Der def'a-i sâniye		1
1011	Ebü'l-meyâmin Mustafa Efendi.	2	
1013	Sun'ullah Efendi. Der def'a-i sâlise ⁶⁴⁷ .	2	
1015	Ebü'l-meyâmîn Mustafa Efendi. Der def'a-i sâniye ⁶⁴⁸ .		4
1015	Sun'ullah Efendi. Der def'a-i râbi'a ⁶⁴⁹ .	2	
1017	Mehmed Efendi. Hoca-zâde. İkinci def'a.	7	..
1024	Es'ad Efendi bn. Sa'deddin ⁶⁵⁰ .	7	

Sene-i dühûl:		Müddet-i meşihat:	
		Sene.	Mah.
1031	Yahya Efendi bn. Zekeriyya Efendi.	1	—
1032	Es'ad Efendi. Der def'a-i sâniye ⁶⁵¹ .	1	—
1034	Yahya Efendi. Der def'a-i sâniye ⁶⁵² .	7	
1041	Ahi-zâde Hüseyn Efendi.	2	
[541/a] Zeyl-i cedvel-i meşayih-i islâm. Ahi-zâde Hüseyn Efendi'den sonra ⁶⁵³ .			
1043	Yahya Efendi. Üçüncü def'a.	10	—
1053	Ebû-Sa'id Mehmed Efendi.	2	
1055	Mu'id Ahmed Efendi.	2	..
1057	Abdurrahim Efendi.	2	
1059	Bahâyi Mehmed Efendi ⁶⁵⁴ .	2	..
1061	Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi.		4
1061	Ebû-Sa'id Efendi. İkinci def'a.	1	
1062	Bahâyi Efendi. İkinci def'a.	1	—
1064	Ebû-Sa'id Efendi. Üçüncü def'a.	1	—
1065	Hüsâm-zâde Abdurrahman Efendi.	3	..
1066	Memik-zâde Mustafa Efendi. Bir gün müftü oldu.		
1066	Hoca-zâde Mes'ud Efendi. Dört ay müftü oldu ⁶⁵⁵ .		4
1066	Hanefî Mehmed Efendi. Beş aydır ⁶⁵⁶ .		5
1067 ⁶⁵⁷	Bâli-zâde Mustafa Efendi.		—
1067	Bolavi Mustafa Efendi.	2	..
1069	Esîri Mehmed Efendi.	3	1
1072	Sun'i-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi.		10
1073	Minkârî-zâde Yahya Efendi.	11	—
1084	Ali Efendi.	13	..
1097	Ankaravî Mehmed Efendi.	1	1

Sene-i dühûl:	Müddet-i meşhat:	
	Sene.	Mah.
1098 Dabbâğ-zâde Mehmed Efendi.	.	4
1099 Es-Seyyid Feyzullah Efendi. Yirmi bir gün müftü oldu.		..
1099 Dabbâğ-zâde Mehmed Efendi ⁶⁵⁸ . İkinci def'a.	2	5
1101 Ebû-Sa'id-zâde Feyzullah Efendi.	2 ⁶⁵⁹	—
1103 Ali Efendi. İkinci def'a iki ay fetvâ verdi ⁶⁶⁰ .		2
1103 Ebû Sa'id-zâde Feyzullah Efendi. İkinci def'a.	2	3
1105 Sâdık Mehmed Efendi.		9
1106 İmâm-ı Sultânî Mehmed Efendi. İki aydır.		2
1106 Es-Seyyid Feyzullah Efendi. İkinci def'a.	8	—
1115 Yekçeşm Hüseyin Efendi. Yirmi gündür.		
1115 İmâm-ı Sultânî Mehmed Efendi. İkinci def'a.		5
1115 Başmakçı-zâde es-Seyyid Ali Efendi.	3	1
1118 Sâdık Mehmed Efendi. İkinci def'a.	1	1
1119 Ebe-zâde Abdullah Efendi.	3	
[541/b] Zeyl-i cedvel-i meşâyih-i islâm ⁶⁶¹ .		
1122 Paşmakçı-zâde es-Seyyid Ali Efendi. İkinci def'a.	1	—
1124 ⁶⁶² Ebe-zâde Abdullah Efendi. İkinci def'a ⁶⁶³ .	1	1
1125 Atâullah Efendi.		4
1125 İmâm-ı Sultânî Mehmed Efendi.	1	4
1126 Mirzâ Mustafa Efendi.	.	—
1127 Menteş-zâde Abdürrahim Efendi.		—
1129 İsmail Efendi.	.	—
1130 Abdullah Efendi.	13	
1143 Mirzâ-zâde eş-Şeyh Mehmed Efendi.		—

Sene-i dühûl:		Müddet-i meşihat:	
		Sene.	Mah.
1143	Başmakçı-zâde es-Seyyid Abdullah Efendi.		10
1144	Damad-zâde Ebûlhayr Ahmed Efendi.	2	
1146	İshak Efendi.	1	1
1147	Dürri Mehmed Efendi.	1	—
1148	Es-Seyyid Mustafa Efendi.	9	2
1158	Mehmed Sâhib Piri-zâde Efendi.	1	2
1159	Ser-etibbâ Hayâtî-zâde Mehmed Emin Efendi.		—
1159	Ak Mahmud-zâde es-Seyyid Mehmed Zeynelâbidin el-Hüseynî.	1	10
1161	Mehmed Es'ad Efendi.	1	1
1162	Kara Halil Efendi-zâde Mehmed Sa'id Efendi.		11
1163	Es-Seyyid Mürtaza Efendi.	5	..
1168	Vessaf Abdullah Efendi.		4
1168	Damad-zâde Feyzullah Efendi.	1	2
1169	Dürri-zâde Mustafa Efendi.		9
1170	Damad-zâde Feyzullah Efendi. İkinci def'a.		10
1171	Mehmed Sâlih Efendi.	1	—
1172	Çelebi-zâde İsmail Âsım Efendi.	.	9
1173	Hattat Velîyüddin Efendi.	1	—
1175	Kara-Bekir-zâde Ahmed Efendi.	.	9
1175	Dürri-zâde Mustafa Efendi. İkinci def'a.	5	1
1180	Hattat Velîyüddin Efendi. İkinci def'a.	1	7
1182	Piri-zâde Osman Molla Efendi.	1	4
1183	Mirzâ-zâde es-Seyyid Mehmed Sa'id Efendi.	3	—
1187	Şerif-zâde es-Seyyid Mehmed Molla Efendi.		—

[542/a] Zeyl-i cedvel-i Meşâyih-i islâm.

Sene-i dühûl:		Müddet-i meşihat :	
		Sâl.	Mah.
1187	Dürri-zâde Mustafa Efendi. Der def'a-i sâlisê.	1	—
1188	İbrahim Beyefendi.		10
1189	Sâlih-zâde Mehmed Emin Efendi.	1	4
1190	Üçüncü. Es'ad Efendi ⁶⁶⁴ .	1	10
1192	Hâlâ mesned-nişin-i sadr-ı fetvâ Şerif Mehmed Efendi hazretleri.		..

Bu Devlet-i Osmâniye'de Sadr-ı fetvâ'ya su'ûd eden zevât seksen üç olmuştur.

83

25 Tekerrür.

108

Müftî Sun'ullah Efendi : 4 Kerre. Yahya Efendi : 3 Kerre. Ebû Sa'id Efendi : 3 kerre. Dürri-zâde Mustafa Efendi : 3 kerre. Molla Hüsrev : 2 kerre. Molla Arabî : 2 kerre. Bostan-zâde : 2 kerre. Ebû'l-meyâmin : 2 kerre. Hoca-zâde : 2 kerre. Es'ad Efendi : 2 kerre. Bahâyî : 2 kerre. Dabbağ-zâde : 2 kerre. Ali Efendi : 2 kerre. Ebû-Sa'id-zâde : 2 kerre. Es-Seyyid Feyzullah Efendi : 2 kerre. İmam Mehmed Efendi : 2 kerre. Sâdık Efendi : 2 kerre. Paşmakçı-zâde es-Seyyid Ali Efendi : 2 kerre. Ebe-zâde : 2 kerre. Damad-zâde Feyzullah Efendi : 2 kerre. Hat-tat Veli Efendi : 2 kerre.

Rum-ili Kazaskerlerinin evveli Molla Kastalânîdir. Sene: 880.

Anadolu Kazaskerlerinin evveli Hacı Hasan-zâde. Sene: 886.

İbtidâ İstanbul Kadısı Hızır Beydir. Sene: 857.

İbtidâ Yeniçeri Ağası olan Mir-i alem Ya'kub Ağa'dır. sene: 821.

METNE AİT NOTLAR

- 1 A.E. «Ve azi-i Abdullah Pa-
şa» ifâdesi yok.
- 2 A.E. «Ve» yok.
- 3 A.E. Tulıca (= تولیحه).
- 4 - H.T. «Ez sahrâ-i kasaba-i
Şumnu» şeklinde.
- 5 A.E. Be-Âstâne.
- 6 A.E. On sene.
- 7 A.E. Hâtem.
- 8 A.E. Mes'ûdeleri.
- 9 A.E. Derûnlarında.
- 10 A.E. Terek.
- 11 H.T. Zaman
- 12 A.E. Paşı.
- 13 H.T. Muhammedi yazılmış;
Sonra satır arasına başka bir imlâ
ile Efendi kelimesi ilâve olunmuş.
A.E. Mehmed Efendi'ye.
- 14 A.E. Bu başlık yok.
- 15 A.E. Eczası ile.
- 16 A.E. Olup.
- 17 H.T. Âstâne'de.
- 18 A.E. Şervet.
- 19 A.E. İyâsî (عیاسی).
- 20 A.E. Bu kelime yok.
- 21 H.T. Akıbinden.
- 22 A.E. Hisar.
- 23 A.E. Fillerinden.
- 24 H.T. Mühür.
- 25 A.E. A'yâda (= اعیاده) şek-
linde yazılı.
- 26 H.T. Şimdi.
- 27 A.E. Etmezler.
- 28 H.T. İlmîne.

- 29 H.T. Müdebbir.
- 30 A.E. Kızıye (= کیزیه) şek-
linde.
- 31 A.E. Hamlede.
- 32 A.E. Mikdarında.
- 33 H.T. Mikdarınca.
- 34 H.T. Mecmû'ı.
- 35 H.T. Sipâhiden.
- 36 H.T. Mîri askeri ve levendi.
- 37 H.T. Gayretle.
- 38 H.T. Olarak.
- 39 H.T. Tarafının.
- 40 A.E. Bu kelime yok.
- 41 H.T. Nâ-begârların.
- 42 H.T. Bu kelime yok.
- 43 A.E. İse.
- 44 A.E. « الله ».
- 45 A.E. Sancağı.
- 46 A.E. Zuhûrunda.
- 47 H.T. Bu kelime yok.
- 48 A.E. «Kunşunlar» şeklinde.
- 49 H.T. Hılâfû'l-âde.
- 50 A.E. Mansûr « منصور » şek-
linde.
- 51 H.T. «Rûz-nâmçe-i evvel, Re'-
is nasb olundu» şeklinde.
- 52 A.E. Eder.
- 53 H.T. Dizüp.
- 54 A.E. Oda.
- 55 A.E. Gayret.
- 56 H.T. Olmamaktan.
- 57 A.E. Ola.
- 58 A.E. Takrîb.
- 59 A.E. Olunur.

- 60 H.T. Şerif.
 61 A.E. Çadırlar yer burucak.
 62 H.T. Bu kelime yok.
 63 A.E. Şeranpolardan.
 64 A.E. Hazırlananlar.
 65 A.E. Bu kelime yok.
 66 A.E. Siyâk-ı sibak.
 67 A.E. Bu başlık yok.
 68 H.T. Mutavassıtlara. A.E.
 «Mutavaşşıtlar» olarak nokta hata-
 sı var.
 69 A.E. Etmeyüp.
 70 A.E. Oluna.
 71 B.D. ve A.E. Cevâbına.
 72 H.T. Tarafından.
 73 H.T. İsterdiler.
 74 H.T. Tafassulu.
 75 A.E. Dikkat.
 76 H.T. «Ol-dahi» kelimesi yok.
 77 A.E. «Ve» yok.
 78 H.T. Mürahhas.
 79 A.E. Bu kelime yok.
 80 A.E. Rusya'yn.
 81 A.E. Surûtlar.
 82 A.E. Evlâ.
 83 H.T. Bu madde atlanmış.
 84 A.E. Gelmek.
 85 A.E. İrşkof (= ابرشكوف) sek-
 linde yazılı.
 86 A.E. Baş (= باش) kasa-
 bası.
 87 A.E. Tevkûgi (= توقیغی) sek-
 linde.
 88 A.E. Âstâne'de.
 89 A.E. Rusçuk'da.
 90 A.E. Yâsinci-zâde.
 91 H.T. ve A.E. Ferman.
 92 H.T. Eyledi.
 93 H.T. Ruhsat-nâmeyi.
 94 A.E. Bu başlık yok.
 95 A.E. «Olunur tafsîl dedi»
 şeklinde.
 96 A.E. Bu başlık yok.
 97 H.T. «Kabûl edelüm dedik»

te, kelâm kabûlüne muhtac kelâm
 âhare tahvil ve mekânlarına gittiler»
 şeklinde.

- 98 A.E. Sebi (= سبى) şeklinde.
 99 A.E. Kavm.
 100 A.E. Gafları.
 101 A.E. Haber.
 102 H.T. Kâdir.
 103 A.E. Mezkûra.
 104 A.E. Bir.
 105 A.E. «Meclisten on gün
 Orlof» şeklinde noksan.
 106 H.T. «Kıralığe ahdinden dön-
 mek olmaz. Böyle olacak...» şeklinde
 noksan.
 107 A.E. Bizim.
 108 A.E. «Ve» yok.
 109 A.E. İdi.
 110 A.E. Dinen (= دينن) sek-
 linde yazılı. Müstensih okuyamamış.
 111 H.T. «Dediklerinde bizde
 de altı kıt'a mahzer var» şeklinde
 noksan.
 112 A.E. Mukaddematından.
 113 A.E. Fesh-i hamsiye.
 114 A.E. Nevâyih.
 115 A.E. Dilediğinde.
 116 A.E. Etmek.
 117 A.E. Fevtine.
 118 A.E. Deyû.
 119 A.E. Heyâ.
 120 A.E. Vezir.
 121 A.E. Sâbıkdem.
 122 A.E. Bizim.
 123 H.T. Za'afdan.
 124 A.E. Fırsat.
 125 A.E. Verdinizde.
 126 A.E. Olu.
 127 A.E. Gelüp.
 128 A.E. Bu başlık yok.
 129 A.E. «Tasdik-nâmesini ih-
 bâr ettikde» şeklinde, arası noksan.
 130 A.E. Bu başlık yok.
 131 H.T. Sülûs.
 132 A.E. Olup.

- 133 A.E. Ve Korta.
 134 H.T. Ruhsat-nâme; A.E. Ruhsat-nâmeleri.
 135 A.E. Med (= مد) şeklin-
 le eksik.
 136 A.E. Beşine.
 137 A.E. Şumnu'ya firar veril-
 mekle.
 138 H.T. Sonradan «ya» ilâvesi
 ile «Kışlaya» olmuş.
 139 A.E. Bu başlık yok.
 140 A.E. Mor (= مور)'da.
 141 H.T. Olunsun.
 142 H.T. Verile.
 143 A.E. Bu kelime yok.
 144 A.E. Ser-hadlere.
 145 H.T. Önce doğru yazılmış.
 Sonra silinerek «Malta fitenesi» ya-
 zılmış.
 146 A.E. Olmamak.
 147 A.E. Cerbe (= جربة) sek-
 linde.
 148 H.T. Moskof.
 149 H.T. Kal'aları.
 150 A.E. Redd.
 151 A.E. Hâletlerini.
 152 A.E. Vizeburk'a.
 153 A.E. Etmekle.
 154 A.E. Bu kelime yok.
 155 A.E. İfâsına.
 156 A.E. «Venedik dübro» sek-
 linde yazılı.
 157 A.E. Bu kelime yok.
 158 H.T. Elçi.
 159 A.E. Bu kelime yok.
 160 A.E. Tefhim.
 161 A.E. Bu başlık yok.
 162 A.E. Kers'dir limanıdır.
 163 A.E. Akd olunan şuarlar-
 da.
 164 A.E. «Seyr-i der» şeklinde
 eksik.
 165 A.E. Müsevva'.
 166 A.E. «Edesin deyü tahrir

- Abdürrezzak Efendi'ye» şeklinde ya-
 zılı.
 167 H.T. Yakasına. A.E. Yaka-
 sından.
 168 A.E. Eder.
 169 A.E. Bu kelime yok.
 170 H.T. Sohbet.
 171 A.E. Efendini.
 172 A.E. Bu başlık yok.
 173 H.T. Ettiği.
 174 A.E. Vardığında.
 175 A.E. İdiğinde.
 176 A.E. Yer.
 177 H.T. Hanedan.
 178 A.E. «Çıkmamış-iken kâ-
 mını ayn ile» şeklinde.
 179 A.E. «تخاره» şeklinde bir
 şey yazılı.
 180 A.E. Sâlinde.
 181 A.E. Bu başlık yok.
 182 H.T. «Ve» kelimesi yok.
 183 A.E. «صبغى» şeklinde ya-
 zılı.
 184 A.E. Kâğıd.
 185 A.E. Bu başlık yok.
 186 H.T. Güne.
 187 A.E. Güzâr.
 188 H.T. Kâğıda.
 189 A.E. «قٓ = kati» şeklinde
 yazılı.
 190 A.E. Efendiye.
 191 A.E. Askerî.
 192 A.E. İki köy.
 193 A.E. Muhârebesinde.
 194 A.E. İhtimâli yok.
 195 A.E. «لٓ = lıkanda» sek-
 linde eksik.
 196 A.E. Eyledi.
 197 A.E. Ahısfalı.
 198 H.T. Bu başlık yok.
 199 H.T. Şeranpolardan.
 200 H.T. Zülme-i.
 201 A.E. Bu başlık yok.
 202 H.T. Geldiler.

- 203 H.T. Etttilerki.
 204 A.E. «Ordusunda feragu-hâne» şeklinde yazılı.
 205 A.E. «عكن» tarzında yanlış okumuş.
 206 A.E. Bu kelime yok.
 207 A.E. Âheste âheste.
 208 A.E. Bu başlık yok.
 209 H.T. Bazar.
 210 A.E. «نضد قتامه» şeklinde yanlış yazılı.
 211 A.E. Efendi'nin.
 212 A.E. Bizde.
 213 A.E. Mezbûrda.
 214 H.T. «Günü» kelimesi var.
 215 H.T. Bu kelime yok.
 216 H.T. ve A.E. Feld Mareşâl.
 217 H.T. Mektupları ile bile.
 218 H.T. Bu kelime yok.
 219 H.T. «صلى الله عليه وسلم». A.E. «صلى الله تعالى وسلم».
 220 A.E. Gulema (= غلما) şeklinde nokta hatâsı.
 221 A.E. İftây-i Dürri-zâde sâ-lisen.
 222 H.T. Olmaları ile.
 223 H.T. Edmezler.
 224 A.E. Bu başlık yok.
 225 A.E. Bu başlık yok.
 226 A.E. İdi.
 227 H.T. Nüshasının, bu kısmında, sahife kenarına, sonradan bir başkası şu notu koymuş ve Şem'dâ-ni-zâde Süleyman Efendi'yi tenkid etmiştir:
 «Be-hey Efendim. Müverrih Efendi, meşhûd ve mücerrebden kat'a haberin yok gibi tahrir edersin. Sende bir sersemlik ve belâdet anlarım. Bu kadar memâlik ve emvâl-i firâvân ve dima' ve a'râz-ı mü'minin ve üsarâ gitti. Cihan paymâl oldu. Yüz bin asker dahi cem' olsa ne fâide. Sebat yok ve askeri firârdan ve nehb ü

gâret ve müsâdereden men' ve zecrin ucu, ortası ve kolayı yok. Cebânet âlemi isti'âb eyledi. Sülhdan a'zam, bu hâlde ni'met-i cesîme mi olur? Âlem hâlet-i mahmasaya müşrif olduğunu Pey-der-Pey tahrir eder-iken, min haysü'l-.... gibi bu herze ve i'tiraz-ı nâ-becâyı nice bir tahrir edersin. «ساعه الله تعالى من عشرات لسانه».

- 228 A.E. Sohbeti.
 229 A.E. Meza-ma-meza.
 230 A.E. Bu başlık yok.
 231 A.E. Bu kelime yok.
 232 A.E. «Ve» yok.
 233 A.E. Makrundur.
 234 A.E. Bu başlık yok.
 235 A.E. Mertebe.
 236 H.T. Tahtından.
 237 A.E. «Silsile olmağla» noksan.
 238 A.E. Kıtâle.
 239 A.E. Şügaşef.
 240 H.T. «Halâs ve» yok.
 241 A.E. Bu kelime yok.
 242 H.T. Akce deyü atıyye ve münâdi.
 243 A.E. Tuğyan.
 244 A.E. Etrafda.
 245 A.E. Edemeyüp.
 246 H.T. Ser-askere.
 247 H.T. Haber almaya.
 248 H.T. Ser-asker.
 249 H.T. Lâzım.
 250 A.E. Bu başlıklar yok.
 251 A.E. Serbestiyyeti.
 252 A.E. Bu başlık yok.
 253 H.T. Şumnu.
 254 A.E. Hümâyûn.
 255 A.E. Bu başlık yok.
 256 A.E. Kılınmağla.
 257 H.T. Orduda.
 258 A.E. «Def' mümkün» şeklinde.
 259 H.T. Marazından.
 260 H.T. Bu kelime yok.

261 A.E. «Ferî-âbâd'a a'yânı Abd Ağa'nın» şeklinde.

262 A.E. İki câmi'.

263 H.T. رضى الله عنه البارى ; A.E. «ابى ابوام نصارى رضى الله تعالى عنه» olarak yazılmış.

264 H.T. Karî-âbâd'a karî-rahmet-i rahmân olmuş-idi. A.E. Karî-âbâd'a karîn oldukta, rahmet-i rahman olmuştu.

265 A.E. Hazret-i Hâlid'e «رضى الله تعالى عنه» karîn oldukta.

266 A.E. Resmî Ahmed.

267 A.E. Sandusuna (= سندوسنه).

268 H.T. İdiler (= ايديلر).

269 A.E. Bu başlık yok.

270 A.E. Kaymakam oldu.

271 A.E. Bu kelime yok.

272 A.E. Bu başlık yok.

273 A.E. Bu başlık yok.

274 B.D. Bu kelime yok. H.T. ve A.E. «gün» kelimesi var.

275 A.E. Cem'-i ulemâ.

276 A.E. Bu başlık yok.

277 H.T. ve A.E. Şerif ile.

278 A.E. «Dilden (= دلدن) şeklinde.

279 A.E. «مؤذلتلى» şeklinde yazılı.

280 A.E. ve H.T. Hâkân.

281 A.E. Hümâyûndan.

282 A.E. Alay-ı mu'azzam-ı ma'hûde.

283 A.E. «اولوق = Oluk» şeklinde yazılı.

284 H.T. «نوار» şeklinde, nokta hatası.

285 H.T. Zevraklar.

286 H.T. ve A.E. Yolundan.

287 H.T. Bu kelime yok.

288 A.E. «Cenâb-ı hüdâ» şeklinde,

289 A.E. «Sâniy-i sultânî».

290 B.D. ve H.T. nüshalarında bu isim yeri açık bırakılmış.

291 A.E. «İftây-i İbrahim Bey».

292 H.T. Ma'zûl.

293 H.T. Âtîf Efendi-zâde.

294 A.E. Bu başlık yok.

295 A.E. Bu başlık yok. H.T. nüshasında ise «Tunacı-zâde».

296 A.E. Ağa kelimesi yok.

297 A.E. Bu başlık yok.

298 A.E. ve H.T. Cemâziyü'l-evveli.

299 A.E. Serbestiyyeti.

300 B.D. Taraf taraf.

301 A.E. Ve haymelerde.

302 A.E. İvâz Paşa-zâde.

303 A.E. İzzet Paşa.

304 A.E. ve H.T. Cemâziyü'l-evveli'nin.

305 A.E. İspir Ağa.

306 H.T. Âstâne'ye gelüp.

307 H.T. Buradan itibaren, «Cümâde'l-ülâ'nın yirmi sekizinde» kaydına kadar noksan.

308 A.E. Başlık «İftây-i Sâlih-zâde» şeklinde kayıtlı.

309 H.T. Buyrulmağla.

310 H.T. «Ahmed Nazif Çelebi Efendi»; A.E. «Nazif Çelebi Efendi».

311 B.D. Mehmed ismi sonradan ilâve edilmiş. A.E. Bu isim yeri boş bırakılmış. H.T. da ise «Şerif Efendi» diye yazılı.

312 A.E. Bu başlık yok.

313 A.E. Bu başlık yok.

314 A.E. Bu başlık yok.

315 B.D. ve A.E. Bu isim yeri boş. H.T. Sonradan Mustafa yazılmış.

316 B.D. Nüshasında, bu başlığın yanına sonradan şu not konulmuş: «Barbaros Hayreddin Pâşa zamanında, Cezâyir'de keşf-i zikr-i..... zâhir ve bâhir olan sâdât-ı kirâmdan, Velî Dede evlâdından Velî Baba'nın

kerâmâtı ile bu fütûhât olmuştur». Diğer nüshalarda bir şey yoktur.

317 H.T. ve A.E. Dilâverleri.

318 A.E. Bu başlık yok. H.T. yanlış olarak «Boğdan».

319 A.E. Velisi.

320 A.E. İ'ânet.

321 B.D. ve A.E. Mekân. H.T. nüshasında, Mekân, mekânı olarak sonradan düzeltilmiş.

322 A.E. Bu başlık yok.

323 A.E. «Hambeli = حنبلى » şeklinde. Nokta hatası.

324 A.E. Bu kelime yok.

325 H.T. « مرهيه = Meraya çıkup » şeklinde.

326 A.E. Olduklarında.

327 H.T. Bu kelime yok.

328 H.T. «Dahi» kelimesi yok.

329 A.E. Gecesi.

330 H.T. Sonradan teşrifâtı kelimesi ilâve olarak «Teşrifâtı Canım Hoca-zâde» şeklini almış.

331 A.E. « درريلره = Dürrîlere » gibi yazılmış.

332 H.T. Sonradan Ağa kelimesi ilâve edilerek, «Abdüsselâm Ağa» olmuş.

333 A.E. Bu başlık yok.

334 A.E. Bu başlık yok.

335 A.E. « زين = Zenbin » şeklinde yazılı.

336 H.T. Ve Vezir.

337 A.E. «Ve'l-hat = والحات » şeklinde yazılı.

338 A.E. Bu başlık yok.

339 H.T. Ramazan'ın on beşinde.

340 Bu başlık yok.

341 A.E. « بوليكلمرعلى » şeklinde bir şey yazılı.

342 A.E. Bu başlık yok.

343 A.E. « وقارض = Vekarz » şeklinde yanlış.

344 H.T. Sonradan «de» ilâvesile «Mezbûrede» olmuş.

345 A.E. Oldu.

346 A.E. « اضيف » yazılı.

347 A.E. Bu kelime yok.

348 A.E. Gece.

349 A.E. Olan.

350 H.T. Ve seheri.

351 A.E. «Ser-be-sü».

352 A.E. Düşmanına.

353 H.T. Bir adam.

354 A.E. «Yâl ü bâl» şeklinde.

355 A.E. Ve H.T. «Yahuddan».

356 A.E. «Eder» şeklinde.

357 A.E. «Teselli» şeklinde.

358 A.E. «İşveler ile cilve küster» şeklinde eksik.

359 A.E. «Hüzam makamında hakkında bir şarkı inşa olunup» tarzında değişik ve noksan.

360 H.T. Ve Deryâda.

361 A.E. Çengiler.

362 A.E. Kal'a.

363 H.T. Şa'sa'a.

364 A.E. Bu başlık yok.

365 H.T. ve A.E. Efendi.

366 A.E. Bu başlık yok.

367 H.T. Günü.

368 A.E. Bu başlık yok. H.T. Nüshasında, başlığa «Derviş Paşa» ilâve edilmiş.

369 H.T. «İhrâc idi» şeklinde.

370 A.E. «Ve Kul-kethüdâsı tebdîği-içün» şeklinde.

371 B.D. ve A.E. « جديد = Cediden » şeklinde.

372 H.T. İş.

373 A.E. Acıb.

374 A.E. Bu başlık yok.

375 H.T. Ta'bîri.

376 H.T. Bu kelime yok.

377 H.T. Devlete.

378 Bu kelime B.D. « حنیری »;
H.T. « حنزی » ve A.E. « خیزی » şek-
linde yazılı.

379 A.E. Kâmrânî.

380 B.D. Ahışa.

381 H.T. Bu kelime yok.

382 H.T. Olunmuş-ı.

383 H.T. Mehmed Sa'id.

384 A.E. «Be-deryâ O».

385 H.T. «Mîr» kelimesi «Reis»
şeklinde düzeltilmiş.

386 H.T. Bilâhire, Efendi keli-
mesi ilâve edilmiş.

387 H.T. ve A.E. Cemâziyü'l-
âhire.

388 H.T. ve A.E. «Ve» yok.

389 H.T. «Hâfız» kelimesi yok.

390 H.T. «Elçiy-i Moskov-ı
mesfûra» şeklinde yazılı.

391 A.E. Ondokuzu ile.

392 A.E. «Tersâne-Emîni'ne
şetm olunduğu» diye bir başlık var.

393 H.T. «Vâki'» şeklinde.

394 A.E. «رنبن = Renbin» şek-
linde; nokta hatası.

395 A.E. Gelmeğle.

396 A.E. Menhuslarından.

397 A.E. Gün.

398 H.T. Olunduktan.

399 H.T. Üçüncü günü.

400 A.E. Ve H.T. Cemâziyü'l-
âhire.

401 H.T. Def'.

402 A.E. Olmağla.

403 H.T. Etmekliği.

404 A.E. «Mesfurun = مسفورن»
şeklinde yazılı.

405 H.T. Eslâfından.

406 H.T. Devlete.

407 A.E. Def'ini.

408 A.E. Bu kelime yok.

409 A.E. Hüsrevânî.

410 H.T. İclâ ve nefy kılındı.

411 H.T. Bu kelimenin üzeri çil-
zilmiş.

412 A.E. Sûlha.

413 A.E. Mükâlemelerinde.

414 H.T. Teşa'ub.

415 H.T. Pâdişâhide.

416 A.E. Demelleri.

417 A.E. Tevazzû'.

418 A.E. Bu kelime yok.

419 H.T. Mahâller.

420 H.T. Hânelerden.

421 A.E. Veledânını.

422 H.T. Cemâziyü'l-âhire.

423 A.E. Halil Efendi.

424 H.T. Du'asında; A.E. Du'a-
sı.

425 Va'z ve nasihat.

426 A.E. Verilmeyüp.

427 A.E. Oğlanına.

428 A.E. «هفتده = heftde» şek-
linde yazılı.

429 H.T. Cemâziyü'l-âhire.

430 H.T. Bu başlık yok.

431 A.E. Etmek.

432 A.E. ve H.T. Gecesi.

433 H.T. Bu kelime yok.

434 A.E. Bu başlık yok.

435 A.E. «عارم = ârim» şek-
linde nokta hatalı.

436 A.E. Tevcîhât.

437 A.E. «İle» yok.

438 H.T. «Saf-dil pâdişâhımız
hazretlerine» şeklinde olup, pâdişâhı-
mız kelimesi sonradan yazılmış.

439 A.E. «Halfa-i خالفا» şek-
linde yazılı.

440 A.E. «خصورهمايوننده = Hu-
sûr-ı hümâyûnende» şeklinde hatalı.

441 H.T. Konağa.

442 A.E. «Siror = سیور» şek-
linde yazılı; nokta hatası var.

443 H.T. Bu kelime yok.

444 A.E. Şakırdısı-dısı.

445 H.T. «بمدالزل الوزر». A.E.
«بمدالزل الوزر» B.D. «بمدالزل الوزر»
şeklinde her üç nüshada değişik ya-
zılı.

446 A.E. «بازبنی = yazığı» şek-
linde.

447 A.E. Zi'ka'de.

448 A.E. Vakf-ı.

449 A.E. Husûr.

450 B.D. Zâbıta.

451 A.E. Olduk.

452 A.E. Mevki'de.

453 H.T. ve A.E. Olan.

454 H.T. Mehmed ismi yok.

455 H.T. Leh'den elçi geldi. Bu
nüshada ayrıca «Leh elçisi geldi» di-
ye bir yan başlık var.

456 H.T. Çavuşlar.

457 H.T. «Mehmed Ağa'nın ikin-
ci def'a Yeniçeri Ağası olduğu», yan
başlık olarak konulmuş.

458 A.E. Elçili. Burada ayrıca
«Hind'den fil geldi» şeklinde bir yan
başlık var.

459 H.T. Es-Seyyid İbrahim
Efendi.

460 A.E. İslâmbol.

461 H.T. «Paşa-zâde es-Seyyid...
Bey-efendi» şeklinde.

462 H.T. Bulunan.

463 H.T. Bu kelime yok.

464 H.T. «Emîni oldukta».

465 A.E. «Kethüdâ-i sadr-ı a'-
zam» şeklinde.

466 H.T. Bu nüshada «Vezir-
mektubcusu Vezir kethüdâsı olduğu»
şeklinde yan başlık var.

467 H.T. Hânide.

468 A.E. Kırım'dan. Burada ay-
rıca «Şâhin-Giray zuhûru» diye bir
yan başlık vardır.

469 A.E. «Fıkıh».

470 H.T. «Taklid-i kazâ-i ku-
zât-ı Kırım».

471 A.E. İslâmbol.

472 H.T. «Lâfzi bir şeydir».

473 A.E. «Etmeklerle».

474 H.T. Lâzım.

475 Her üç nüshada dahi bu
isim yeri boştur.

476 H.T. «Kırım Kazaskeri
Feyzullah Efendi'yi».

477 H.T. Geldikde.

478 A.E. Biner kuruş.

479 A.E. Şurûtu.

480 A.E. Merhum.

481 H.T. İse asla.

482 H.T. «Felâh bulacağım».

483 A.E. «Şâhingeri» şeklinde
yazılı.

484 H.T. Bu kelime yok.

485 H.T. Ağa-bey.

486 A.E. «زلمدی» şeklinde
yazılı.

487 H.T. Ma'da.

488 A.E. «Ağa-dil» şeklinde.

489 H.T. «Olan Mehmed Ağa'-
nın biraderleri» şeklinde noksan.

490 H.T. Bu kelime yok.

491 A.E. Burası, isim yazılma-
dan boş bırakılmış. H.T. İsim yeri
boş; fakat sahife kenarına «Musta-
fa Ağa» yazılmış.

492 H.T. Sultaniye'de ziyâfet.

493 H.T. «Bostancı-başı Ali
Bey» diye bir yan başlık var.

494 H.T. İsmâil-geçidi Hâkimi
iken.

495 H.T. Delir vezir.

496 H.T. Bu kelime yok.

497 H.T. Sadk olup.

498 H.T. Güc kelimesi yok.

499 H.T. «Teklif olunsa kaç-
maz, tahammül eder ve havf etmez
ve akl-ü rüşdü kâmil idi».

500 H.T. «Ve her» şeklinde.

501 H.T. Bu kelime yok.

502 H.T. «Sarhoş Erişi Miri-
kâtibi ve arpalıklarında niyâbetlerin-

de olup, bi-endâze ve bi-pâk ve bi-pervâ mezâlim, bi-had ve bi-hasr al-
dıldığı âh-ı mazlûmân ile kendüyü
Efendisine beğendirüp, Kazaskerlik-
de, Ağa-kapısı kâtibi olucak, Ana-
dolu ve Rumeli'de ettiği mezâlim
semtine sülûk ile şemâtete ba'is oldu.
Ve tâzelikden gelme Hasıb nâm ha-
bîsi zâhîren Mektubcu ve Kethüda ve
Hazinedar ve Harem-Kethüdası ve
Rûznâmçeci. Lâkin hakikatda mülki
olup, mesfûrun parmağında olan mu-
talsam, kebir altun hâtem ile mûmâ-
ileyhi teshir ettiği bâhir. Zîrâ gör-
düke kelâmını redde mecâl yok ve
âşıkâne nigâh eder-idi» tarzında de-
ğişik bir ifâde var.

503 H.T. Devletlü.

504 H.T. Olduktan.

505 H.T. «Ve âhdan tehâşi et-
mez».

506 H.T. Bu ifâde yok.

507 H.T. Encâmı hayr ola.

508 H.T. Yirmi yedinci.

509 H.T. Şeyhü'l-İslâm Efendi
hazretleri.

510 H.T. Şâhini.

511 H.T. «Kara-deniz savâhi-
linde olan kulâ' ta'mîr».

512 H.T. «Kezâlik ve Bender ve
Hotin ve Özü ve İsmail-geçedi muhâ-
fazasına».

513 H.T. «Devr-i Mahmud Hâ-
nî'de».

514 H.T. «Keferesi mağlûp ol-
dukda dahi».

515 H.T. «Fâzıl ve kâmil».

516 H.T. «Hayvan (تیر پیر)
makûlesi hayvân-ı kâfirdir» şeklinde
yazılı.

517 H.T. «Mehmed Girây mez-
hebine zâhib oldu. Neticesi pezirây
olmaz».

518 H.T. Sülûki.

519 H.T. Olmaktır.

520 H.T. Bu hâlet tevârihe.

521 H.T. «Vilâdet-i Ayşe Sul-
tan» başlığı var.

522 H.T. «Paşa-kapısında, ulû-
fe sergisinde Sipâh'ın şamatası ve
te'dibleri» başlığı var.

523 H.T. «Şemâtete sebep ol-
mağla».

524 H.T. «Katli-i Voyvoda-i Boğ-
dan, ba-tedbir-i Hasan» başlığı var.

525 H.T. Ammâ mukaddemce
Kapıcı-başlıardan.

526 A.E. Olduğu.

527 H.T. Tam.

528 H.T. Ve Himmet.

529 H.T. Mahz.

530 A.E. Ta'lim.

531 H.T. Paşa.

532 A.E. Yagorun.

533 A.E. Devlet ile.

534 H.T. «Pezîr» kelimesi yok.

535 H.T. «Nice hazîne ve nice
bin» şeklinde.

536 A.E. Dâhine.

537 H.T. Hususdan.

538 H.T. «Ne mertebede lâyük
vekâlet-i kübrâ» şeklinde noksan.

539 A.E. «İsnât = اسنات » şek-
linde yazılı.

540 A.E. Acibü'd-du'â.

541 A.E. Dâtını.

542 A.E. Câricde.

543 H.T. Tulû'ü's-şems.

544 H.T. «Nasb olunup, manâ-
sıb-ı sâireden ba'zısı, ba'zısı tebdil ve
ba'zısı ibka olundu». A.E. «Nasb olu-
nup, sâir manâsıbdan ba'zısı ibkâ
olundu» şeklindedir.

545 H.T. Voyvodası.

546 A.E. « کرده = gerde » şek-
linde yazılı. V harfi, D olmuş.

547 A.E. Menkıb.

548 A.E. İltam.

549 A.E. Nüfûr..

550 H.T. Bu kısımda, «Binây-i

imâret-i Sultânî der Islâmbol» başlığı vardır.

551 A.E. Revâni.

552 H.T. Dârendeli Mehmed Paşa.

553 H.T. «Ve matbâh-ı». Ve ilâve edilmiş.

554 H.T. Ta'âmı.

555 H.T. Bu kelime yok.

556 A.E. «مكن = mekin» şeklinde yazılı.

557 H.T. Bu kelime yok.

558 H.T. Ve ekmeğinden.

559 H.T. Yâd eder.

560 H.T. Gece ve gündüz.

561 H.T. Hübût-Âdem.

562 H.T. Sâle.

563 H.T. Vâkı'âtı.

564 H.T. Yirmi sene için.

565 H.T. Senesinden.

566 H.T. Sâl.

567 İcmâlen ve tafsilen.

568 A.E. «الرحمن الرحيم تمت الحروف»

569 H.T. Sâl-i cülûs.

570 H.T. Saltanat.

571 H.T. Bu kısım yok.

572 H.T. Bu kelime yok.

573 H.T. Vefât.

574 H.T. Orhan bin.

575 H.T. Bu kelime yok.

576 H.T. «Sultan Süleyman ve Musa Hân bn. Yıldırım Han» şeklinde.

577 H.T. Tırnak içindeki kısım yoktur.

578 H.T. 833.

579 H.T. 806.

580 H.T. Bayezid Hân.

581 H.T. Bu toplamalar yok.

582 H.T. Süleyman Hân.

583 H.T. Bu kelime yok.

584 H.T. «Bn. Selim Hân-ı sâni» şeklinde.

585 H.T. «Murad Hân-ı sâlis» şeklinde.

586 H.T. «Mehmed Hân-ı sâlis».

587 H.T. «Hal'» kelimesi ilâve edilmiş.

588 H.T. Mehmed Hân-ı sâlis».

589 H.T. «Mürad-ı râbi'».

590 H.T. «Süleyman Hân-ı sâni».

591 H.T. «Mehmed Hân-ı râbi'».

592 H.T. Bu kelime yok.

593 H.T. «1149 Vefatları» ifâdesi yok.

594 H.T. «Mustafa Hân-ı sâni'».

595 H.T. «Sultan Osman Hân bn. Mustafa Hân-ı sâni».

596 H.T. Bu kısım şöyle sonuçlanıyor :

«1187 senesi Zi'l-ka'de'sinin onuncu cum'a günü nevbet-i saltanat, şevketlû, mehâbetlû, kerâmetlû Sultan Abdülhamid Hân bn. es-Sultan Ahmed Hân-ı sâlis bn. es-Sultan Mehmed Hân-ı râbi' hazretlerine, hazret-i mâlikü'l-mülk celle ve alâ i'tâ buyurmağla, cemî ibâdını handan eyledi.

Sâl-i	Sâl-i	Sâl-i
cülûs:	Saltanateş:	vilâdet: vefât:
1187	16	1137 1203
Sultan Abdülhamid Hân bn. Sultan Ahmed Hân-ı sâlis.		
1203		

Sultan Selim Hân-ı sâlis bn. Mustafa Hân-ı sâlis bn. Ahmed Hân-ı sâlis».

Burada Sultan Abdülhamid'e ve Sultan Selim'e âid kayıtlar, sonradan, bir başka yazı ile ilâve olunmuştur.

597 H.T. «Alâeddin Ali Paşa; Birâder-i Sultan Orhan».

598 Bu sürenin 32 yıl olması lâzım.

599 H.T. «Kazaskerlikden ve-
zir» şeklinde bitiyor.

600 H.T. «Veled-i Kara Halil.
Bu dahi Kazasker'den vezir».

601 H.T. «Halil Paşa».

602 H.T. «Mahmud Paşa. İkinci
def'a».

603 H.T. Yalnız «Mahmud Pa-
şa» yazılı.

604 H.T. İbrahim Paşa. Mak-
bûl.

605 H.T. Buraya, «34 zât, 7 te-
kerrür» ifâdesi ilâve olunmuş.

606 (—) Eksi işâretleri, altı
aya veya bir seneden az bir zamana
tekabül ediyor.

607 H.T. «1003, Sinan Paşa,
dördüncü def'a .. —» olarak göste-
rilmiş.

608 H.T. «1003, Lala Mehmed
Paşa. Üç günde fevt şud» yazılı.

609 H.T. Bu kısım yok.

610 H.T. Burada «27 zât, 12 te-
kerrür» yazılı.

611 H.T. Kara Mustafa Paşa.

612 H.T. Sonradan «Sultan-zâ-
de» ifâdesi ilâve olunmuş.

613 H.T. «Hezâr-pâre» ifâdesi
sonradan ilâve olunmuş.

614 H.T. «Sofu» lâkabı ilâve
edilmiş.

615 H.T. Derviş Paşa.

616 H.T. «Süleyman Paşa. El-
mülâkkab Ermeni Süleyman». Müd-
deti bir sene, bir ay gösterilmiş.

617 H.T. Müddeti iki ay göste-
rilmiş.

618. H.T. «1099».

619 H.T. Merzifonî el-Hâc Ali
Paşa.

620 H.T. Sürmeli Defterdar Ali
Paşa.

621 H.T. «32 zât, 2 tekerrür»
ve «Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i kirâm,
ya'ni Amca-zâde'den sonra» kaydı
var.

622 H.T. «İbrahim Hoca Paşa.
On yedi günde azl».

623 H.T. «A'reç Osman Paşa».

624 H.T. Burada, Nâili Abdul-
lah Paşa'dan sonra :

«1168 Silâhdar Bıyıklı Tevki'i
Ali Paşa» kaydı bulunuyor.

625 H.T. «Mîr-i âhûr Mustafa
Paşa» ve ilâve olarak «32 zât, 4 te-
kerrür» kaydı var. Ayrıca :

«Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i fihâm,
ya'ni Mîr-i âhûr Mustafa Paşa'nın
ikinci def'asından sonra gelen» baş-
lığı var.

626 H.T. «Silâhdar Hamza Pa-
şa. Yirmi sekiz günde azl».

627 H.T. «Halil Paşa bn. İvaz
Paşa».

628 H.T. «Silâhdar Mehmed Pa-
şa. Cihangîrî».

629 H.T. Bu nüshada şu ifâde
mevcuttur:

«Dârendeli Mehmed Paşa, Sadr-ı
vâlây-i vekâlet-i kübrâyâ, 1190 sene-
si Zi'l-ka'de'nin yirmi beşinci günü
teşrif ve fazl u kemâlâtını izhâr bu-
yurdu». Ancak bu kısmın üzeri son-
radan çizilmiştir. Daha sonra ise şu
kayıd vardır:

«1192 Yeniçeri Ağası Mehmed
Paşa. Devlet-i Osmâniye'de bu sadr-ı
vâlây-i vekâlet-i kübrâyâ teşrif-sâz
olan zevât, işbu sadr-ı nişin-i mes-
ned-i vâlâ olan Dârende'li Fâzıl Meh-
med Paşa hazretleri ile yüz otuz altı
zâttır. Zât 137. Tekerrür 28.

630 H.T. Tirnak içindeki kısım
yoktur.

631 H.T. «Ve bu sadr-ı vâlâyâ
Sinan Paşa 5 def'a» şeklindedir.

632 H.T. Bin târihinde İbrahim
Paşa.

633 H.T. Def'a.

634 H.T. Def'a.

635 H.T. Def'a.

636 H.T. «Bu on iki zât ikişer kerre sadra gelmiştir» ifâdesi ilâve olunmuş. Daha sonra şu isimler vardır :

«İzzet Mehmed Paşa: 2. Yusuf Paşa: 2.

647 H.T. Üçüncü def'a.
648 H.T. İkinci def'a.
649 H.T. Dördüncü def'a.
650 H.T. Sa'deddin Efendi.
651 H.T. İkinci def'a.
652 H.T. İkinci def'a.

Medhâl : Zeyl-i sadr-ı a'zam : Müddet-i vezâret :
sene.

Dârendeli Mehmed Paşa. .
Kalafat Mehmed Paşa. .
Silâhdar Mehmed Paşa. .
İzzet Mehmed Paşa (Def'a-i sâniye) .
Yeğen Mehmed Paşa. .
Halil Hamîd Paşa. .
Şâhin Ali Paşa.
Yusuf Paşa.
Meyt Hasan Paşa. .
Gâzî Hasan Paşa. .
Ruscuklu Hasan Paşa. .
Yusuf Paşa (Def'a-i sâniye). .
Melek Mehmed Paşa.
İzzet Mehmed Paşa. .
Ziya Yusuf Paşa. . ».

Tırnak içindeki kısım, başka bir yazı ile bu metnin sonuna ilâve edilmiştir.

637 H.T. «Medhâl sene».
638 H.T. «Kostantaniyye'de kazâya fetvâyı munzam kılmıştır».
639 H.T. «İken Müftü olmuştur».
640 H.T. «881».
641 H.T. «İkinci def'a».
642 H.T. «İkinci def'a».
643 H.T. Şeyh Efendi.
644 H.T. Bostan-zâde Efendi.
Mehmed bn. Mustafa.
645 H.T. Zekerîyya Efendi bn. Bayram.
646 H.T. Bostan-zâde Efendi.
İkinci def'a.

653 H.T. «Ya'nî Ahi-zâde'den sonra gelen».
654 H.T. Bahâî Efendi.
655 H.T. «Dört ay Müftî oldu» ibâresi eksik.
656 H.T. «Beş aydır» ibâresi yok.
657 H.T. «1066».
658 H.T. «Mehmed Efendi» ifâdesi yok.
659 H.T. 2 Sene, 2 Ay.
660 H.T. «İki aydır» şeklinde yazılı.

661 H.T. «Meşâyih-i İslâm, ya'ni Ebe-zâde'den sonra».

662 H.T. «1122».

663 H.T. 24 Zât, 12 Tekerrür.

664 H.T. «Bu nüsha şu şekilde sonuçlanmaktadır:

«1190 Hâlâ mesned-nişin-i fetvâ olan Şeyhü'l-islâm sellemehü's-selâm hazretleri, ya'ni Vessaf-zâde üçüncü Es'ad Efendi'dir. Ve bu Es'ad Efendi hazretleri ile sadr-ı vâlây-i fetvâyâ nâil olan cem'an seksen iki aded zât-ı gerîfdır. Aded : 82 zât; 25 tekerrür. Müftî Sun'ullah Efendi : 4 kerre. Yahya Efendi : 3 kerre. Ebû Sa'id

Efendi : 3 kerre. Dürri-zâde Mustafa Efendi : 3 kerre. Molla Hüsvrev : 2. Molla Arabî : 2. Bostan-zâde : 2. Ebül-meyâmin : 2. Hoca-zâde : 2. Bahâî Efendi : 2. Dehbâğ-zâde : 2. Ali Efendi : 2. Ebu Sa'id-zâde : 2. Es-Seyyid Feyzullah Efendi : 2. İmam Mehmed Efendi : 2. Sâdık Efendi : 2. Başmak-cı-zâde es-Seyyid Ali Efendi : 2. Ebe-zâde : 2. Damad-zâde Feyzullah Efendi : 2. Hattat Veli Efendi : 2.

1192 Hâlâ mesned nişin-i sadr-ı fetvâ Şerif es-Seyyid Mehmed Efendi hazretleri. 83 zât. + 25 tekerrür = 108.

SON

YANLIŞ-DOĞRU CEDVELİ

<i>Sahife</i>	<i>Satır</i>	<i>Yanlış</i>	<i>Doğru</i>
3	7	İhsân	ihсан
3	8	Vekâle	vekâlet
4	17	ikisinse	ikisinde
14	23	mühâdene	mu'âhede
15	4	âfendi	Efendi
15	29	âhire	âhare
19	15	kır'et	kıra'et
24	15	İnecik	inecek
26	12	hümâyûnu	hümâyûn-ı
27	1	tuğyâni	tuğyanı
46	29	Abdülvâhib	Abdülvâhid
49	21	Yakınisi	yakmisi
54	13	Mehmed	Mahmud
55	2	zuhur	zuhr
65	25	Mehmed	Mahmud

GENEL İNDEKS

A

Abaza Hazinedarı : Bak, Feyzullah Ağa.

Abdi Ağa : Karin-âbâd a'yânındandır. Ağustos 1774'de vefât eden sadr-ı a'zam Muhsin zâde Mehmed Paşa'nın na'şî evvelâ bu zâtın evine defn olunmuş, daha sonra da Edirne'ye götürülmüştür. S. 28.

Abdi Paşa : Abdi Paşa-zâde. Bağdad Vâlisi ve Ser-asger olması. S. 33.

Abdi Paşa-zâde : Bak, Abdi Paşa.

Abdullah : Telhîsci. Vezîr-i a'zam Derviş Paşa'nın enişdesi. Görevinden uzaklaştırılması. S. 44.

Abdullah Efendi : Başmakçı-zâde. Seyyid. I. Mahmud devri Şeyhül'islâmı. S. 66.

Abdullah Efendi : Ebe-zâde. III. Ahmed devrinde iki def'a Şeyhül'islâm olur. S. 65. 67. 81.

Abdullah Efendi : Yeni-gehirli. III. Ahmed'in son Şeyhül'islâmı. On üç sene meşihatda kalır. S. 46. 65.

Abdullah (Ağa) Paşa : Silâhdar iken üç tuğlu vezîr olmuş ve 5 Nisan 1774 tarihinde Rikâb-ı hümayûn Kaymakamı tâyin edilmisti. S. 3. 4.

Abdullah Paşa : Bağdad Paşası. S. 48.

Abdullah Paşa : Eğri-boyun. Seyyid. I. Mahmud devri Vezîr-i a'zamı. S. 60.

Abdullah Paşa : İki tuğlu Vezîr. 1774 yılında, Kozluca'daki Osmanlı-Rus Savaşına katılması. S. 7. 8.

Abdullah Paşa : Muhsin-zâde. I. Mahmud devri vezîr-i a'zamı. S. 60.

Abdullah (Vassaf) Efendi-zâde : Bak, Es'ad Molla Efendi.

Abdurrahman Efendi : Hüsam-zâde. XVII. yüz yıl Şeyhül'islâmlarından. S. 64.

Abdülaziz Efendi : Kara Çelebi-zâde. IV. Mehmed'in Şeyhül'islâmlarından. S. 64.

Abdülcelîl-zâde : Bak, Emin Paşa.

Abdülhamid I. : Osmanlı Pâdişâhı. III. Ahmed'in oğlu. S. 4. 16. 22. 24. 25. 26. 33. 34. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 43. 44. 48. 50. 51. 54. 78.

Abdülhamid I. Çeşmesi : S. 51.

Abdülhamid I. imâreti : S. 51.

Abdülhamid I. mektebi : S. 51.

Abdülhamid I. sebîli : S. 51.

Abdülkâdir bn. Hacı : Şeyh. Ebu's-su'ud Efendi yeğeni. III. Murad devri Şeyhül'islâmlarından. S. 63.

Abdülkerim Efendi : Seyyid, Süvâri

- Mukâbelecisi. 18 Mart 1774 târihinde, Ruslarla barış görüşmeleri için Bükreş'e gönderilmesi. S. 14. Rusya'dan İstanbul'a dönmesi. S. 37.
- Abdülvâhid Efendi* : Şeyhül'islâm, Yenişehirli Abdullah Efendi'nin oğlu. İstanbul Kadısı olması. S. 46.
- Abdürrahim Efendi* : Sultan İbrahim devrinin son Şeyhül'islâmı. S. 64.
- Abdürrahim Efendi* : Menteş-zâde. III. Ahmed zamanında Şeyhül'islâm olur. S. 65.
- Abdürrezzak Efendi* : Reisül'küttab. 1774 yılında, Osmanlı-Rus savaşında, Tuna boyunda, orduda Baş-buğ olması ve savaşlara katılması. S. 3. 6. 7. 8. 9. 10. Mürahhas olması. S. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 41. 44. 46.
- Abdürrezzak Efendi* : Mısır'dan, İstanbul'a gelmesi. S. 37. 42. Defter-emâneti'nin tevcihi. S. 43.
- Abdüsselâm* : Sâbık Çavuş-başlıardan. 11 Eylül 1775'de ölümü. S. 33. 74.
- Acem* : S. 29. 37. 45. 48.
- Acem Şâhi* : S. 48.
- Ağa-kapısı* : Yeniçeri Ağası'nın bulunduğu dâire. S. 34. 43.
- Ağa-kapısı Kâtibi* : S. 77.
- Ağa-Paşa* : Yeniçeri Ağaları, Ağalığı muhafaza etmek şartile, vezâret rütbesini dahi kazanırlarsa, kendilerine Ağa-Paşa denilmektedir. S. 46.
- Ağa-Paşa* : Bak, Mehmed Paşa. Yeğen.
- Ahışa (Ahıska)* : Kafkasların güney batısında, Çıldır gölü kuzeyinde. S. 23. 37. 75.
- Ahi-zâde* : Bak, Hüseyn Efendi.
- Ahmed bn. Süleyman* : Kemâl Paşa-zâde. Şeyhül'islâm. S. 63.
- Ahmed Hân* : Sultan III. Mehmed'in oğlu. Osmanlı Pâdişahı. S. 53.
- Ahmed Hân-ı sâni* : Sultan İbrahim'in oğlu. Osmanlı Pâdişahı. S. 54.
- Ahmed Hân-ı sâlis* : Sultan IV. Mehmed'in oğlu. Osmanlı Pâdişahı. S. 54. 55.
- Ahmed* : Şehzâde. I. Abdülhamid'in oğlu. S. 37. 8 Aralık 1776 târihinde doğumu. S. 44.
- Ahmed Ağa* : Hatib-zâde. Sipâhiler Ağası. Midilli'ye sürülmesi. S. 49.
- Ahmed Bey* : Kara-hisâri. Kapıcı-başlıardan. S. 49. 50.
- Ahmed Efendi* : Kadı-zâde. Hicri 985 (1577) yılında Meşihat makamını elde eder. S. 63.
- Ahmed Efendi* : Kara-Bekir zâde. Tirevi. III. Mustafa'nın Şeyhül'islâmlarından. S. 66.
- Ahmed Efendi* : Müfti-zâde. 1774 yılında, Osmanlı-Rus savaşı sırasında Ordu Kadısı. S. 21.
- Ahmed Paşa* : III. Murad devri Sadr-ı a'zamlarından. Rüstem Paşa'nın da damadı. S. 56.
- Ahmed Paşa* : Gedik. Fâtih devrinde vezir-i a'zam idi. S. 55.
- Ahmed Paşa* : Hâfız. IV. Murad devri vezir-i a'zamı. S. 58. 62.
- Ahmed Paşa* : *Hersek-zâde*. II. Bayezid devri vezir-i a'zamı. S. 55. 61.
- Ahmed (Ağa) Paşa* : Hezargrâdi. Eğri-boyun. Tiryaki. Turnacı-zâde. Sansuncu olması. S. 30. Kul-kethüdası olması. S. 32. Azli ve İncirli köyüne gönderilmesi gerekirken, gizlice Paşa-kapısı'na götürülüp, yeniçeri Ağası olması. S. 36. Vezâret ile üç tuğ verilüp, Ağalığı ibka edildiği için Ağa-Paşa olması ve Tırhala ile ihracı. S. 46.
- Ahmed Paşa* : Hezâr-pâre. Sultan İbrahim devri Sadr-ı a'zamı. S. 58.

79.
Ahmed Paşa : Kalaylı-koz. III. Ahmed devri sadr-ı a'zamlarından. S. 59.
Ahmed Paşa : Kara. Kânûnî Süleyman devri Vezîr-i a'zamı olup, Rüstem Paşa'nın kardeşidir. S. 56.
Ahmed Paşa : Melek. IV. Mehmed devri Vezîr-i a'zamı. S. 58.
Ahmed Paşa : Nişancı. Kavanoz. III. Ahmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 59.
Ahmed Paşa : Tarhoncu. IV. Mehmed devri Vezîr-i a'zamı. S. 58.
Ahmed Paşa : Yekçeşm. Hacı. I. Mahmud devri Vezîr-i a'zamı. S. 60.
Ahmed Nazîf Çelebi Efendi : Bak, Nazîf Ahmed Efendi. Selim Ağa-zâde.
Ahmed Şemsüddîn : Molla Gürânî. Hicri 885 (1480) yılında Meşihat'a geçer. S. 62.
Ahmed Vâsîf Efendi : Hâcegândan. 1774 senesi Osmanlı-Rus savaşı sırasında, mütâreke görüşmeleri dolayısıyla, Ruslardan vezîr-i a'zam Muhsin-zâde Mehmed Paşa'ya mektub getirmesi S. 18.
Ak-deniz : S. 14.
Akkâ : Doğu Ak-deniz sâhilleri üzerinde ve Beyrut'un güneyinde, eski bir Osmanlı şehriydi. S. 33.
Ak-kirman : Tuna nehrinin kuzeyinde ve Turla (Dniester) nehrinin Kara-deniz'e döküldüğü mahâlde, eski bir Osmanlı şehri ve kal'ası. Hâlen Rusya sınırları içindedir. S. 26.
Ak Mahmud-zâde : Bak, Mehmed Zeyne'l-âbidin el-Hüseynî.
Alâeddin Ali Paşa : Osmanlı Pâdişâhı Orhan Bey'in kardeşidir ve ilk vezîr. S. 55. 61. 78.
Alay-köşkü : İstanbul'da, Dîvân-yolu'nda. S. 4.
Alay-köşkü : Şumnu kasabası kenarında. S. 7.
Alexsan : Tiflis Hanı. 12 Aralık 1776 târihinde, Osmanlı Devleti ile muhâberesi. S. 45.
Âl-i Osman : Osman Oğulları hânedarı. S. 20. 30. 41. 54.
Ali Ağa : Kara. Baş-Çavuş olması. S. 30.
Ali Ağa : Yeğen. Ordu Kassab-başısı: Silâhdar Ağalığı verilmesi ve serveti çok olduğu için üç tuğla Kars Cânibi Ser-askerliğine gönderilmesi. S. 3.
Ali Bey : Bostancı-başı. S. 76.
Ali Bey : Kara İsmail Paşa-zâde. Haseki-Ağa olması. S. 33. Bostancı-başı olması. S. 48.
Ali Bey : Mısır'da, devlete karşı isyân eden beylerden biri. S. 33.
Ali Bey Karyesi : İstanbul'da, Kâğıd-hâne semtinde. S. 33.
Ali Efendi : Başmakıcı-zâde. Seyyid. III. Ahmed devri Şeyhül'islâmı. S. 65. 67. 81.
Ali Efendi : Çatalcalı. Hicri 1084 (1673) yılında meşihat makâmını 13 sene işgal eder. S. 64. 65. 67.
Ali Paşa : Arabacı. II. Ahmed zamanı Sadr-ı a'zamı. S. 59.
Ali Paşa : Bıyıklı. Tevki'i. Silâhdar. S. 79.
Ali (Ağa) Paşa : Çatalcalı. Mora'daki hizmetlerine karşılık, sadr-ı a'zam tarafından üç tuğ verilmesi. S. 19.
Ali Paşa : Canikli. Kars Ser-askeri. S. 48.
Ali Paşa : Çelebi. II. Osman devri Vezîr-i a'zamı. S. 57.
Ali Paşa : Çorlulu. III. Ahmed devri Sadr-ı a'zam. S. 60.
Ali Paşa : Dağıstânî. 1774 yılında Ba-

- zarcık bölgesi Ser-askeri olması. S. 6. 7. Kozluca savaşlarına katılması. S. 9. 10. 12. 23. 25.
- Ali Paşa* : Dâmad. Şehid. İznikli. III. Ahmed devrinde Vezîr-i a'zam idi. S. 60.
- Ali Paşa* : Defterdar. Sürmeli. II. Ahmed zamanı Sadr-ı a'zamı. S. 59. 79.
- Ali Paşa* : Hacı. Merzifonlu. II. Ahmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 59. 79.
- Ali Paşa* : Hadım. II. Bayezid devri Vezîr-i a'zamı. S. 55. 56. 62.
- Ali Paşa* : Hazineदार. Gürcü. Şâhin. I. Abdülhamid devri Sadr-ı a'zamı. S. 62.
- Ali Paşa* : Hekim-başı zâde. I. Mahmud devri Sadr-ı a'zamı. S. 60. 61.
- Ali Paşa* : Kara Halil Paşa'nın oğludur. Kazaskerlik'den vezirliğe getirildi. S. 55. 79.
- Ali Paşa* : Kemankeş. Kara. IV. Murad devri Sadr-ı a'zamı. S. 58.
- Ali Paşa* : Moldovancı. III. Mustafa devri Sadr-ı a'zamı. S. 61.
- Ali Paşa* : Semiz. Kânûnî devri Sadr-ı a'zamlarından. S. 58.
- Ali Paşa* : Şâhin. I. Abdülhamid devri Vezîr-i a'zamı. S. 80.
- Ali Paşa* : Yavuz. I. Ahmed devri Vezîr-i a'zamı. S. 57.
- Ali Cemâllî* : Zenbillî. Şeyhül'-islâm. S. 63.
- Ali Molla Efendi* : İlmî yeğeni. Anadolu Kazaskeri. S. 38. 45.
- Altuncu Mustafa Ağa* : Bak, Mustafa Ağa. Altuncu.
- Amca-zâde Hüseyin Paşa* : Bak, Hüseyin Paşa. Amca-zâde.
- Âmedci* : S. 46.
- Anadolu* : S. 14. 77.
- Anadolu Kazaskeri* : S. 39. 67.
- Arab* : S. 29.

- Arabacı Ali Paşa* : Bak, Ali Paşa. Arabacı.
- Arz-odası* : Saray-ı hümâyûn (Topkapı Sarayı)nda, Bâbü's-saade'nin iç kısmında bulunan merâsim salonu. S. 34.
- Âstâne* : İstanbul. S. 4. 5. 8. 10. 11. 13. 14. 17. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. 28. 29. 31. 33. 34. 37. 38. 42. 46. 47. 48. 50. 69. 70.
- Âstâne Defterdarı* : S. 5.
- Atâ Bey* : Silâhdar Kâtibi. Reisül'-küttâb Abdürrezzak Efendi ile birlikde, 1774 yılında, Osmanlı-Rus barış görüşmelerine katılması. S. 19. 20. 21.
- Atâullah (Mehmed) Efendi* : III. Ahmed devri Şeyhül'-islâmı. S. 65.
- Âtıf-zâde* : Bak, Ömer Efendi.
- At-meydanı* : İstanbul'da, Sultan Ahmed ve Ayasofya Câmi'leri önünde bulunan meydan. S. 29.
- Ayasofya Câmi'i* : İstanbul'da. S. 14. 15.
- Ayas Paşa* : Kânûnî Süleyman devri Sadr-ı a'zamı. S. 56.
- Ayazma Kapısı* : İstanbul'da, Saray-ı hümâyûn'da bulunan kapılardan biri. S. 50.
- Aydın* : Batı Anadolu'da, İzmir'in güney doğusunda il merkezi. S. 31.
- Aydın Muhassıllığı* : S. 30.
- Ayşe Sultan* : I. Abdülhamid'in kızı. Doğumu 16 Temmuz 1774 ve eli dört gün sonra ölümü. S. 49. 77.
- Aziz Efendi* : Bak, Mehmed Aziz Efendi. Subhi-zâde.

B

- Baba-dağı* : Dobruca bölgesinde, Tuna Nehri Deltası'nın güney kısmında, Osmanlı ordularına kışlak olan bir kasaba ve sahra. S. 6. 13. 14. 26. 27.

Bâb-ı âsâfi : Sadâret dâiresi. S. 21. 44.

Bâb-ı hümâyûn : Saray-ı hümâyûn'un, Sultan Ahmed meydanına açılan birinci kapısı. S. 50.

Bağdad : Osmanlı İmparatorluğu'nun, Dicle nehri üzerinde ve İran sınırları boyunca serhad şehri. Hâlen Irak hükûmeti merkezi. S. 33. 34. 35. 38. 45. 48.

Bağdad Kapı-Kethüdası : S. 48.

Bağdad Paşası : S. 48.

Bahâriye yalısı : İstanbul'da, Hâliç sâhili üzerinde. S. 37. 38.

Bahâyi Mehmed Efendi : IV. Mehmed devri Şeyhül'islâmı. S. 64. 67. 80. 81.

Bahçe-kapısı : İstanbul'da, Sirkeci ile Emin-önü arasında bir semt adı. S. 36. 51.

Bahr-i siyah : Bak, Kara-deniz.

Baht-Giray Sultan : Kırım Giray-zâde. Maksud Giray'ın Kırım Hanlığı sırasında, Kırım'da Kalgay idi. Kozluca savaşlarına katılması. S. 8.

Balık-hâne : Saray-ı hümâyûn'a âit bir bina olup, vüzeradan bâzı kimselerin habs edildiği mahâldir. S. 45.

Bâli-zâde : Bak, Mustafa Efendi.

Balkan : Tuna Nehri'nin güneyi ve bugünkü Bulgaristan'ın doğu kısmı kast ediliyor. S. 8. 10. 22. 26. 27.

Balta : Bender şehrinin kuzeyinde ve Turla (Dniester) nehrinin doğusunda, Osmanlı-Rus sınırı üzerinde bir kasaba. S. 16. 17.

Baltacı Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Baltacı.

Balyos : S. 35.

Barbaros Hayreddin Paşa : S. 73.

Basra : Basra körfezi nihayetinde ve Dicle ile Fırat nehirleri üzerinde

bir şehir olup, hâlen Irak devletine bağlıdır. S. 37. 39. 45. 48.

Baş-buğ : S. 6. 10.

Baş-bakı Kulu : S. 39.

Başmakçı-zâde : Bak, Abdullah Efendi. Seyyid.

Başmakçı-zâde : Bak, Ali Efendi. Seyyid.

Baş-Muhâsebeci : S. 19. 36.

Battal Bey : 1774 târihinde Pazarcık bölgesi Ser-askeri olan Dağıstânî Ali Paşa maiyyetinde, 300 kişi ile Osmanlı-Rus savaşına katılan bir kahraman. S. 7.

Battal Bey-zâde : 1774 senesi Haziran ayında, Kozluca'da Osmanlı-Rus harbine katılması. S. 7.

Bayezid Hân : Yıldırım. Sultan Murad I. nin oğlu. S. 52. 78.

Bayezid-i sâni : Fâtih Sultan Mehmed'in oğlu. Osmanlı Pâdişahı. S. 53.

Bayram Paşa : IV. Murad devri Vezîr-i a'zamı. S. 58.

Bazarcık (Pazarcık) : Dobruca bölgesinde, Şumnu ile Hırsova arasında eski bir Osmanlı kasabasıdır. S. 6. 23. 26.

Belgrad : Osmanlıların Rumelinde, Tuna ile Sava nehirlerinin birleştiği yerde, en mühim kal'a ve serhad şehirlerinden biri. Hâlen Yugoslavya'nın baş şehri. S. 14.

Bender : Dniester nehri üzerinde ve Osmanlıların vaktile Rusya sınırları boylarında bulunan meşhur kal'a ve sancak merkezi olup, hâlen Rusya sınırları içindedir. S. 24. 26. 49. 77.

Beşiktaş : İstanbul'da, Boğaz-ı içi'nde kaza merkezi. S. 8. 30.

Beykoz : İstanbul'da, Boğaz-ı içi'nin Anadolu yakasında kaza merkezi. S. 31. 37. 39.

Beylikci : S. 19. 23. 46.

Bazzâzistan : İstanbul'da, Kapalı-
Çarşı'da. S. 42.

Bıyıklı Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Bı-
yıklı.

Bıyıklı Mustafa Paşa : Bak, Mustafa
Paşa. Bıyıklı.

Boğdan : Tuna Nehri'nin kuzeyinde,
Prut Nehri ile Karpat dağları
arasında kalan, arazi üzerinde,
Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı
bir Voyvodalık. S. 13. 20. 26. 50.
74.

Boğdan Beyi : S. 50.

Boğdan Voyvodası : S. 49. 50. 77.

Bosnalı : S. 7.

Bostancı-başı : S. 33. 48. 76.

Bostan-zâde : Bak, Mehmed Efendi.

Boşnak : S. 7.

Boynu-eğri Mehmed Paşa : Bak, Meh-
med Paşa. Boynu-eğri.

Buhâri Şerif : S. 5.

Burgos Çiftliği : Trakya'da, Devlet
Giray'ın ikâmet ettiği çiftlik. S.
48.

Bursa : Osmanlı İmparatorluğunun
ilk merkezi olan meşhur şehir.
S. 44. 48.

Bükreş : Bugünkü Romanya Cumhu-
riyeti'nin merkezi. S. 5. 14. 19.

Büyük-dere : İstanbul'da, Boğaz-ıçıl-
nın Rumeli yakasında sayfiye
yeri bir kasaba. S. 33.

Büyük Mir-i âhûr : S. 6. 28. 48.

Büyük Rûz-nâmçe : S. 28. 32.

C

Canım-Hoca-zâde : Bak, Mustafa
Bey.

Canikli Ali Paşa : Bak, Ali Paşa Ca-
nikli. Kars Ser-askeri.

Cebeci : S. 7. 50.

Cebeci-başı : S. 31. 43.

Cebe-hâne : Cebeci Ocağı. S. 9. 35.

Cerrah Mehmed Paşa : Bak, Mehmed
Paşa.

Cevâhirci Oğulları yalısı : İstanbul'da,
Tophâne İskelesinde. S. 33.

Cevdet Efendi : Rumeli Kazaskeri
Mehmed Murâd Efendi'nin eniş-
desi ve İzmir Kadısı. Tezkireci
olması. S. 48.

Cezâyir : Afrika'nın kuzeyinde ve
Ak-deniz sâhili üzerinde, bir Os-
manlı şehir ve limanı idi. Hâlen
bağımsız bir devlettir. S. 32. 33.
73.

Cıgala-zâde : Bak, Sinan Paşa.

Cihangir : İstanbul'da, Tophâne ile
Kabataş arasında bir semt. S. 79.

Ç

Çalık Kavak : Balkanlarda, Şumnu
civarında bir semt adı. S. 22.

Çatalcah Ali Ağa : Bak, Ali Ağa.

Çavuş-başı : S. 5. 31. 33. 34. 36. 39.
50. 76.

Çavuşlar Dudsısı : S. 46.

Çavuşan Kâtibi : S. 46.

Çekmece-i sagir : Bak, Küçük-çek-
mece.

Çelebi Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Çe-
lebi.

Çelebi-zâde : Bak, İsmail Âsım Efen-
di.

Çengel Kapısı : Şumnu etrafındaki
kal'a kapılarından birinin adı.
S. 9.

Çerkes : S. 41.

Çerkes Hasan Paşa : Bak, Hasan Pa-
şa.

Çerkes Mehmed Paşa : Bak, Mehmed
Paşa. Çerkes. Mir-i âhur.

Çerkes Mehmed Paşa : Bak, Mehmed
Paşa. Çerkes Sadr-ı a'zam.

Çerkes Paşa : Bak, Hasan Paşa, Çer-
kes.

Çırağan-yalısı : S. 31.

Çivi-zâde : Bak, Mehmed Efendi.

Çivi-zâde : Bak, Şeyh Mehmed Efendi.

Çorlulu Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Çorlulu.

D

*Dabbâğ-zâde** : Bak, Mehmed Efendi. Dabbâğ-zâde.

Dağıstan : Kafkas dağlarının kuzey-doğusu, Hazar Denizi'nin kuzey-batı kıyıları. S. 6.

Dağıstânî Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Dağıstânî.

Dağıstânî Paşa : Bak, Ali Paşa.

Daltaban Mustafa Paşa : Bak, Mustafa Paşa. Daltaban.

Dâmad Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Dâmad.

Dâmad Hasan Paşa : Bak, Hasan Paşa. Dâmad.

Dâmad İbrahim Paşa : Bak, İbrahim Paşa. Dâmad. Nevşehirli.

Dâmad-zâde : Bak, Ebülhayr Ahmed Efendi.

Dâmad-zâde : Bak, Feyzullah Efendi.

Dâmad-zâde : Bak, Mehmed Murad Efendi.

Dârende : Orta Anadolu'da Malatya'nın bir kazası. S. 38. 45.

Dârendeli Mehmed Paşa : Bak, Mehmed (Efendi) Paşa. Dârendeli.

Davud Paşa : II. Bayezid devri Sadr-ı a'zamı. S. 55.

Davud Paşa : I. Mustafa zamanında Sadr-ı a'zam. S. 57.

Davud Paşa : İstanbul'da. Topkapı surları dışında, Davut Paşa kışlasının bulunduğu saha. S. 29.

Davud Paşa Sarayı : İstanbul'da, Topkapı surları dışında. S. 29.

Defterdar : S. 3. 5. 6. 9. 12. 28. 31. 36. 37. 38.

Defterdar Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Defterdar.

Defterdar iskelesi : İstanbul'da, Haliç'de ve Eyyüb iskelesine yakın bir yerde. S. 29.

Defter-emâneti : S. 43.

Derbend : Balkanlar'da yâni Bulgaristan'ın merkezi yerinde geçit mahâlli bir mevki. S. 23.

Derviş Paşa : I. Ahmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 57.

Derviş (Efendi) Paşa : Defterdar. 1774 yılında, Osmanlı-Rus savaşı esnasında Tuna boylarında bulunması. S. 6. 9. Ordunun mühimmâtını sağlaması. S. 12. Vezir-Kethüdalığından Sadr-ı a'zamlığa getirilmesi. S. 31. 33. 34. 35. 36. Azli. S. 38. 43. 44. Gelibolu'ya sürülmesi. S. 45. 61. 74.

Derviş Mehmed Efendi : Baş defterdar olması. S. 30.

Derviş Mehmed Paşa : IV. Mehmed zamanı Sadr-ı a'zamı. S. 58. 79.

Derya Kapdânı : S. 33.

Devlet Giray : Kırım Hanı. S. 30. 47. Sadr-ı a'zamanın ziyâfeti ve Üsküdar Sultaniye'den Burgos çiftliğine gönderilmesi. S. 48.

Devlet-i aliyye : Osmanlı İmparatorluğu. S. 14. 20. 21. 27. 33. 42. 47. 50.

Devlet-i Osmâniye : S. 45. 51. 67.

Dilâver Paşa : II. Osman devri Sadr-ı a'zamlarından. S. 57.

Divân-ı hümayun : S. 34. 38.

Divân Tercümanı : S. 14.

Divân-yolu : İstanbul'un meşhur caddesi. S. 29.

Divitdâr Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Divitdâr.

Diyarbakır : Güney Doğu Anadolu'da il merkezi. S. 38.

Dolmabahçe : İstanbul'da, Boğaz-ı içinde. Kabataş ile Beşiktaş arasında bir semt. S. 30. 31. 47.

- Domaliç (Domanic) dağı* : Bursa ve İnegöl'ün güneyinde. S. 46.
- Durak Paşa-zâde* : Bak, Sa'id Bey.
- Durimbuk* : Rusya'nın güney batısında ve Lehistan sınırları civarında bir kasaba olup, II. Katerina'ya karşı isyan eden Kazakların reisi, Sülgâşef tarafından işgal edilmesi. S. 26.
- Dübro-Venedik (Dubrovnik = Ragusa)* : Bugünkü Yugoslavya'nın Adriyatik denizi kıyılarındadır. S. 20.
- Dürri Efendi* : Reis Kisedarı. 18 Mart 1774 tarihinde, Ruslarla barış görüşmeleri için Bükreş'e gönderilmesi. S. 14.
- Dürri Mehmed Efendi* : I. Mahmud'un Şeyhül'islâmlarından. S. 66.
- Dürri-zâde Mustafa Efendi* : Bak, Mustafa Efendi.

E

- Ebe-zâde* : Bak, Abdullah Efendi.
- Ebü Eyyübü'l-Ensâri Türbesi* : İstanbul'da, Eyyüb kazasında. S. 28.
- Ebü İshak Efendi zâde* : Bak, İshak Efendi.
- Ebü-İshak Efendi zâde* : Bak, Mehmed Es'ad Efendi.
- Ebü-Sa'id-zâde* : Bak, Feyzullah Efendi.
- Ebü-Sa'id Mehmed Efendi* : Es'ad Efendi-zâde. Sultan İbrahim ve IV. Mehmed zamanında üç def'a Şeyhül'islâm olur. S. 64. 67. 81.
- Ebü's-su'ud Hoca Çelebi* : Kânûni Süleyman, II. Selim ve III. Murad devirleri Şeyhül'islâmı. S. 63.
- Ebü'l-hayr Ahmed Efendi* : Dâmad-zâde. I. Mahmud devrinde Şeyhül'islâm. S. 66.
- Ebü'l-meyâmin Mustafa Efendi* : III. Mehmed ve I. Ahmed devirlerinde iki def'a şeyhül'islâm olmuştur. S. 63. 67. 81.
- Edib Efendi* : Rumeli Kazaskeri Dâmad-zâde Mehmed Murad Efendi'nin Kethüdası. Bilâhire Miri Kâtibi oldu. S. 48.
- Edirne* : Rumeli'de, Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci baş şehri. Bugün ise serhad vilâyetimizdir. S. 3. 28. 48. 52.
- Edirne Pâyesi* : S. 4.
- Efdâl-zâde* : Bak, Hamidü'd-dîn.
- Eflak* : Tuna Nehri'nin kuzeyi ile Transilvanya Alpleri arasında kalan ve doğudan Dobruca, batıdan Sırbistan ile çevrili bulunan arazi üzerinde, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bir Voyvodalık. S. 13. 20. 26.
- Eğri-boyun Abdullah Paşa* : Bak, Abdullah Paşa. Eğri-boyun.
- Eğri-boyun Ahmed Paşa* : Bak, Ahmed (Ağa) Paşa. Turnacı-zâde.
- Elmas Mehmed Paşa* : Bak, Mehmed Paşa. Elmas.
- Emîn Efendi* : Sâlih-zâde Efendi. Topkapılı. Rum-eli Kazaskerliğinden, Şeyhül'islâm olması. S. 32. 33. Azlı. S. 37. 38. 43. Bursa'da vefâtı. S. 44. 67. 73.
- Emîn Paşa* : Abdül'celil-zâde. Rusya esâretinden dönüşde, sadr-ı a'zam Derviş Paşa tarafından kendisine Beykoz'da ziyâfet verilmesi. S. 31.
- Emîn Paşa* : Yağlıkcı-zâde. III. Mustafa zamanında Sadr-ı a'zam. S. 61.
- Emîn-i şehir* : Bak, Şehremini.
- Emîr İmam* : Zileli. Pâdişâhın ikinci imamlığından azl olunması. S. 30.
- Enderûn-ı Hümayûn* : S. 39. 42.
- Ermeni Süleyman Paşa* : Bak, Süleyman Paşa. Malatyalı. Ermeni.

- Ertuğrul Gâzi* : Osmanlı Devleti'nin kurucusu Sultan Osman'ın babası. S. 52.
- Erzurum* : Doğu Anadolu'da il merkezi. S. 45.
- Es'ad Efendi bn. Sa'deddin* : I. Ahmed ve Sultan Mustafa ile II. Osman ve IV. Murad zamanında iki def'a Şeyhül'islâm olur. S. 63. 64. 67.
- Es'ad Efendi-zâde* : Bak, Şerif Mehmed Efendi.
- Es'ad Molla Efendi* : Abdullah Vassaf Efendi-zâde. Reisül'ulemâ. Şeyhül'islâm olması. S. 37. 44. 45. Sâhil-hânesinde, sadr-ı a'zam ile Kazasker efendilerin ve diğer memurların, Rusya mes'elesini görüşmeleri. S. 49. 51. 67. 81.
- Eski-Câmi* : Edirne Câmi'lerinden olup, hazîresine, sadr-ı a'zam Muhsin-zâde Mehmed Paşa, Kârîn-âbâd'dan getirilerek, ikinci def'a gömülmüştür. S. 28.
- Eski-Saray* : İstanbul'da Sultan Bâyezid meydanında. S. 43.
- Eşref-zâde* : Bursa'da. S. 44.
- Eyüb* : İstanbul'da, Hâliç'in nihâyetinde kaza merkezi. S. 37. 38.

F

- Fas* : Afrika'nın kuzey batısında ve Ak-deniz ile Atlas Okyanusu üzerinde bulunan, bir devlet. S. 32.
- Fâtih Sultan Mehmed* : Bak, Mehmed II.
- Fayyum* : Mısır'da, Kâhire şehrinin güneyinde ve Nil nehri üzerinde bir kaza merkezi. S. 38. 39.
- Fâzıl Ahmed Paşa* : Köprülü zâde. IV. Mehmed devri vezîr-i a'zamı. S. 59.
- Fâzıl Mehmed Paşa* : Bak, Mehmed

- (Efendi) Paşa. Dârendeli.
- Feld Mareşâl* : Bak, Romanzov. Rus mareşali.
- Ferhad Paşa* : III. Murad devri Sadr-ı a'zamlarından. S. 56. 62.
- Feyzullah Ağa* : Abaza Hazinedarı. İki tuğ verilerek, Tutrakan muhafızı olması. S. 17.
- Feyzullah Efendi* : Dâmad-zâde. III. Osman zamanında iki def'a Şeyhül'islâm olur. S. 66. 67. 81.
- Feyzullah Efendi* : Ebû-Sa'id-zâde. II. Ahmed devrinde iki def'a Şeyhül'islâm olur. S. 65. 67. 81.
- Feyzullah Efendi* : Kırım Kazaskeri. İstanbul'a gelmesi. S. 30. 76.
- Feyzullah Efendi* : Seyyid. II. Süleyman ve II. Mustafa devrinde iki def'a Şeyhül'islâm olur. S. 65. 67. 81.
- Feyzullah Efendi-zâde* : Bak, Mustafa Efendi. Seyyid.
- Fokşan (Fokşani)* : Tuna Nehri deltasına yakın, Kalas şehri kuzeyinde ve Karpat dağları ile Siret nehri arasında bulunan bir şehirdir. S. 15.
- Forta* : 1774 senesi, Osmanlı-Rus savaşı sonunda yapılacak görüşme mahâlli. S. 19.

G

- Galata* : İstanbul'un Beyoğlu yakası. S. 11.
- Gâzi Hüdâvendigâr* : Bak, Murad Hân. S. 52.
- Gedik Ahmed Paşa* : Bak, Ahmed Paşa. Gedik.
- Gelibolu* : Çanak-kal'a Boğazı'nın kuzeyinde ve Avrupa sâhili üzerinde, kaza merkezi. S. 32. 36. 45. 46.
- Gem-almaz Bölük-başı* : 1774 yılı Osmanlı-Rus savaşı sırasında, düş-

manı gözetlemek üzere, Kozluca'dan Hacı-oğlu'na gönderilmesi ve ölümü. S. 7.

Gomancof (غمخوف) : 1774 senesinde, Şumnu'yu muhasara eden Rus generali. S. 23. 24. 27.

Gül-hâne : İstanbul'da, Saray-ı hümayûn civârında bahçe. S. 43.

Gümrük : İstanbul'da Emîn-önü civârında bir dâire. S. 40.

Gümrük Emîni : S. 31. 37.

Gürcistan : Kafkas dağlarının güney batısı, Kura nehri vâdileri. S. 14.

Gürcü : S. 20. 41.

Gürcü Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Gürcü. Mustafa I. devri.

Gürcü Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Gürcü. IV. Mehmed devri.

H

Hacı Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Hacı. Merzifonlu.

Hacı Hasan-zâde : İlk Anadolu Kazaskeri. S. 67.

Hacı-oğlu [Pazarı] : Dobric. Dobruca bölgesinin güneyinde ve Varna limanının kuzeyinde olup, hâlen Bulgaristan'da kalan eski bir Osmanlı şehridir. S. 7. 31.

Hadım Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Hadım.

Hadım Hasan Paşa : Bak, Hasan Paşa.

Hadım Sinan Paşa : Bak, Sinan Paşa. Hadım.

Hadım Süleyman Paşa : Kânûnî Süleyman devri Sadr-ı a'zamı. S. 56.

Hadice Sultan : Osmanlı pâdişâhı I. Abdülhamid'in, 12 Ocak 1776'da dünyaya gelen kızı. S. 34. 8 Kasım 1776'da ölümü. S. 37. 43.

Hâfız Ahmed Paşa : Bak, Ahmed Paşa. Hâfız.

Hâfız Muhammed : I. Abdülhamid'in baş-imamı. Edirne ve Mekke pâ-yelerinin verilmesi. S. 4.

Halîç : İstanbul'da. S. 47.

Halîl Ağa : Bostancı-başı. Azl edilmesi. S. 33.

Halîl Ağa : İstanbul Gümrük Emîni. Tenkil edilmesi. S. 31.

Halîl Efendi : Mardini Şeyh. Lâleli Câmi'inde Selâtin va'izi. S. 75.

Halîl Efendi : Seyyid. Ocak Kâtibi. Limni Adası'na sürülmesi. S. 49.

Halîl Paşa : III. Ahmed zamanında vezîr-i a'zam. S. 60.

Halîl Paşa : Çenderi âilesinden İbrahim Paşa'nın oğludur. Vezirlik etmiştir. S. 55.

Halîl Paşa : İvaz Mehmed Paşa zâde. III. Osman devri vezîr-i a'zamı. S. 61. 79.

Halîl Paşa : Kayserili. I. Mustafa ve II. Osman devri Sadr-ı a'zamlarından. S. 57. 62.

Halîl Hamîd Paşa : I. Abdülhamid devri vezîr-i a'zamı. S. 62. 80.

Hâlîsa Osman Efendi : I. Mahmud devri Vezîr-i a'zam Kethüdası. S. 46.

Hâmid Efendi : Çivi-zâde dâmadı. III. Murad devri Şeyhü'l-islâmı. S. 63.

Hamîdü'd-dîn : Efdâl-zâde. Hicrî 901 (1495/96) senesinde fetvâ makâmını işgal eder. S. 62.

Hamza Paşa : Kâtib. Tevku'i. (Hamza Hâmid) Paşa. III. Mustafa devri Vezîr-i a'zamı. S. 61.

Hamza Paşa : Silâhdar. (Mâhir Hamza Paşa). III. Mustafa devri vezîr-i a'zamı. S. 61. 79.

Haneî Mehmed Efendi : XVII. yüz yılın ikinci yarısında Şeyhü'l-islâm. S. 64.

Harem-Kethüdası : S. 77.

Hasan Ağa : Silâhdar Ağa kardeşi.

- Hünkâr Kapıcılar Kethüdası olması. S. 48.
- Hasan Efendi* : Pepeyi. Mâlikâne Halifesi. 1776'da, Recâî Efendi yerine Defterdar olması. S. 37. 39.
- Hasan Paşa* : Çerkes. 1774'de Kozluca'daki Osmanlı-Rus savaşı sırasında, Gemî-almaz Bölük-başı ile birlikte, Hacı-oğlu'na düşmanı gözetlemeye gönderilmesi. S. 7. Diğer savaşları. S. 9. 10. Bir tuğ daha verilerek üç tuğlu olması. S. 12. 23.
- Hasan Paşa* : Dâmad. Moralı. III. Ahmed zamanı sadr-ı a'zamlarından. S. 59.
- Hasan Paşa* : Gâzi. Cezâyirli. Mirî Kalyonlar ile Akkâ'ya gitmesi. S. 33. İstanbul'da, Tersâne Bağçesi'nde Rus elçisine ziyâfet vermesi. S. 37. Tersâne'deki kavgayı basdırması. S. 38. Mardinli Şeyh Mehmed Efendi ile mâcerâsı. S. 42. Zâhir Ömer'in oğullarından birini katl ve ikisini İstanbul'a getirmesi. S. 42. 46. 80.
- Hasan Paşa* : Hadım. III. Mehmed devri Vezir-i a'zamlarından. S. 57.
- Hasan Paşa* : Mevt. Cenâze. Kethüda. Çerkes. III. Selim devri Vezir-i a'zamı. S. 80.
- Hasan Paşa* : Ruscuklu. III. Selim devri Sadr-ı a'zamı. S. 80.
- Hasan Paşa* : Seyyid. Kara-hisârî. I. Mahmud zamanı Sadr-ı a'zamı. S. 60.
- Hasan Paşa* : Yemişçi. III. Mehmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 57.
- Hasan Paşa-zâde Efendi* : Bak, Sa'id Efendi.
- Hasan Can* : Şeyhü'l-İslâm Hoca Sa'deddin Efendi'nin babası. S. 63.
- Haseki-Ağa* : S. 33. 48.
- Hasib* : Dâmad-zâde. Rumeli Kazas-keri Mehmed Murad Efendi'nin Mektubcu ve Kethüdası. S. 49.
- Hatib-zâde Ahmed Ağa* : Bak, Ahmed Ağa. Hatib-zâde.
- Havuzlu-köşk* : İstanbul'da, Davud Paşa Sarayı içinde bir mahâl. S. 29.
- Hayâti-zâde* : Bak, Mehmed Emin Efendi.
- Hayreddin Paşa* : Kara Halil Çenderi. İlk Osmanlı vezirlerinden. S. 55.
- Hayri Efendi* : Beylikci. Reisü'l-küt-tab Abdürrezzak Efendi ile beraber, 1774 senesinde, Osmanlı-Rus barış görüşmelerinde, Vekâyi' Kâtibi olarak bulunması. S. 19.
- Hazinedar* : S. 77.
- Hazinedar Ali Paşa* : Bak, Ali Paşa. Hazinedar.
- Hazret-i Hâlid Türbesi* : İstanbul'da, Eyyûb Sultan'dadır. S. 3. 28. 73.
- Hekim-başı* : S. 46.
- Hekim-başı zâde Ali Paşa* : Bak, Ali Paşa. Hekim-başı zâde.
- Hersek-zâde* : Bak, Ahmed Paşa.
- Hezargrâdî* : Bak, Ahmed (Ağa) Paşa. Turnacı-zâde.
- Hırka-i şerife odası* : Saray-ı hümayun'un Harem kısmında, kutsal eşyaların bulunduğu dâire. S. 29.
- Hızır Bey* : İstanbul'un fethinde kadı olup, bilâhire kadılığına fetvâ ilâve edilmiştir. S. 62. 67.
- Hind* : Hindistan. S. 46. 76.
- Hirsova* (Hırsova) : Dobruca'nın batısında ve Tuna nehrinin sağ sâhilinde, geçid mahâlli bir kasaba. S. 5. 6. 7. 23. 25. 26.
- Hoca-Bey* : Bak, Odesa.
- Hoca Sa'deddin Efendi* bn. Hasan Can. III. Mehmed devri Şeyhü'l-islâmı. S. 63. 80.
- Hoca-zâde* : Bak, Mehmed Efendi.
- Hoca-zâde* : Bak, Mes'ud Efendi.

Hotin : Osmanlı İmparatorluğu'nun kuzey batı sınırlarında, Lehistan'ın güneyinde, Devlet-i aliyeynin sancak merkezi bir şehir ve kal'a. S. 26. 27. 40. 49. 77.

Hünkâr Kapıcılar Kethüdası : S. 45. 48.

Hünkâr mü'ezzinleri : S. 29.

Hünkâr Silâhdarı : S. 45.

Hüsam-zâde : Bak, Abdurrahman Efendi.

Hüseyin Ağa : Yirmi-dört. Muhzir olması. S. 30.

Hüseyin Efendi : Ahi-zâde. IV. Murad'ın son Şeyhü'l-islâmı. 64.

Hüseyin Efendi : Çavuşlar duâcısı. Çavuşan kâtibi olması. S. 46.

Hüseyin Efendi : Yekçeşm. 7 Rebi'ü'l-âhir 1115 (20 Ağustos 1703)'de üç gün Şeyhü'l-islâm olur. S. 65.

Hüseyin Paşa : II. Osman devri Sadr-ı a'zamı. S. 57.

Hüseyin Paşa : Amca-zâde. II. Mustafa devri vezir-i a'zamı. S. 59.

Hüseyin Paşa : Merre. I. Mustafa zamanı Sadr-ı a'zamlarından. S. 57. 62.

Hüsrev Paşa : Bosnalı. IV. Murad devri Vezir-i a'zamı. S. 58.

I

Ispanakçı-zâde : Bak, Mustafa Paşa. Hâfız.

I

İbrahim Hân : Sultan I. Ahmed'in oğlu. Osmanlı Pâdişâhı. S. 54.

İbrahim Efendi : Nakibü'l-eşraf. S. 46. 76.

İbrahim Efendi : Reisü'l-küttâb. 1774 Küçük Kaynarca barışı görüşmelerinde görevli. S. 22.

İbrahim Efendi : Seyyid. İkinci def'a

vezir-kethüdası olması. S. 31. Azli. S. 34. Surre-emîni ta'yini. S. 46. Kars Seraskeri Canikli Ali Paşa'nın yanına gönderilmesi. S. 48.

İbrahim Beyefendi : Hacı. Mir. İvaz Paşa-zâde. Şeyhü'l-islâm olması ve azli. S. 3. 30. 31. 67. 73.

İbrahim Beyefendi yahısı : İstanbul'da, Beşiktaş'da. S. 31.

İbrahim Paşa : Bosnalı. III. Mehmed devri Sadr-ı a'zamı, üç def'a sadârete getirilmiştir. S. 57. 61.

İbrahim Paşa : Dâmad. Nevşehirli. III. Ahmed'in Vezir-i a'zamı. S. 60. 61.

İbrahim Paşa : Halil Paşa oğludur. Hicri 903 (1497/98) yılında Sadr-ı a'zam olmuştur. S. 55.

İbrahim Paşa : Hoca. III. Ahmed devri Sadr-ı a'zamlarından. S. 60. 79.

İbrahim Paşa : Kaba-kulak. Kara-kulak. Kara-hisâri. I. Mahmud devri Sadr-ı a'zamı. S. 60.

İbrahim Paşa : Kara. IV. Mehmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 59.

İbrahim Paşa : Kara Halil Paşa'nın oğludur. İlk Osmanlı vezirlerinden. S. 55. 79.

İbrahim Paşa : Makbûl. Kânûnî devri vezir-i a'zamı. S. 56. 79.

İbrâil : Eflâk bölgesinin doğusunda, Kalas şehri güneyinde ve Tuna nehri üzerinde bir Osmanlı şehri. Hâlen Romanya devleti sınırları dâhilindedir. S. 26.

İbşir Mustafa Paşa : Bak, Mustafa Paşa. İbşir.

İç-Ağası : S. 31.

İbasan : S. 10.

İlmi yeğeni : Bak, Ali Molla Efendi.

İmâm-ı evvel-i Sultânî : S. 4.

İmâm-ı sâniy-i Sultânî : S. 30.

İncili-köşk : İstanbul'da, Saray-ı hü-mâyûn (Topkapı Sarayı)'nın Marmara sâhilinde olan köşkler-den biri. S. 25.

İncirli Karyesi : İstanbul-Çekmece yolu üzerinde ve Bakırköy kav-şağı civarında bulunuyordu. S. 29. 36.

İran : S. 45.

İsakçı : Tuna Nehri'nin güney sâhili üzerinde ve nehrin delta kısmı-na yakın bir yerde, Kalas ile İb-râil kasabaları arasında, aynı za-manda Tuna nehri geçidi olan bir kasaba. S. 48.

İsakçı Anbar Emîni : S. 48.

İsbir Ağa : Bak, Mehmed İsbir Ağa.

İshak Ağa Bahçesi : İstanbul'da, Bo-ğaz-ıçî'nin Anadolu yakasında bulunan Beykoz'da. S. 39.

İshak Efendi : Ebû İshak Efendi-zâ-de. I. Mahmud devrinde Şeyhü'l-islâm olur. S. 66.

İshak Efendi : Mollacık-zâde. Anado-lu kazaskeri. S. 39.

İshak Efendi-zâde : Bak, Şerif Mol-la.

İshak Paşa : Fâtih devri Sadr-ı a'za-mı. S. 55. 62.

İskender Ağa-zâde : Kethüda-yeri ol-ması. S. 30.

İskerlet : Divân Tercümanı. 18 Mart 1774 târihinde, Ruslarla barış gö-rüşmeleri için Bükreş'e gönde-rilmesi. S. 14.

İslâmbol : İstanbul. S. 44. 51. 76. 78.

İsmail : Tuna nehrinin kuzeyinde ve delta kısmına yakın olup, Kili ile Kalas şehirleri arasında, Osman-lıların eski bir serhad şehridir. Hâlen Rusya sınırları içindedir. S. 26. 48. 49.

İsmail Ağa : İstanbul Gümrüközü. Pâdişâh I. Abdülhamîd'e ziyâfe-ti. S. 39.

İsmail Ağa : Sekban-başı. S. 3. Yeni-çeri Ağası olması. S. 30. Azli. S. 32.

İsmail Ağa : Yenişehirli. Mora'daki savaşlarda gösterdiği başarılar-dan dolayı üç tuğ verilmesi. S. 17.

İsmail Efendi (Ebû-İshak) : III. Ah-med'in Şeyhü'l-islâmlarından. S. 65.

İsmail Paşa : Gürcü. I. Mahmud za-manında vezir-i a'zam. S. 60.

İsmail Paşa : Nişancı. II. Süleyman zamanı Sadr-ı a'zamı. S. 59.

İsmail Paşa-zâde : Bak, Ali Bey.

İsmail Âsım Efendi : Çelebi-zâde. XVIII. yüz yıl Vak'a-nüvisi ve III. Mustafa devri Şeyhü'l-islâmı. S. 66.

İsmâil-geçidi : Tuna nehri üzerinde, İsmail kasabası civârında. S. 76. 77.

İsmail Mütevellisi : Tuna nehri üze-rinde bulunan İsmail şehri mü-tevellisi. S. 48.

İsmail Râif Beyefendi : İstanbul'da altı sene Reis vekilliği yaptıktan sonra, Ağustos 1774'de Reisü'l-küttab olması. S. 28. Azl ve nefy olunarak, görevinden uzaklaştı-rılması. S. 37. 38. 40.

İspanya : Avrupa'nın güney batısında bir Ak-deniz ülkesi. S. 32.

İspir Ağa : Bak, Mehmed İsbir Ağa.

İstanbul : S. 3. 31. 38. 47. 80.

İstanbul Kadısı : S. 46. 67.

İstanbul Pâyesi : S. 15. 37.

İstekfi : 19 Mart 1776 yılında, Rus-ların İstanbul'a gelen orta elçi-leri. S. 38.

İvaz Hacı Mehmed Paşa : Bak, Meh-med Paşa. İvaz. Hacı.

İvaz Paşa : Şeyhü'l-islâm Mir İbra-him Beyefendi'nin babası. S. 3. 30.

İvaz-zâde : Bak, İbrahim Beyefendi.
İzmir Mollası : S. 48.

İzzet Mehmed Efendi : Şehremîni.
 Bak, İzzet Mehmed Paşa. Sadr-ı a'zam.

İzzet Mehmed Paşa : Şehremîni iken, evvelâ Kaymakam Silâhdar Abdullâh Paşa'nın yerine Kaymakam oldu. 10 Ağustos 1774 târihinde de, vefat eden Muhsin-zâde Mehmed Paşa yerine sadârete getirildi. S. 28. Kayık ile Küçükçekmece'ye orduyu karşılamaya gelmesi. 29. Şeyhü'l-islâm İvâz Paşa-zâde İbrahim Beyefendi ile kavgası. S. 30 ve azli ile Aydın Vâlisi olması. S. 31. 61. 62. 73. İki def'a sadr-ı a'zam olduğu. S. 80.

İzzi Süleyman Efendi : XVIII. yüz yıl ortalarında vak'a-nüvis idi. S. 51.

K

Kaba-kulak İbrahim Paşa : Bak, İbrahim Paşa. Kaba-kulak.

Kabarta : Kafkas dağlarının kuzeyinde, büyük ve küçük Kabartay arazisi. S. 20.

Kadı-zâde : Bak, Ahmed Efendi.

Kadiri Efendi (Abdü'l-kâdir Çelebi) : Hicri 948 (1541-1542) yılında Şeyhü'l-islâm olur. S. 63.

Kadri Ağa-zâde : Cebeci-başı. Azli. S. 31.

Kâğıd-hâne : İstanbul'da mesire yeri. S. 33. 37. 38.

Kalafat Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Kalafat.

Kal'a-i cedid : Bak, Yeni-kal'a.

Kalaylı Ahmed Paşa : Bak, Ahmed Paşa. Kalaylı-köz.

Kamçı Suyu : Şumnu ve İslimiye havâlisinden çıkarak, Varna'nın

güneyinde, Batı-Karadeniz'e dö-külen küçük nehir. S. 26.

Kandiya : Girid Adası'nın kuzeyinde olup, bu adanın baş şehridir. S. 48.

Kapdan-paşa : S. 46.

Kapı : Sadâret dâiresi. S. 30.

Kapı-tercümanı : S. 49.

Kapıcılar-başı : S. 38. 39. 45. 48. 49.

Kapıcılar Kethüdası : S. 48.

Kara Ağa-zâde : Topcu-başlıktan azli. S. 32.

Kara Ahmed Paşa : Bak, Ahmed Paşa.

Kara Ali Ağa : Bak, Ali Ağa. Kara.

Kara-Bekir-zâde : Bak, Ahmed Efendi.

Kara Çelebi-zâde : Bak, Abdülaziz Efendi.

Kara-deniz : Türkiye, Bulgaristan, Romanya ve Rusya ile çevrili bulunan iç deniz. S. 14. 24. 49. 77.

Kara Halil Çenderi : Osmanlıların ilk devirlerinde yaşamış devlet adamlarından. S. 55. 79.

Kara Halil Efendi-zâde : Bak, Mehmed Sa'îd Efendi.

Kara-hisâri Ahmed Bey : Bak, Ahmed Bey. Karahisârî.

Kara İbrahim Paşa : Bak, İbrahim Paşa. Kara.

Kara İsmail (Ağa) Paşa : Haseki Ağa ve Bostancı-başı olan Ali Bey'in babasıdır. 1765/66 yıllarında, Edirne Bostancı-başılığı'ndan ayrılmış, İsakçı Anbar Emîni, İsmail şehri mütevellisi olmuştu. Bîlâhire üç tuğlu vezîr oldu. S. 48.

Kara İsmail Paşa-zâde : Bak, Ali Bey.

Karamânî Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Karamânî.

Kara Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Kara.

Kara-su : Tuna nehrinden ayrılan ve Silistre, Hırsova, Maçın, Baba-dağı, Kara-harman, Tolça, İsak-cı, Köstence, Balçık, Mankalya ile Varna şehirleri havâlisini sulayan bir nehir. S. 6.

Karışdıran : Trakya'da, Çorlu-Baba-eski yolu* üzerinde bir nâhiye merkezi. S. 29.

Karın-âbâd : Burgaz körfezinin kuzey batısında, Aydos-Yanbolu tren yolu üzerinde kaza merkezi. Hâlen Bulgaristan'da. S. 3. 27. 28. 73.

Kars : Kuzey doğu Anadolu'da. S. 5. 48.

Kassab-başı : S. 3. 5.

Katerina II. : XVIII. yüz yılın ikinci yarısında Rus Çariçesi. S. 16. 26. 27. 40. 47.

Kâtib Hamza Paşa : Bak, Hamza Paşa. Kâtib.

Kaymakam : S. 3. 4.

Kaymakam Paşa : Rikâb-ı humayûn Kaymakamı. S. 28.

Kazak : Rusya'nın güney batısında, Lehistan sınırları üzerinde yaşayan etnik bir zümre. S. 26. 47.

Kazasker : S. 20. 55. 77.

Keefe : Kırım yarımadası'nın güney doğusunda meşhur liman ve kal'a şehri. S. 16.

Kemâl Paşa-zâde : Bak, Ahmed bn. Süleyman.

Kemankeş Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Kemankeş.

Kerş (Kerç) : Kara-deniz'i Azak Denizi'ne bağlayan boğaz ve bu boğazın kuzey batısında bulunan bir kal'a adı. S. 20. 21. 24. 47.

Kethüda : S. 38. 49. 77.

Kethüda-yeri : S. 30.

Kıbrıs : Anadolu'nun güneyinde bir ada. Evvelce tümü Osmanlı İm-

paratorluğu'na bağlı bir muhasıllık idi. S. 40.

Kıbrıs Muhassıl : S. 31.

Kılburun (Kin-burun) : Kırım yarımadasının kuzey batısında, Özü nehrinin Kara-deniz'e döküldüğü körfezin güneyinde ve Özü kal'ası karşısındaki ince burun ve üzerindeki kal'a. S. 14. 20. 24. 26. 47.

Kırım : Kara-deniz'in kuzeyinde yarımada. S. 14. 16. 20. 38. 40. 47. 76.

Kırım Giray : Kırım Hanı S. 17.

Kırım Kazaskeri : S. 30. 47.

Kırımli : S. 14. 17. 30. 50.

Kırım Tatarı : S. 13.

Kırk-beş Mustafa Ağa : Bak, Mustafa Ağa. Kırk-beş.

Kızılbaş : İranlılar. S. 39.

Kız-taşı : İstanbul, Fâtih'de bir semt adı. S. 38. 45.

Kili : Osmanlı İmparatorluğunun eski bir şehir ve kal'ası. Tuna nehri deltasının kuzey kanalı üzerinde ve Kara-deniz'e dökülen ağıza yakın bir mahâlde olup, hâlen Rusya sınırları içindedir. S. 26.

Koca Mustafa Paşa : Bak, Mustafa Paşa. Koca.

Kostâki : Kapı-tercümanı. 9.Ekim. 1777 tarihinde Boğdan Voyvodası olması. S. 49. 50.

Kostantaniye : İstanbul. S. 4. 47. 62.

Koşu-meydanı : Şumnu'da bir mahâl adı. S. 12.

Kozbekçi Ağa : Saray-ı hümayûn'da bir dâirenin Ağası. S. 44. 45.

Kozluca : Karadeniz'in batı sâhilinde bulunan Varna limanının batısında bir kasaba. S. 3. 7. 9. 22.

Köprülü Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Köprülü.

Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa : Bak, Fâzıl Ahmed Paşa.

Köprülü-zâde Mustafa Paşa : Bak, Mustafa Paşa. Köprülü-zâde.

Köprülü-zâde Nu'man Paşa : Bak, Nu'man Paşa. Köprülü-zâde.

Kuban : Kafkas dağlarının kuzey batısında, Kuban nehri boyları. S. 14.

Kul-Kethüdası : S. 8. 30. 32. 36.

Kurşunlu-mahzen : İstanbul'da, Galata'da. S. 36.

Kuyucu Murad Paşa : Bak, Murad Paşa. Kuyucu.

Kuyucu Süleyman Paşa : Bak, Süleyman Paşa. Kuyucu.

Küçük-çekmece : İstanbul'un batısında, Silivri yolu üzerinde ve sâhilde, nâhiye merkezi. S. 29.

Küçük-kaynarca : Pazarcık, Silistre ve Hırsova arasında bir kasaba. 1774 anlaşmasının imzalandığı şehir. S. 23. 47.

Küçük Mir-i âhür : S. 48.

Küçük-su : İstanbul Boğaz-ı'nda, Anadolu yakasında mesire yeri. S. 37. 38. 40.

Küçük Tezkireci : S. 46.

Kürd Ağa : 19 Kasım 1776 tarihinde, İsbir Ağa yerine Cebeci-başı olması. S. 43.

L

Lala Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Lala. Manisalı.

Lala Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Lala. Bosnalı.

Lâleli Câmi'i : İstanbul'da, Lâleli semtinde olup, III. Mustafa tarafından yaptırılmıştır. S. 41. 42.

Lâtîf : 1775 tarihlerinde İstanbul'da bulunan yahudi dönmemelerinden. S. 35.

Lefkeli Mustafa Paşa : Bak, Mustafa Paşa. Lefkeli.

Leh : Lehistan. S. 17. 19. 26. 46. 47. 76.

Ligor : 1774-1777 yıllarında Boğdan voyvodası. S. 20. 50.

Limni : Kuzey Ege denizinde bir ada olup, hâlen Yunanistan'dadır. S. 49.

Lûtfî Paşa : Kânûnî Süleyman devri Vezîr-i a'zamı. S. 56.

M

Mâbeyn-i hümayun : S. 36.

Maçın : Dobruca'nın kuzey batısında, Tuna nehrinin sağ sahili üzerinde ve İbrail Kal'ası karşısında bir Osmanlı şehri. S. 6.

Maçuka (ماجقة) : Beşiktaş'da, 1775 tarihinde misâfir-hâne olarak kullanılan binalar. S. 30.

Magrib askeri : S. 33.

Mahmud I. : XVIII. yüz yıl Osmanlı Pâdişahı. II. Mustafa'nın oğlu. S. 46. 49. 54. 77.

Mahmud Ağa : Vezîr Vekil-harcı. S. 44.

Mahmud Efendi : İmam-ı Sultânî. 24 Rebi'ül-âhîr 1125 (20 Mayıs 1713)'de Şeyhül-İslâm olur. S. 65.

Mahmud Paşa : Fâtih devri vezîr-i a'zamı. S. 55. 62. 79.

Makbûl İbrahim Paşa : Bak, İbrahim Paşa. Makbûl.

Mâlikâne Halîfesi : S. 39.

Ma'lûl-zâde : Bak, Mehmed Efendi. Seyyid. Ma'lûl-zâde.

Manolaki : XVIII. yüz yılın ikinci yarısında, Osmanlı Devleti'nin, Eflak'da bulunan Voyvodası. S. 26.

Mardin : Güney doğu Anadolu'da il merkezi. S. 37. 42.

Mardîni Şeyh : Bak, Mehmed Efendi.

Matbah-Emîni : S. 32.

- Mehmed Hân* : Sultan Yıldırım Bayezid'in oğlu. S. 52.
- Mehmed Hân-ı sâni* : Fâtih. Sultan II. Murad'ın oğlu. Osmanlı Pâdişahı. S. 53.
- Mehmed Hân-ı sâlis* : Sultan III. Murad'ın oğlu. Osmanlı Pâdişahı. S. 53. 78.
- Mehmed Hân-ı râbi* : Sultan İbrahim'in oğlu. Osmanlı Padişahı. S. 54.
- Mehmed* : Şehzâde. I. Abdülhamid'in oğlu. S. 37. 6 Receb 1190 (21 Ağustos 1776)'da doğumu.
- Mehmed Ağa* : Hacı. Kıbrıs Muhassıslı. Gümrük Emni olmasl. S. 31.
- Mehmed Ağa* : Hacı. Sadr-ı a'zam Derviş Paşa'nın kayın-pederi. Çavuş-başı. S. 31. Ölümü. S. 34.
- Mehmed Ağa* : Hacı. Çavuş-başı olmasl. S. 39.
- Mehmed Ağa* : Silâhdar. S. 3. Sekban-başı olmasl. S. 30.
- Mehmed Ağa* : Yeniçeri Ağası iken, Gelibolu'ya sürülmesi. S. 32. İkinci def'a yeniçeri Ağası olmasl. S. 46. 76.
- Mehmed Efendi* : Ankaravî. XVII. yüz yıl Şeyhü'l-islâmlarından. S. 64.
- Mehmed Efendi* : Bostan zâde. III. Murad devrinde Şeyhü'l-islâm olur. S. 63. 67. 80. 81.
- Mehmed Efendi* : Çivi-zâde. III. Murad devri Şeyhü'l-islâmı. S. 63.
- Mehmed Efendi* : Dabbâğ-zâde. II. Süleyman ve II. Ahmed devirlerinde, iki def'a Şeyhü'l-islâm olur. S. 65. 67. 81.
- Mehmed Efendi* : Esiri. IV. Mehmed zamanında şeyhü'l-islâm olur. S. 64.
- Mehmed Efendi* : Hoca-zâde. III. Mehmed ve I. Ahmed'in Şeyhü'l-islâmlarından. S. 63. 67. 81.

- Mehmed Efendi* : Hünkâr Silâhdarı. S. 45.
- Mehmed Efendi* : İmâm-ı Sultânî. II. Mustafa ve III. Ahmed devrinde iki def'a Şeyhü'l-islâm olur. S. 65. 67. 81.
- Mehmed Efendi* : Kapıcılar-başı. Sadr-ı a'zam Kethüdası olmasl. S. 38.
- Mehmed Efendi* : Seyyid. Ma'lûl-zâde. III. Murad devri Şeyhü'l-islâmı. S. 63.
- Mehmed Efendi* : Seyyid. Sun'î-zâde. Şeyhü'l-islâm. S. 64.
- Mehmed Efendi* : Şeyh. Mardinî. Şeyhliğinin kaldırılması. S. 37. Mardin'e sürülmesi. S. 42.
- Mehmed Efendi* : Şeyh. Mirzâ-zâde. I. Mahmud'un ilk Şeyhü'l-islâmı. S. 65.
- Mehmed Paşa* : Baltacı. III. Ahmed devrinin vezîr-i a'zamı. S. 59. 62.
- Mehmed Paşa* : Boynu-eğri. IV. Mehmed devri Vezîr-i a'zamlarından. S. 59.
- Mehmed Paşa* : Cerrah. III. Mehmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 57.
- Mehmed Paşa* : Çerkes. IV. Murad devri Sadr-ı a'zamı. S. 58.
- Mehmed Paşa* : Çerkes. Kapıcılar Kethüdası iken, Büyük Mir-i âhûr olmasl. S. 48.
- Mehmed (Efendi) Paşa* : Dârendeli. Kapıcı-başı Ağalarından iken Sadr-ı a'zam Kethüdası ve 5. Ocak 1777 târihinde de Sadr-ı a'zam olmasl. S. 38. 45. 48. 49. 50. 61. 78. 79. 80.
- Mehmed Paşa* : Divitdar. İstanbullu. I. Mahmud devri Sadr-ı a'zamı. S. 60.
- Mehmed Paşa* : Elmas. II. Mustafa devri sadr-ı a'zamı. S. 59.
- Mehmed Paşa* : Gürcü. I. Mustafa

- devri Vezîr-i a'zamlarından. S. 57.
- Mehmed Paşa* : Gürcü. IV. Mehmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 58.
- Mehmed Paşa* : İvaz. Hacı. I. Mahmud zamanı Sadr-ı a'zamı. S. 60.
- Mehmed Paşa* : Kalafat. I. Abdülhamid devri Sadr-ı a'zamı. S. 80.
- Mehmed Paşa* : Kara. Dâmad. I. Ahmed Devri Sadr-ı a'zamı. S. 57. 62.
- Mehmed Paşa* : Karamâni. Fâtih devri Sadr-ı a'zamı. S. 55.
- Mehmed Paşa*. Köprülü. IV. Mehmed devri Vezîr-i a'zamı. S. 59.
- Mehmed Paşa* : Lala. Bosnalı. I. Ahmed devri Vezîr-i a'zamı. S. 57.
- Mehmed Paşa* : Lala. Manisalı. III. Mehmed devri Vezîr-i a'zamı. S. 57. 79.
- Mehmed Paşa* : Melek. 5.Nisan.1774'-de Kaymakamlıktan azli. S. 4. III. Selim'in Vezîr-i a'zamlarından. S. 80.
- Mehmed Paşa* : Muhsin-zâde. Sadr-ı a'zam. İkinci sadâreti dönemi. 1774 senesinde, Osmanlı-Rus savaşındaki faaliyetleri. S. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 17. 18. 19. 24. 27. Ölümü. S. 28. 30. 41. 47. 60. 61. 62.
- Mehmed Paşa* : Nişancı. Kayseriyeli. III. Ahmet devri vezîr-i a'zamı. S. 60.
- Mehmed Paşa* : Rum. Fâtih devri vezîr-i a'zamlarından. S. 55. 79.
- Mehmed Paşa* : Silâhdar. Eski sadr-ı a'zamlardan. S. 13.
- Mehmed Paşa* : Silâhdar. I. Mahmud'-ın ilk vezîr-i a'zamı. S. 60.
- Mehmed Paşa* : Silâhdar. İstanbulludur. III. Osman zamanı Sadr-ı a'zamı. S. 61. 79.
- Mehmed Paşa* : Silâhdar. Seyyid. I. Mahmud devrinde Sadr-ı a'zam. S. 60.
- Mehmed Paşa* : Silâhdar. Seyyid. Kara Vezîr. I. Abdülhamid devri Vezîr-i a'zamı. S. 61. 80.
- Mehmed Paşa* : Sofu. Sultan IV. Mehmed devri Vezîr-i a'zamı. S. 58. 79.
- Mehmed Paşa* : Sultan-zâde. Sultan İbrahim devri Vezîr-i a'zamı. S. 58. 79.
- Mehmed Paşa* : Tabanı-yassı. IV. Murad devri Vezîr-i a'zamı. S. 58.
- Mehmed Paşa* : Tavi. Sokullu. Kânûnî. II. Selim ve III. Murad devri Vezîr-i a'zamı. S. 56.
- Mehmed Paşa* : Tiryâki. I. Mahmud zamanında vezîr-i a'zam. S. 60.
- Mehmed Paşa* : Yeğen. Antalyalı. I. Mahmud devri Sadr-ı a'zamı. S. 60. 80.
- Mehmed Paşa* : Yeğen. Ağa Paşa. Hacı. Sansuncu ve Zağarcılıktan Kul-kethüdası ve Yeniçeri Ağası oldu. Bilâhire vezâret tevcih edildiğinden, Ağa Paşa denildi. 25 Mayıs 1774 târihinde, Tuna boyunca, Osmanlı-Rus savaşlarına Ser-asker olarak katıldı. S. 5. 6. 7. 8. 10. Ordu Kaymakamı olması. S. 28 ve Aydın Muhassıllığı verilmesi. 30. Sadâreti. 61. 62. 79.
- Mehmed Aziz Efendi* : Subhi-zâde. Ser-etibbâ olması. S. 37. Azli. S. 38. 46.
- Mehmed Emin Efendi* : Hayâtî-zâde. Ser-etibbâ. I. Mahmud devri Şeyhül-islâmı. S. 66.
- Mehmed Emin Efendi* : Bak, Emin Efendi. Sâlih-zâde. Topkapılı. Şeyhül-islâm.
- Mehmed Es'ad Efendi* : Ebû-İshak Efendi zâde. I. Mahmud devri Şeyhül-islâmlarından. S. 66.
- Mehmed Es'ad Efendi* : Bak, Es'ad

- Molla Efendi. Abdullah Vassaf Efendi-zâde.
- Mehmed Giray* : 1637-1638 yıllarında, Kırım'da isyân eden hanzâdelerden. S. 47.
- Mehmed Giray* : Kırım Hanı Devlet Giray'ın kardeşi. İstanbul'a gelmesi. S. 30.*49. 77.
- Mehmed İsbir Ağa* : Çavuş-başlarından. Cebeci-başı olması. S. 31. Azli. S. 43. 73.
- Mehmed Molla Efendi* : Seyyid. Şerif-zâde. S. 25. Gurre-i Cümâde'l-âhire 1187 (20 Ağustos 1773)'de Şeyhü'l-islâm olur. S. 66.
- Mehmed Murad Efendi* : Dâmad-zâde. Sadr-ı Rumeli. S. 48.
- Mehmed Nahîfî Efendi* : Beylikci. 1774 yılında, Küçük-kaynarca barışı görüşmelerinde, mükâleme kâtibi. S. 23.
- Mehmed Sâhib Efendi* : Pîrî-zâde. Selh-i Muharrem 1158 (4 Mart 1745)'de Şeyhü'l-islâm olur. S. 66.
- Mehmed Sa'id* : Subhî-zâde. S. 75.
- Mehmed Sa'id Efendi* : Çavuş-başı. S. 31.
- Mehmed Sa'id Efendi* : Kara Halil Efendi-zâde. I. Mahmud devri Şeyhü'l-islâmlarından. S. 66.
- Mehmed Sa'id Efendi* : Mirzâ-zâde. Seyyid. III. Mustafa devri Şeyhü'l-islâmı. S. 66.
- Mehmed Sa'id Efendi* : Ser-etibbâ. İstanbul pâyesi iken görevinden azli. S. 37. Tekrar ta'yini. S. 38. 46.
- Mehmed Sa'id Paşa* : Yirmi-sekiz zâde. III. Osman zamanı Sadr-ı a'zamlarından. S. 61.
- Mehmed Sâlih Efendi* : III. Mustafa devri Şeyhü'l-islâmı. S. 66.
- Mehmed Şerif Efendi* : Bak, Şerif Mehmed Efendi. Es'ad Efendi-zâde.
- Mehmed Zeyne'l-âbidin el-Hüseyni* : Ak Mahmud-zâde. Seyyid. I. Mahmud devri Şeyhü'l-islâmlarından. S. 66.
- Mehter-hâne* : S. 11. 35.
- Mekke Pâyesi* : S. 4.
- Mektubcu* : S. 49. 77.
- Mektûbî Ser-halîfesi* : S. 15.
- Melek Ahmed Paşa* : Bak, Ahmed Paşa. Melek.
- Melek Mehmed Paşa* : Bak, Mehmed Paşa. Melek.
- Memik-zâde* : Bak, Mustafa Efendi.
- Menteş-zâde* : Bak, Abdürrahim Efendi.
- Merre Hüseyin Paşa* : Bak, Hüseyin Paşa. Merre.
- Merzifonî Mustafa Paşa* : Bak, Mustafa Paşa. Merzifonî.
- Mesih Paşa* : II. Bayezid devri Vezir-i a'zamlarındandır. S. 55.
- Mesih Paşa* : Hadım. III. Mehmed devri Vezir-i a'zamlarından. S. 56.
- Mes'ud Bey* : Sa'id Paşa-zâde. Kapıcı-başı. Ölümü. S. 47.
- Mes'ud Efendi* : Hoca-zâde. IV. Mehmed devri Şeyhü'l-islâmı. S. 64.
- Meşihat-ı Islâmiye* : Şeyhü'l-islâmlık. S. 24. 30.
- Mısır* : Osmanlı İmparatorluğu'nun güneyinde bulunan bir eyâleti olup, hâlen bağımsız bir devlettir. S. 33. 37. 42.
- Mısır Divânı* : Anadolu Kazaskeri'nin, Mısır mes'elelerini halletmek için topladığı divân. S. 39.
- Mısır Koçu* : Bak, Mustafa Ağa.
- Midilli* : Anadolu'nun batısında ve kuzey Ege'de bir ada olup, hâlen Yunanistan'dadır. S. 49.
- Minkârî-zâde* : Bak, Yahya Efendi.

Mîr İbrahim Efendi : Bak, İbrahim Efendi. Mîr.
Mîr-i âhûr : S. 7. 39.
Mîr-i âhûr-ı evvel : S. 28. 31. 39.
Mîr-i âhûr Köşkü : S. 39.
Mîr-i âhûr Mustafa Paşa : Bak, Mustafa Paşa. Mîr-i âhûr.
Mîr-i alem : S. 67.
Mîr-i mirân : S. 3.
Mîri Atıl-askeri : S. 7. 69.
Mîri Kâtibi : S. 48. 76.
Mîri Levendi : S. 7. 69.
Mîrzâ Mustafa Efendi : III. Ahmed devri Şeyhü'l-islâmı. S. 65.
Mîrzâ-zâde : Bak, Mehmed Efendi.
Mîrzâ-zâde : Bak, Mehmed Sa'îd Efendi.
Moldovancı Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Moldovancı.
Molla Abdü'l-Kerim : Hicri 877 (1472-1473) yılında, Şeyhü'l-islâm idi. S. 62.
Molla Ali Arabî : Müderris İken, Hicri 879 (1474/75)'da fetvâ ilâve olunmuştur. S. 62. 67. 81.
Molla Gürânî : Bak, Ahmed Şemsüddin.
Molla Hüsrev (Mehmed) Efendi : Şeyhü'l-islâm. S. 62. 67. 81.
Molla Kastalâni : İlk Rumeli Kazaskeri. S. 67.
Mollacık-zâde : Bak, İshak Efendi.
Mora : Yunan yarım adası güneyinde bir Osmanlı eyâleti. S. 17. 19.
Moskov : Rusya. S. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 26. 27. 30. 31. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 46. 47. 49. 50. 71. 75.
Moskov Kraliçesi : Bak, II. Katerina.
Moskovlu : S. 47.
Muhâlefet Kâtibi : S. 9.
Muhiddin Mehmed bn. Ali el-Fenâri : XVI. yüz yıl Şeyhü'l-islâmlarından. S. 63.
Muhsin-zâde : Bak, Mehmed Paşa.

Muhsin-zâde Abdullah Paşa : Bak, Abdullah Paşa. Muhsin-zâde.
Muhzîr : S. 27. 30.
Mu'îd Ahmed Efendi : Kaz-âbâdî. Sultan İbrahim devrinin Şeyhü'l-islâmı. S. 64.
Murad Hân : Gâzi Hüdâvendigâr. Sultan Orhan'ın oğlu. S. 52.
Murad-ı sâni : Sultan Çelebi Mehmed'in oğlu. Osmanlı Pâdişâhı. S. 53.
Murad Hân-ı sâlis : Sultan II. Selim'in oğlu. Osmanlı Pâdişâhı. S. 53. 78.
Murad Hân-ı râbi' : Sultan I. Ahmed'in oğlu. Osmanlı Padişâhı. S. 54. 78.
Murad Paşa : Sultan IV. Mehmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 58. 62.
Murad Paşa : Kuyucu. I. Ahmed devri Vezîr-i a'zamlarından. S. 57.
Musa : Sultan Yıldırım Bayezid'in oğlu. S. 52. 78.
Mustafa Hân : Sultan III. Mehmed'in oğlu. Osmanlı Pâdişâhı. S. 53.
Mustafa Hân-ı sâni : Sultan IV. Mehmed'in oğlu. Osmanlı Padişâhı. S. 54. 78.
Mustafa III. : Osmanlı Pâdişâhı. III. Ahmed'in oğlu. S. 4. 5. 13. 26. 42. 54.
Mustafa Ağa : Altuncu. Zağarcı olması. S. 30.
Mustafa Ağa : Hacı. Büyük Mîr-i âhûr. 1774 Mayısında, pâdişâhdan vezîr-i a'zama kürk ve hançer getirmesi. S. 6. 7. Yeni görümleri. S. 48.
Mustafa Ağa : Kırk-beş. Kul Kethüdalığında kalması. S. 30. Yeniçeri Ağası olması. S. 32. 33. Ağalıktan azlı. S. 36.
Mustafa Ağa : Mısır Koçu. Topcu-başı olması. S. 32.

- Mustafa Ağa* : On-bir. Muhzır. Tur-nacı oıması. S. 30.
- Mustafa Bey* : Canım-Hoca-zâde. Vefâtı. S. 33. 74.
- Mustafa Beyefendi* : Kanbur. Mâ-beyn-i hümayûn'dan, 3. II. 1776'da Baş-muhâsebe ile çırağ olduk-tan sonrâ sürgüne gönderilmesi. S. 36.
- Mustafa Efendi* : Bâlî-zâde. IV. Meh-med zamanında Şeyhül'islâm. S. 64.
- Mustafa Efendi* : Bolavî. IV. Mehmed zamanında Meşihat makâmına geçer. S. 64.
- Mustafa Efendi* : Dürri-zâde. Üçün-cü def'a Şeyhül'islâm olması. S. 3. 24. 25. Meşihatdan azli. S. 30. 66. 67. 81.
- Mustafa Efendi* : Feyzullah Efendi-zâde. Seyyid. I. Mahmud zama-nında Şeyhül'islâm olur. S. 66.
- Mustafa Efendi* : Gürcü. Vezir-Ket-hüdası. Azli. S. 45.
- Mustafa Efendi* : Hacı. Ahıskalı. Ye-niçeri Efendisi. 1774'de Osmanlı-Rus savaşı sırasında, Ordudan İstanbul'a haber getirmesi. S. 23. 25. Vezir-Kethüdası olması. S. 37. Azli. S. 38.
- Mustafa Efendi* : Memik-zâde. XVII. yüz yıl şeyhül'islâmlarından. S. 64.
- Mustafa Efendi* : Serdârlar Kâtibi. Tersâne Emîni olması. S. 37. 38.
- Mustafa Paşa* : Bıyıklı. Boz-oklu. II. Ahmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 59.
- Mustafa Paşa* : Daltaban. II. Musta-fa zamanı vezir-i a'zamlarından. S. 59.
- Mustafa Paşa* : Ispanakçı-zâde. Hâ-fız. Bağdad Vâlisi olması. S. 34. 35. Diyarbekir'de katli. S. 38.

- Mustafa Paşa* : İbşir. IV. Mehmed devri Vezir-i a'zamı. S. 58.
- Mustafa Paşa* : Kara. IV. Murad ve İbrahim devri Sadr-ı a'zamı. S. 58. 79.
- Mustafa Paşa* : Koca. II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim devri Vezir-i a'zamlarından. S. 56.
- Mustafa Paşa* : Köprülü-zâde. II. Sü-leyman ve II. Ahmed devri ve-zir-i a'zamı. S. 59.
- Mustafa Paşa* : Lefkeli. I. Mustafa zamanı Vezir-i a'zamı. S. 57.
- Mustafa Paşa* : Merzifonî. Köprülü Mehmed Paşa dâmadı. IV. Meh-med devri Vezir-i a'zamı. S. 59.
- Mustafa Paşa* : Mir-i âhûr. Bâhir. Köse. I. Mahmud ve III. Osman zamanı Sadr-ı a'zamı üç def'a sadârete geçer. S. 60. 61. 79.
- Mustafa Paşa* : Tekfur-dağlı. II. Sü-leyman zamanı Vezir-i a'zamı. S. 59.
- Mustafa Paşa* : Zurnazen. IV. Meh-med devri vezir-i a'zamlarından. S. 59.
- Müftî* : Şeyhül'islâm. S. 25. 30. 33. 37. 43. 44. 45.
- Müftî-Kapısı* : Bâb-ı meşihat. S. 39.
- Müftî-zâde* : Bak, Ahmed Efendi.
- Münîb İbrahim Efendi* : Rûznâmçe-i evvel. Reisül'küttâb olması. S. 10.
- Mürteza Efendi* : Seyyid. I. Mahmud'un son Şeyhül'islâmı. S. 66.

N

- Nâdir Ali Şah* : Osmanlı padişahı I. Mahmud devrinde, İran'ın başın-da bulunan hükümdar. S. 49.
- Nahîfî Efendi* : Mektûbî Ser-halfesi. 1774 Küçük Kaynarca görüşme-lerinde mükâleme kâtibi olması. S. 15.

- Nâîli Abdullah Paşa* : III. Osman devri Sadr-ı a'zamı. S. 61. 79.
- Nakibü'l-eşraf* : S. 29. 34. 46.
- Nasuh Paşa* : I. Ahmed devri Vezîr-i a'zamı. S. 57.
- Nazîf Ahmed Efendi* : Selim Ağa-zâde. Şehremîni ve Matbah-Emîni. Büyük Rûznâmçe olması. 32 Çavuş-başı Ağa ta'yin olunması. 50. 73.
- Nazîf Çelebi Efendi* : Bak, Nazîf Ahmed Efendi.
- Nazîf İbrahim Efendi* : Vezîr Kethüdası olması. S. 34. Ölümü. S. 37.
- Nemçe* : Avusturya. S. 14.
- Nemçelü* : Avusturya. S. 13.
- Nimet Efendi* : 1774 senesinde, Osmanlı-Rus savaşında Ordu Kadısı idi. S. 18. 19.
- Nişancı* : S. 18. 22.
- Nişancı Ahmed Paşa* : Bak, Ahmed Paşa. Nişancı.
- Nişancı Mehmed Paşa* : Bak, Mehmed Paşa. Nişancı. Kayseriyeli.
- Nu'man Paşa* : Köprülü-zâde. III. Ahmed devri Vezîr-i a'zamlarından. S. 60.
- Nuri Efendi* : Şeyhü'l-islâm Dürri-zâde Mustafa Efendi imamı iken, imâm-ı sâniy-i sultânî olması. S. 30.

O

- Obreşkof* : Rusların, XVIII. yüz yılın ikinci yarısında, İstanbul'da bulunan Kapı-kethüdaları (elçileri). 1774 Küçük Kaynarca barışından önce, yapılacak mütâreke görüşmelerine, Ruslar tarafından ikinci mürâhhas olarak gönderilmesi. S. 13. 14. 15. Başmürâhhas olması. S. 19. 20. 21.
- Ocak Ağası* : S. 37.

- Ocak Kâtibi* : S. 49.
- Ocak Kethüdası* : S. 32.
- Odesa* : Hoca-Bey. Kara-deniz'in kuzey-batısında, Dniester ve Buğ nehirleri arasında, Rusya'ya âit bir liman şehri. S. 24.
- On-bir Mustafa Ağa* : Bak, Mustafa Ağa. On-bir.
- Ordu Kadısı* : S. 18. 21. 23. 25. 28.
- Ordu Kassab-başısı* : S. 5.
- Ordu Kaymakamlığı* : S. 28.
- Orhan Hân* : Osmanlı hükümdarı. Sultan Osman'ın oğlu. S. 52. 55.
- Orlof* : Rus baş generali. 1774 Küçük Kaynarca barışından önce, mütâreke için Rusların, Osmanlı Devleti nezdine gönderdiği birinci mürâhhas. S. 13. 14. 16. 17.
- Osman* : Osmanlı hükümdarı. Ertuğrul Gâzî'nin oğlu. S. 52.
- Osman Hân-ı sâni* : Sultan I. Ahmed'in oğlu. Osmanlı Pâdişahı. S. 53.
- Osman Hân-ı sâlis* : Sultan II. Mustafa'nın oğlu. Osmanlı Pâdişahı. S. 54. 78.
- Osman Efendi* : Âstâne Defterdarı. III. Mustafa zamanında, sefer işlerinde, istiklâl sevdâsında olduğu için üç tuğ-ile İstanbul'dan uzaklaştırılması. S. 5.
- Osman Efendi* : Yâsinci-zâde. Aya-sofya Câmî'i Şeyhi. 1774 Küçük Kaynarca barışından önce, Ruslarla-Osmanlılar arasında yapılacak mütâreke görüşmelerine ikinci mürâhhas olarak me'mûr edilmesi. S. 13. 14. 15. Orduya dönmesi. 17. 21. 41. 70.
- Osman Efendi* : Yenişehirli. Tevki'i. Nişancı. 1768 senesinde başlayan Osmanlı-Rus savaşında, mütâreke için baş mürâhhas olarak gönderilmesi. S. 3. 13. 14. 15. 16. Orduya dönmesi. 17. 18. 41.

- Osman Paşa* : Özdemiroğlu. III. Murad devri vezîr-i a'zamı. S. 56.
Osman Paşa : Topal. Moralı. A'reğ. I. Mahmud zamanında Sadr-ı a'zam. S. 60. 79.
Osman Molla Efendi (Osman Sâhib) : Pîrî-zâde. III. Mustafa devri Şeyhül'İslâmî. S. 66.
Osmanlı : Osmanlı İmparatorluğu. S. 15. 17. 20. 27.

Ö

- Ömer Ağa* : Bostancı-başı nasb olunması. S. 33. Azli. S. 48.
Ömer Efendi : Âtîf-zâde. Çavuş-başı vekîli. Âstâne Defterdarı Osman Efendi yerine geçmesi. S. 5. Defterdarlıktan azli. S. 30. 73.
Ömer Paşa : Bağdad Vâlisi. Azli. S. 33. Yeni vâli İspanakçı-zâde Mustafa Paşa tarafından şehirden ihrâc. S. 35.
Ömer Vahid Efendi : Defterdar. S. 3. Reisül'küttâb olması. S. 3. 37. 41. 46.
Özü : Kara-deniz'in kuzeyinde ve Özü nehri üzerinde eyâlet merkezi bir şehir. S. 14. 20. 24. 77.
Özü suyu : Özü nehri. Rusya'nın gûneyinde, Kara-deniz'e dökülen bir nehir. S. 24.

P

- Paşa-kapısı* : İstanbul'da, Alay-köşkü ve Zeyneb Sultan Câmi'i civârında veya sair bir yerde Sadr-ı a'zamların vâzife gördüğü dâire. S. 4. 34. 35. 36. 38. 39. 40. 43. 44. 45. 77.
Paşa-kapısı : Şumnu'da Sadr-ı a'zam Muhsin-zâde Mehmed Paşa'nın bulunduğu dâire. S. 11. 44.

- Pazarcık* : Bak, Hacı-oğlu Pazarı.
Petrebuk (Petersburg) : Bugünkü Leningrad. Baltık kıyılarında bir Rus şehri. S. 17. 20.
Peykler : Pâdişâhların korunması ile görevli asker. S. 29.
Pîrî Mehmed Paşa : Karamânî. Kanûnî devri Sadr-ı a'zamı. S. 56.
Pîrî Paşa : Bak, Pîrî Mehmed Paşa.
Pîrî-zâde : Bak, Mehmed Sâhib Efendi.
Pîrî-zâde : Bak, Osman Molla Efendi.
Prusya : S. 13. 14.

R

- Râgıb Mehmed Paşa* : III. Osman ve III. Mustafa devri vezîr-i a'zamlarından. S. 61.
Râmî Mehmed Paşa : II. Mustafa devri Sadr-ı a'zamı. S. 59.
Recâî Efendi : 7 Mart 1776 târihinde defterdar olması ve azli. S. 37. 38. 39.
Recâî Efendi : Reis vekîli. Çavuş-başı vekîli olması. S. 3. 5.
Receb Paşa : IV. Murad zamanında Sadr-ı a'zam. S. 58.
Reis : S. 3. 5. 9. 22. 38. 40.
Reis Efendi : Bak, Abdürrezzak Efendi.
Reis Kisedarı : S. 14.
Reisül'küttâb : S. 3. 37. 40. 41. 46.
Resmî Ahmed Efendi : Vezîr Kethüdası. Nişancılık rütbesi verilmesi. S. 5. 22. 23. 28. Matbah Emîni olması. S. 32. 41. 73.
Rikâb-ı Hümayûn Kaymakamı : S. 4.
Rikâb-kaymakamlığı : S. 28.
Riyâset : Reisül'küttâblık. S. 5.
Riyâset vekâleti : S. 28.
Romanzov : 1774 senesinde Osmanlı-Rus savaşları sırasında, Rus Mareşali olarak görevde bulunmuyordu. Bilâhire, Küçük Kaynar-

- ca barışının görüşmelerine ve imzasına memûr edildi. S. 11. 13. 18. 22. 24. 27.
- Röbnin* (*Repnin*, *Nicolas*) : 1768 Osmanlı-Rus seferinde, Türkler'e karşı savaşan Rus generali. S. 17. 1774'de, Küçük-Kaynarca barışında Ruslar tarafından görüşmelere me'mûr edilmesi. S. 24. 33. Büyük elçi olarak İstanbul'da bulunması. S. 34. 35. 36. 37. 38. Rusya'ya dönmesi. S. 39. 40.
- Ruhi Süleyman Ağa* : Ser-bevvâbın-i şehriyârî. 21 Temmuz 1776 târihinde Baş-bakı kulu olması. S. 39.
- Rumeli* : Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kıtası üzerinde kalan toprakları. S. 22. 36. 77.
- Rumeli Kazaskeri* : S. 47. 67.
- Rum Mehmed Paşa* : Bak, Mehmed Paşa. Rum.
- Ruscuk* : Tuna nehri üzerinde ve Silistre ile Niğebolu arasında bir Osmanlı şehri. S. 5. 12. 15. 24. 25. 70.
- Ruscuk adası* : S. 21.
- Rusya* : S. 13. 14. 15. 19. 20. 26. 31. 47. 70.
- Rusyalı* : S. 13. 15. 17. 20.
- Rûznâmçeci* : S. 77.
- Rûznâmçe-i evvel* : S. 10.
- Rüstem Paşa* : Kânûnî devri Sadr-ı a'zamı. S. 56.

S

- Sa'deddin Efendi* : Bak, Hoca Sa'deddin Efendi.
- Sâdık Mehmed Efendi* : Sadreddin-zâde. II. Mustafa ve III. Ahmed devirlerinde, iki def'a Şeyhül'islâm olur. S. 65. 67. 81.
- Sa'di Efendi* : Sa'dullah Sa'di. Hicrî 940 (1533/34) yılında Şeyhül'islâm olur. S. 63.
- Sadreddin-zâde* : Bak, Sâdık Mehmed Efendi.
- Sadr-ı Anadolu* : Anadolu kazaskeri. S. 45.
- Sadr-ı a'zam* : S. 7. 12. 29. 30. 38. 43. 49.
- Sadr-ı a'zam Kethüddası* : S. 38. 46.
- Sadr-ı fetva* : Şeyhül'islâm. S. 29.
- Sadr-ı Rum* : Rumeli Kazaskeri. S. 31. 32.
- Sâhib-i Devlet* : Bak, Vezir-i a'zam. Sadr-ı a'zam.
- Sâhib Giray* : Kırım Hanı. S. 47.
- Sâhil-hâne-i Bahâriye* : Bak, Bahâriye yalısı.
- Sa'id Ağa* : Çavuş-başı. Üçüncü def'a azl olunması. S. 39.
- Sa'id Bey* : Durak Paşa-zâde. Küçük Mir-i âhûr olması (Mayıs 1777). S. 48.
- Sa'id Efendi* : Hasan Paşa-zâde. İstanbul Kadılığı'ndan azli. S. 46.
- Sa'id Paşa-zâde* : Bak, Mes'ud Bey.
- Sâlih Paşa* : Sultan İbrahim devri Vezir-i a'zamı. S. 58.
- Sâlih-zâde Efendi* : Bak, Emîn Efendi.
- Sâliha Sultan Sarayı* : Divân-yolu'nda, At-meydanı'na yakın bir mahâlde. S. 29.
- Sancakdar* : Seferde Peygamber'e âit sancağı taşıyan kimse. S. 29.
- Sansuncu* : S. 30.
- Saray-burnu* : İstanbul'da, Saray-ı hümayun önünde ve Hâliğ ile Marmara'nın birleştiği noktada mevcûd burun. S. 34.
- Saray-ı âmire* : Bugünkü Topkapı Sarayı. S. 29.
- Saray-ı hümayûn* : İstanbul'da, bugünkü Topkapı Sarayı. S. 25. 29. 44. 45. 50.
- Sekban-başı* : S. 3. 30.
- Selim Hân* : Yavuz. Sultan II. Bayezid'in oğlu. S. 53.

Selim Hân-ı sâni : Kânûnî Sultan Süleyman'ın oğlu Osmanlı Pâdişâhı. S. 53. 78.

Selim Hân-ı sâlis : Osmanlı Pâdişâhı.

III. Mustafa'nın oğludur. S. 78.

Selim Ağa : Şeyhü'l-islâm İbrahim Beyefendi'nin babası İvaz Mehmed Paşa'nın adamlarından. S. 30.

Selim Ağa-zâde : Bak, Nazif Ahmed Efendi.

Selim Efendi : Tersâne Emîni. 14 Nisan 1776 târihinde, görevinden azli. S. 37. 38. 16 Mayıs 1777 senesinde Bağdad Kapı-Kethüdası olması. S. 48.

Semiz Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Semiz.

Ser-asker : S. 5. 6. 7. 24. 27. 33. 45. 48.

Ser-bevvâbin : Bak, Kapucılar-başı.

Ser-Çavuşân : S. 3.

Serdâr-ı ekrem : 12. 25.

Serdarlar Kâtibi : S. 37. 38.

Ser-etibbâ : S. 37. 46.

Ser-kâtib : S. 14.

Seyyid Hasan Paşa : Bak, Hasan Paşa. Seyyid. Kara-hisârî.

Silâhdar : S. 3. 7. 30.

Silâhdar Ağalığı : S. 5. 45. 48.

Silâhdar Kâtibi : S. 19.

Silâhdar Hamza Paşa : Bak, Hamza Paşa. Silâhdar.

Silâhdar Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Silâhdar.

Silâhdar Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Silâhdar. İstanbullu.

Silâhdar Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Silâhdar. Seyyid.

Silâhdar Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Silâhdar. Seyyid. Kara vezir.

Silistre : Bükreş'in güney doğusunda ve Tuna nehri üzerinde bir Osmanlı şehri ve kal'ası. Hâlen

Bulgaristan'dadır. S. 23. 24. 25. 30.

Silivri : Trakya'da, İstanbul-Çorlu yolu üzerinde, İstanbul'a bağlı ve Marmara sâhilinde kaza merkezi. S. 29.

Simolen : 1774 yılında, barış görüşmeleri için Rusların Bükreş'e gönderdikleri mürabhas. S. 14.

Sinan Paşa : III. Murad ve III. Mehmed devirlerinde beş def'a Sadr-ı a'zam olmuştur. S. 56. 57. 61. 79.

Sinan Paşa : Cıgala-zâde. Sultan III. Mehmed devri Vezir-i a'zamı. S. 57.

Sinan Paşa : Hadım. Yavuz Sultan Selim devri Sadr-ı a'zamlarından. S. 56.

Sipâh (Sipâhiler) : S. 7. 10. 49. 69.

Sipâhiler Ağası : S. 49.

Siyâvuş Paşa : III. Murad zamanında üç def'a Vezir-i a'zam olur. S. 56.

Siyâvuş Paşa : IV. Mehmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 58. 61.

Siyâvuş Paşa : Abaza. IV. Mehmed devri Vezir-i a'zamı. S. 59. 62.

Sokullu Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Tâvil. Sokullu.

Solaklar : Pâdişâhların korunması ile görevli askerler. S. 29.

Subhi Efendi : XVIII. yüz yılın ilk yarısı vak'a-nüvislerinden. S. 51.

Subhi-zâde : Bak, Mehmed Aziz Efendi.

Sultan Ahmed Câmî'i : İstanbul'da, Ayasofya ve Atmeydanı civârında. S. 50.

Sultânîye : İstanbul, Üsküdar'da bir mevki. S. 47. 48.

Sun'i-zâde : Bak, Mehmed Efendi. Seyyid. Sun'i-zâde.

Sun'ullah Efendi : Ca'fer zâde. III. Mehmed ve I. Ahmed devrinde Meşihat makâmını dört def'a işgal etmiştir. S. 63. 67. 81.

Surre Emîni : S. 46. 48.

Sügâşef (سوغاشف) : Rusya'nın güney batısında, Lehistan sınırları üzerinde yaşayan Kazakların başkanı. S. 26.

Süleyman Hân : Sultan Yıldırım Bayezid'in oğlu. S. 52. 78.

Süleyman Hân : Kânûnî. Yavuz Sultan Selim'in oğlu. Osmanlı Pâdişâhı. S. 53. 78.

Süleyman Hân-ı sâni : Sultan İbrahim'in oğlu. Osmanlı Pâdişâhı. S. 54.

Süleyman Efendi : Fındıklılı. Şem'dânf-zâde. Mür'i't-tevârih yazarı. S. 17. 21. Mûsile derecesinde olan Fayyûm Kadılığı'na atanması. S. 39. 48. 51. 72.

Süleyman Efendi : Vezîr Mektubcusu. Sadr-ı a'zam Kethüdası olması. S. 46.

Süleyman Efendi : Yazıcı. 3.Şubat. 1776'da sürgüne gönderilmesi. S. 36.

Süleyman Paşa : Osmanlı hükûmdarı Sultan Orhan'ın oğludur. S. 55.

Süleyman Paşa : Bak, Hadım Süleyman Paşa.

Süleyman Paşa : Abaza. III. Ahmed devrinde Vezîr-i a'zam idi. S. 60.

Süleyman Paşa : Bosnalı. IV. Mehmed devri Vezîr-i a'zamı. S. 59.

Süleyman Paşa : İbasanlı. 1774 yılında, Osmanlı-Rus savaşlarının Kozluca ve Şumnu bölgesi savaşlarında bulunur. S. 10.

Süleyman Paşa : Kuyucu. 5 Nisan 1774'de Kaymakam olması ve 37 gün sonra azli. S. 3. 4. 13. Hâziran 1774'de, Kozluca'da Osmanlı-Rus savaşına katılması. S. 7. 9.

Süleyman Paşa : Malatyalı. IV. Mehmed devri Sadr-ı a'zamı. S. 58. Ermeni lâkabı ile meşhur. S. 79.

Süleyman Penah Efendi : Baş-Muhâsebeci. Reisü'l-küttâb Abdürrezzak Efendi ile birlikde, 1774 yılında, Osmanlı-Rus barış görüşmelerine katılması. S. 19.

Sürmeli Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Defterdar. Sürmeli.

Süvâri Mukabelecisi : S. 14.

Ş

Şâhin Ali Paşa : Bak, Ali Paşa. Şâhin.

Şâhin Giray : Şâhib Girây'ın kardeşi, 15 Mayıs 1777'de Kırım Hanı olması. S. 47. 48. 49. 50. 76.

Şatır : S. 50.

Şehbaz Giray : Kırım Hanı Devlet Giray'ın kardeşi. İstanbul'a gelmesi. S. 30. 47.

Şehremîni : S. 3. 32.

Şerif Mehmed Efendi : Şeyhü'l-islâm Es'ad Efendi-zâde. Rumeli Kazaskeri olması. S. 32. 25. Cemâziyü'l-âhir 1192 (21 Temmuz 1778) de Şeyhü'l-islâm olur. S. 67. 81.

Şerif Molla : İshak Efendi-zâde. S. 37. Anadolu Kazaskeri. Ölümü. S. 45.

Şerif-zâde : Bak, Mehmed Molla Efendi.

Şeyh Mehmed Efendi : Çivi-zâde. Hicri 945 (1538/39) yılında Meşhata getirilir. S. 63.

Şeyhü'l-islâm : S. 3. 24. 25. 30. 31. 32. 34. 38. 40. 44. 45. 46. 49. 77.

Şîrâz : İran'da bir bölgenin adı. S. 45.

Şumnu kasabası : (Şumna, Şumla). Silistre'nin güneyinde, Varna limanı'nın batısında eski bir Osmanlı şehri. Hâlen Bulgaristan'dadır. S. 3. 6. 7. 9. 11. 14. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 71. 72.

Şumnu meştası : S. 3. 14. 19.

Şumnu Sahrası : S. 3.

T

- Taman* : Kırım Yarımadası'nın doğusunda, Kerç Boğazı üzerinde bir kal'a. S. 21.
- Tarhoncu Ahmed Paşa* : Bak, Ahmed Paşa. Târhoncu.
- Tatar* : Kırımlılar. S. 16. 17. 20. 27. 30. 40. 41. 47.
- Tatar Sultanları* : S. 8.
- Tavil Mehmed Paşa* : Bak, Mehmed Paşa. Tavil. Sokullu.
- Tavşan-taşı* : İstanbul'da bir semt adı. S. 38. 46.
- Tayyar Mehmed Paşa* : IV. Murad devri Sadr-ı a'zamı. S. 58.
- Tekfur-dağlı Mustafa Paşa* : Bak, Mustafa Paşa. Tekfurdağlı.
- Telhisci* : S. 44.
- Tercüman-oğlu* : 4 Ağustos 1774 târihinde, Sadr-ı a'zam Muhsinzâde Mehmed Paşa'yı tevâdi için Edirne'den Karın-âbâd'a giden doktor. S. 28.
- Tersâne* : İstanbul'da, Haliç'de, Kasım Paşa ile Hasköy civarında bulunan gemi inşâ tesisleri. S. 34. 38. 46.
- Tersâne-bahçesi* : İstanbul'da, Haliç'de mesire yeri. S. 37.
- Tersâne-Emîni* : S. 37. 38. 48. 75.
- Tersâneli* : Tersâne Ocağı mensubları. S. 35.
- Tevkî'i* : S. 14.
- Tezkireci* : S. 48.
- Tiflis* : Kafkasların güneyinde, Gürcistan'ın merkezi. Hâlen Rusya'nın elindedir. S. 37.
- Tiflis Acemi* : S. 45.
- Tiryâki Ahmed Paşa* : Bak, Ahmed (Ağa) Paşa. Turnacı-zâde.
- Tiryâki Mehmed Paşa* : Bak, Mehmed Paşa. Tiryâki.

Tolca (Tulca) : Tuna nehri deltasının batısında ve İsmail kasabası güneyinde, bir şehir olup, aynı zamanda Tuna'nın geçid mahâllidir. S. 26.

Topcu : S. 50.

Topcu-başı : S. 32.

Topcu piyâdesi : S. 7.

Topcular-Çavuşu : S. 32.

Tophâne : İstanbul'un Beyoğlu tarafında bulunan meşhur semtin adı. S. 33. 34. 36.

Tophâne İskeleyi : İstanbul'da, Tophâne denilen semtde. S. 33.

Tophâneli : Topcu Ocağı mensubları. S. 35.

Topkapı : İstanbul Kara surları üzerindeki kapılardan birinin adı. S. 29. 32.

Tuna Nehri : S. 6. 14. 18. 25. 26.

Turnacı : S. 30.

Turnacı-zâde : Bak, Ahmed Ağa. Hezargrâdî.

Tutrakan (Totrokan) : Silistre ile Ruscuk arasında ve Tuna nehri'nin güney kıyılarında bir şehir. S. 17.

U

Uşath (veya Uşenli) Karyesi : Hacı-oğlu Pazarı'na üç saat mesâfede gözetleme mahâlli. S. 7.

Uşath (veya Uşenli) suyu : S. 7. 8.

Ü

Üsküdar : İstanbul'da, Boğaz-ı içi'nde kaza merkezi. S. 8. 9. 44. 48.

V

Vâlide Sâhül-hânesi : Bak, Vâlide yalısı.

Vâlide Yahısı : İstanbul'da, Eyüb-Sultan'da. S. 37. 38.

Varna : Kara-deniz'in batısında ve hâlen Bulgaristan sınırları içinde kalan bir liman şehri. S. 25.

Vekâyî' Kâtibi : S. 19.

Velî Baba : S. 73.

Velî Dede : S. 73.

Velîyüddin (Velî) Efendi : Hattat. XVIII. yüzyılın ikinci yarısı Şeyhül'islâmlarından. S. 66. 67. 81.

Vesaf Abdullâh Efendi : III. Osman devri Şeyhül'islâmı. S. 66.

Vezîr Çuhadarı : S. 22.

Vezîr Kethüdâsı : S. 10. 28. 31. 32. 34. 37. 38. 41. 45. 46. 76.

Vezîr Mektûbcusu : S. 46. 76.

Y

Yağlıkcı-zâde : Bak, Emin Paşa.

Yahya Efendi bn. Zekerîyya Efendi : Sultan Mustafa ve IV. Murad devrinde, üç def'a Meşihat makamını işgal eder. S. 64. 67. 81.

Yahya Efendi : Minkârî-zâde. XVII. yüz yılın ikinci yarısı Şeyhül'islâmlarından. S. 64.

Yakub Ağa : Mir-i alem. İlk Yeniçeri Ağası. S. 67.

Yalı-Köşkü : İstanbul'da, Sirkeci'de. Daha ziyâde sefere çıkan donanma için merâsim yapılan bir sâhil-hânedir. S. 43. 44.

Yano : 4 Ağustos 1774 târihinde, Sadr-ı a'zam Muhsin-zâde Mehmed Paşa'yı, tedâvi için Edirne'den Karın-âbâd'a giden cerrah. S. 28.

Yâsinci-zâde Efendi : Bak, Osman Efendi.

Yaş : Boğdan bölgesinde ve Prut nehri batısında eski bir Osmanlı şehri. Hâlen Romanya'dadır. S. 14. 50.

Yavuz Ali Paşa : Bak, Ali Paşa.

Yeğen Ali Ağa : Bak, Ali Ağa. Yeğen

Yeğen Mehmed Paşa : Bak, Mehmed Paşa. Yeğen.

Yeğen Paşa : Bak, Mehmed Paşa.

Yekçeşm Ahmed Paşa : Bak, Ahmed Paşa. Yekçeşm.

Yekçeşm Hüseyin Efendi : Bak, Hüseyin Efendi.

Yemişçi Hasan Paşa : Bak, Hasan Paşa.

Yenice : Şumnu sahrasına yarım saat mesâfede bir köyün adı. S. 10, 12.

Yeniçeri : S. 9. 23.

Yeniçeri Ağası : S. 6. 10. 30. 32. 33. 34. 36. 37. 38. 43. 46. 67. 76.

Yeniçeri Efendisi : S. 23. 24. 27.

Yeniçeri Ocağı : S. 7. 36. 37. 41.

Yeni-kal'a : Kırım yarım adasının doğusunda ve Kerç Boğazı'nın kuzey sâhilinde. S. 20. 21. 24. 47.

Yeni-Kapı : İstanbul'da, Aksaray civârında, sâhilde bir semt adı. S. 44.

Yeniköy : Varna ve Kozluca civarında, Osmanlı-Rus savaşlarının yoğun olarak geçtiği bir köy. S. 22.

Yeni-Pazar : Şumnu'nın kuzey doğusunda, Şumnu-Hacı oğlu Pazarı yolu üzerinde bir kasaba. Hâlen Bulgaristan'da. S. 9.

Yenişehirli İsmail Ağa : Bak, İsmail Ağa, Yenişehirli.

Yenişehirli Osman Efendi : Bak, Osman Efendi, Yenişehirli.

Yerkökü (Giurgiu) : Kasaba ve kal'ası. Ruscuk kasabasının kuzeyinde ve Tuna nehri üzerinde olup, hâlen Romanya devleti sınırları içindedir. S. 5. 14. 15. 26.

Yerkökü Kal'ası : S. 5.

Yıldırım Bayezid : Bak, Bayezid. Yıldırım.

Yıldırım Hân : Bak, Bayezid.

Yirmi-dört Hüseyin Ağa : Bak, Hüseyin Ağa..

Yirmisekiz-zâde Mehmed Sa'id Paşa :
Bak, Mehmed Sa'id Paşa. Yirmi-
sekiz zâde.

Yunus Paşa : Yavuz Sultan Selim
devri Vezîr-i a'zamı. S. 56.

Yusuî Ağa : Sekban-başı. Mir-i mi-
rân olması. S. 3.

Yusuî Paşa : Balkan'da, (Bugünkü
batı Bulgaristan'da), Çalık Ka-
vak mevki'inde Ruslar'a mağlûp
olan kumandan. S. 22.

Yusuî Paşa : Gürcü. III. Ahmed Za-
manında Vezîr-i a'zam idi. S. 60.

Yusuî Paşa : Gürcü. I. Abdülhamid
ve III. Selim devrinde iki def'a
Sadr-ı a'zam olur. S. 62. 80.

Z

Zağarcı : S. 30.

Zâhîr Ali : Mısır ümerâsından. S. 33.

Zâhîr Ömer : Mısır ümerâsından. S.
37. Oğullarının isyânı. S. 42.

Zekerîyya Efendi : Bayram zâde. III.
Murad devri Şeyhü'l-islâmı. S.
63. 80.

Zekerîyya Efendi : Şeyhü'l-islâm
Yahya Efendi'nin babası. S. 64.

Zend Abdülkerim Han : İran'da, Şi-
râz bölgesi hâkimi. S. 45.

Zeyneb Sultan : Ölümü. 12 Muharrem
1188 (25 Mart 1774). I. Abdül-
hamid'in kız kardeşi. İstanbul'da,
Paşa-kapısı civârında, Alay-
köşkü karşısında bulunan câmi'-
in sahibi. S. 3. 4.

Zeyneb Sultan Câmi'i : İstanbul'da,
Alay-köşkü karşısında. S. 4.

Zile : Tokat vilâyetine bağlı kaza
merkezi. S. 30.

Ziya Yusuî Paşa : III. Selim devri
Vezîr-i a'zamı. S. 80.

Zurna-zen Mustafa Paşa : Bak, Mus-
tafa Paşa. Zurna-zen.